

Individ- och familjeomsorg

Lägesrapport 2023

Individ- och familjeomsorg - Lägesrapport 2023

Lägesrapport 2023

Denna publikation skyddas av upphovsrättslagen. Vid citat ska källan uppges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovsmannens tillstånd.

Publikationen finns som pdf på Socialstyrelsens webbplats. Publikationen kan också tas fram i alternativt format på begäran. Frågor om alternativa format skickas till alternativaformat@socialstyrelsen.se

ISBN 978-91-7555-604-8
Artikelnummer 2023-3-8462

Publicerad www.socialstyrelsen.se, mars 2023

Förord

Socialstyrelsen har i uppdrag att årligen lämna lägesrapporter för olika områden inom hälso- och sjukvård och socialtjänst. I denna lägesrapport presenterar Socialstyrelsen en samlad bedömning av tillståndet och utvecklingen inom socialtjänstens individ- och familjeomsorg. Resultatet baseras framför allt på rapporter och sammanställningar som Socialstyrelsen och andra myndigheter har publicerat under 2022. Rapporten riktar sig främst till beslutsfattare på nationell nivå, men även till andra aktörer såsom politiker och tjänstemän i kommuner.

Rapporten har sammanställts av Anita Bashar Aréen. Flera medarbetare har skrivit och tagit fram underlag till rapporten. Stina Hovmöller har varit ansvarig enhetschef.

Olivia Wigzell

Generaldirektör

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	9
Kompetensförsörjningsbrister och högt tryck på socialtjänsten.....	9
Kommunernas insatser till barn och unga ligger bakom ökade kostnader för individ- och familjeomsorgen	10
Allt färre barn och unga placeras utanför sitt hem	10
Barns utsatthet för kränkningar och sexuellt våld	10
Öppna insatser fortfarande vanligast inom missbruks- och beroendevården	11
Färre har ekonomiskt bistånd men andelen med långvarigt bistånd ökar	12
Våld och förtryck	12
Samverkan fungerar bättre	13
Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden	14
Inledning.....	15
Datakällor	16
Kompetensförsörjningen inom individ- och familjeomsorg	17
Sammanfattande iakttagelser	17
Tillgång och efterfrågan på socionomer	18
Varierad tillgång på nytutexaminerade och fortsatt brist på sökande med yrkeserfarenhet	18
Fortsatt stor efterfrågan på socionomer.....	18
Andel handläggare med socionomutbildning och erfarenhet av barnutredningar fortsätter att öka.....	19
Kompetensförsörjningen har försämrats med större skillnader mellan kommunerna.....	20
Hög arbetsbelastning och bristande försättningar för socialsekreterare inom socialt arbete.....	21
Kostnader för individ- och familjeomsorgen	23
Sammanfattande iakttagelser	23
Kommunernas kostnader för individ- och familjeomsorgen ökar.....	24
Kommunernas satsningar på insatser till barn och unga driver kostnaderna för individ- och familjeomsorgen	24
Kostnaderna för insatser till barn och unga samt ekonomiskt bistånd ökade mest i mindre kommuner 2017–2021	27
Ekonomiska utmaningar för kommuner framöver	30
Social barn- och ungdomsvård	32
Sammanfattande iakttagelser	32

Behovsprövade öppna insatser för barn och unga	34
Barn placerade i samhällsvård	34
Familjehem var den vanligaste placeringsformen	35
Frivilliga insatser vanligast	36
Placerade barns utbildning och hälsa	37
Ensamkommande barn och unga	40
Anmälningar om barn år 2021	41
Anmälningarna har ökat sedan 2018	42
Socialtjänstens bild av utveckling och tendenser	42
Samverkan om barn och unga	43
Situationen för nationella minoriteter inom den sociala barn och ungdomsvården 2021	45
Barns utsatthet för sexuellt våld	46
Kommersiell sexuell exploatering	48
Sex mot ersättning	49
Barns utsatthet och delaktighet i brott	49
Missbruks- och beroendevård	52
Sammanfattande iakttagelser	52
Användning och riskbruk	54
Alkohol	54
Narkotika.....	54
Dopning	55
Tobak och nikotin.....	55
Lustgas.....	56
Spel om pengar.....	56
Spel om pengar bland svenska ungdomar har ökat men andelen elever med riskabla spelvanor är oförändrad	57
Tvångsvård enligt LVM	57
Frivillig vård enligt SoL	58
Tillgången till vård och stöd inom socialtjänsten	59
Merparten av Sveriges kommuner erbjuder minst en manualbaserad insats vid missbruk och beroende.....	59
Knappt en tredjedel av kommunerna erbjuder Case management	60
Insatser vid spelmissbruk	61
En femtedel av kommunerna erbjuder arbetslivsinriktad rehabilitering i form av IPS-modellen	61
Väntetid för nybesök inom socialtjänstens missbruks- och beroendevård har ökat.....	62
Stöd till vuxna anhöriga eller närstående	63
Styrdokument om att uppmärksamma barn som riskerar att fara illa av vuxnas alkoholkonsumtion	64

Ekonomiskt bistånd.....	65
Sammanfattande iakttagelser	65
Om ekonomiskt bistånd	66
Om försörjningsproblem.....	66
Barnrättsperspektivet i familjer med försörjningsproblem	66
Aktuell utveckling	66
Utvecklingen av ekonomiskt bistånd under 2021	66
Färre biståndsmottagare i alla åldersgrupper.....	67
Utbetalt ekonomiskt bistånd minskade under 2021 men genomsnittlig biståndstid fortsatte att öka	68
Det vanligaste biståndshushållet är liksom tidigare år en ensamstående man utan barn	69
Vanligare med ensamstående kvinnor med barn än ensamstående män med barn	69
Fler utrikes födda än inrikes födda hushåll med barn	70
Arbetslöshet är fortsatt det vanligaste hindret för självförsörjning.....	70
Utmaningar inom ekonomiskt bistånd	72
Barn i hushåll med långvarigt ekonomiskt bistånd minskar i antal men ökar i andel.....	72
Vuxna biståndsmottagare med långvarigt bistånd.....	73
Andelen vuxna biståndsmottagare med långvarigt bistånd varierar mellan kommuner	73
Försörjningshinder bland vuxna biståndsmottagare med långvariga behov av ekonomiskt bistånd	74
Allt fler långvariga biståndsmottagare med arbetslöshet som försörjningshinder.....	76
Ekonomiskt bistånd och utsatthet för våld	77
Överrepresentation av våldsutsatthet bland biståndsmottagare	77
Biståndsmottagares utsatthet för våld under 2021	78
Andelen våldsutsatta varierar utifrån kön, ålder och om biståndsmottagaren är inrikes eller utrikes född	78
Viktigt att uppmärksamma eventuell bakomliggande problematik vid biståndsansökan	79
Utveckling inom ekonomiskt bistånd	80
Digitalisering inom ekonomiskt bistånd fortsätter öka	80
Våld och förtryck.....	81
Sammanfattande iakttagelser	81
Aktuell utveckling	83
Ökad andel våld i hemmet bland dem som under pandemin har varit mera hemma än vanligt.....	83
Dödligt våld och misshandelsbrott	84
Sexuellt våld.....	85

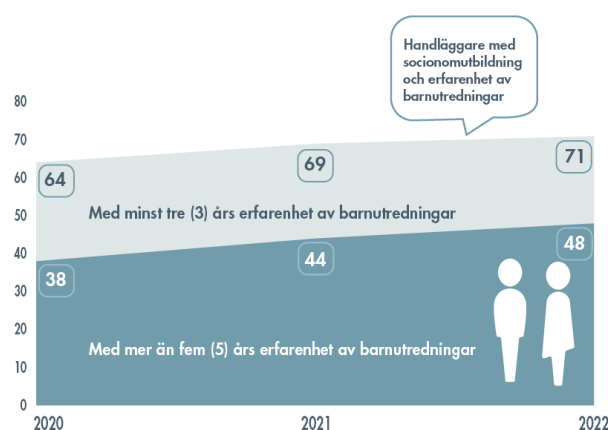
Prostitution och människohandel.....	85
Människohandel för sexuella ändamål	86
Risk för exploatering i samband med stora flyktingströmmar	86
Socialtjänstens arbete inom området våld i nära relationer	86
Socialstyrelsens öppna jämförelser 2022 – våld i nära relationer	86
Kompetensinsatser för att utveckla socialtjänstens arbete mot våld i nära relationer	87
Civilsamhällets stöd till våldsutsatta och våldsutövare	88
Antalet stödinsatser till hbtqi-personer ökar	88
Samtalsstöd och rådgivning till våldsutsatta var den vanligaste insatsen under pandemin	88
Verksamheter som har fått statsbidrag ser en ökning av våldsutövande män som söker hjälp	90
De flesta våldsutövare som ringde till stödtelefonen hade inte tidigare sökt hjälp.....	92
Våldsbejakande extremism	92
Den våldsbejakande extremismen har blivit bredare och mer internetbaserad.....	92
Kvinnohat förenar många våldsbejakande miljöer	93
Allt fler kommuner tar fram lokala lägesbilder för att motverka våldsbejakande extremism.....	94
Vägledning för att hantera oro för våldsbejakande extremism hos barn och ungdomar	94
Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden	95
Sammanfattande iakttagelser	95
Bostadsbrist och utestängning från bostadsmarknaden	96
Underskott på bostäder i kommuner	96
Grupper som har det svårare på bostadsmarknaden.....	97
Avhysningar och hushåll med skulder	97
Avhysningar.....	98
Kommunernas åtgärder mot hemlöshet	98
Särskilda boendelösningar	98
Socialtjänstens arbete för att motverka hemlöshet.....	99
Referenser	103
Bilaga 1. Kompletterande kostnadstabell.....	111

Sammanfattning

Kompetensförsörjningsbrister och högt tryck på socialtjänsten

En sammantagen bedömning av kompetensförsörjningen inom socialtjänsten är att den är stabil, men det kvarstår utmaningar att behålla och rekrytera personal. Framför allt i kommuner med mindre tätorter och landsbygdskommuner, men svårigheter börjar även märkas i storstäder och storstadsnära kommuner.

Andelen handläggare med socionomutbildning och minst tre respektive mer än fem års erfarenhet av barnutredningar, har däremot ökat under 2022. Det är en trend som fortsätter sedan 2020. Men andelen handläggare med socionomutbildning och erfarenhet av barnutredningar ser olika ut över landet. Det är en större andel socionomer med minst tre års erfarenhet av barnutredningar i större kommuner än i mindre kommuner.

Socialtjänsten har ett ansvar för att enskilda får det stöd och den hjälp som de behöver, även i olika kriser såsom flyktingkrisen 2015, covid-19-pandemin och nu i en stundande lågkonjunktur.¹ Det är dock tydligt att de har inneburit påfrestningar. Ett allt högre tryck på socialtjänsten, framför allt på den sociala barn- och ungdomsvården, har gjort att kommunerna haft svårt att klara kompetensförsörjningen på senare år. I en enkätundersökning 2022 svarade 62 procent av socialcheferna att de hade brist på socialsekreterare, jämfört med 40 procent 2020. Ett sätt att hantera denna brist är att hyra in konsulthandläggare vid exempelvis arbetstoppar. Andelen inhyrda konsulthandläggare inom social barn- och ungdomsvård minskade stadigt efter 2018, men ökade igen under 2022. I mindre tätorter och landsbygdskommuner är det särskilt svårt att behålla och rekrytera personal.

Socialstyrelsen ser att det finns kvarstående utmaningar kopplade till kompetensförsörjningen inom socialtjänsten som behöver fortsätta följas upp. Inte minst eftersom en bristande kompetensförsörjning kan få stora konsekvenser för enskilda när det gäller kontinuitet och rättssäkerhet i utredningar och jämlika förutsättningar i landet, men även hållbara arbetsvillkor för personal inom socialtjänsten.

¹ Av 2 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL, framgår att detta inte innebär någon inskränkning i det ansvar som vilar på andra huvudmän. Huvuduppgiften för socialtjänsten är att bistå med sådana hjälp- och stödsatser, som inte faller inom något annat samhällsorgans ansvarsområde (till exempel hälso- och sjukvårdens).

Kommunernas insatser till barn och unga ligger bakom ökade kostnader för individ- och familjeomsorgen

År 2021 uppgick kommunernas kostnader för socialtjänstens individ- och familjeomsorg (IFO) till 53,8 miljarder kronor. Det är en ökning med 0,4 procent jämfört med föregående år och en ökning i fasta priser om 4 miljarder kronor motsvarande 8 procent sedan 2017. Kostnadsökningen var som störst mellan 2017–2018 och därefter har det skett mindre ökning.

Den största andelen, 48 procent, av kommunernas kostnader för IFO utgörs av insatser för barn och unga. Dessa insatser kostade 25,6 miljarder kronor år 2021. Kostnaderna för insatser för barn och unga har ökat med 3 miljarder kronor, motsvarande 13 procent, från 2017 till 2021, och har varit drivande för den totala kostnadsutvecklingen för IFO. Under perioden har även antalet barn och unga (20 år och yngre) i befolkningen ökat med 4 procent vilket till viss del kan förklara kostnadsutvecklingen. Det är framför allt ökade kostnader för familjehemsvård, institutionsvård och hem för vård och boende (HVB) som ligger bakom den totala kostnadsökningen för insatser till barn och unga.

Ekonomiskt bistånd står för den näst största andelen (drygt en fjärdedel) av kommunernas kostnader för IFO, och därefter kommer insatser för vuxna med missbruk eller beroende vilket utgör 16 procent av kostnaderna för IFO.

Allt färre barn och unga placeras utanför sitt hem

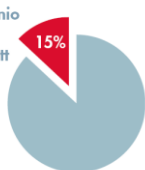
År 2021 fick 26 200 barn och unga någon gång under året en heldygnsinsats

Antalet barn och unga som placeras utanför det egna hemmet fortsätter att minska. År 2021 fick 26 200 barn och unga någon gång under året en heldygnsinsats, vilket var knappt 1 100 färre än 2020. Minskningen gäller framför allt pojkar över 15 år. Familjehem är fortsatt den vanligaste placeringsformen. Pojkar var i majoritet inom samtliga placeringsformer, men skillnaden i andelen placerade pojkar kontra flickor har minskat.

Denna utveckling kan förklaras av att färre ensamkommande barn och unga kommer till Sverige, och att många av de som kom i samband med flyktingkrisen 2015 har blivit äldre och därmed inte längre är placerade.

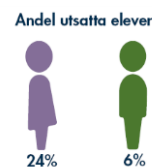
Barns utsatthet för kränkningar och sexuellt våld

Elever i årskurs nio blivit utsatta för något sexualbrott

I Socialstyrelsens kartläggning 2022 om anmälningar om barn som far illa eller misstänks fara illa framträder några nya områden och tendenser av vad som anmäls, till exempel kränkningar och brottsliga handlingar i sociala medier, som spridning av filmer med hot, våld eller förnedring. Anmälningarna kan gälla både barn som utsatt andra och barn som själva blivit utsatta.

våld mot barn. En undersökning av Brottsförebyggande rådet visar att 15 procent av eleverna i årskurs nio blivit utsatta för något sexualbrott under de senaste tolv månaderna. Andelen utsatta är dock betydligt större bland flickorna (24 procent) än bland pojkarna (6 procent). Detta är jämfört med tidigare år, 2019, en ökning för flickorna (21,3 procent), men oförändrat för pojkarna. Dessutom uppgav många flickor att de hade blivit utsatta för sexuell handling genom tvång – nästan var tionde. Detta är en ökning jämfört med tidigare år. Dessa könsskillnader om olika typer av sexuella kränkningar och våld bland barn kan även ses även bland vuxna.

Vissa grupper löper högre risk än andra att utsättas för sexuella övergrepp, bland annat barn och unga som är placerade i familjehem eller HVB, de som inte identifierar sig som pojke eller flicka, unga med funktionsnedsättning och barn och unga som lever i områden med socioekonomiska utmaningar.

Öppna insatser fortfarande vanligast inom missbruks- och beroendevården

Individuellt behovsprövade öppna insatser var den vanligaste åtgärden inom missbruks- och beroendevården bland vuxna under 2021, med över 11 800 personer som fick någon form av öppen insats, varav två tredjedelar män. Cirka 1 800 personer fick heldygnsvård enligt socialtjänstlagen (2001:453), SoL, varav nära tre fjärdedelar män. Det var en ökning jämfört med året innan, men antalet har minskat sedan år 2000. Under 2021 gavs boendeinsatser till nära 6 400 personer med missbruksproblematik, det är en viss ökning jämfört med 2020 då antalet boendeinsatser var 6 225. Trefjärdelar av insatserna gavs till män.

Personer med samsjuklighet eller annan komplex livssituation behöver samordnat stöd från flera aktörer. För dem kan insatsen Case management göra stor skillnad, och den rekommenderas även i Socialstyrelsens nationella riktlinjer. Trots det är det bara knappt en tredjedel av kommunerna (29 procent) som erbjuder insatsen, och andelen har dessutom minskat något. Socialstyrelsen anser att det är problematiskt att utvecklingen går åt fel håll eftersom insatsen kan ha stor betydelse för personer med samsjuklighet eller annan komplex livssituation. Socialstyrelsen ser därför att fler kommuner borde följa rekommendationerna.

Endast 29 %
av kommunerna
erbjuder insatsen
Case management

När det gäller missbruks- och beroendevården uppger runt hälften av kommunerna att väntetiden för nybesök är mellan 4–7 dagar. Resultat från Socialstyrelsens Öppna jämförelser 2022 visar att väntetiden har ökat, och enligt kommunerna har det samband med covid-19-pandemin med bland annat personal som varit sjuka eller vårdat sjuka barn.

Det uppskattas att 320 000 barn i Sverige påverkats negativt av en förälders alkoholkonsumtion. En undersökning av Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) visar att 58 procent av kommunerna har en policy eller annat styrdokument som syftar till att uppmärksamma barn som riskerar att fara illa på grund av vuxnas alkoholkonsumtion. Knappt en fjärdedel (24 procent) av kommunerna har något sådant dokument med specifika mål om att uppmärksamma dessa barn.

Färre har ekonomiskt bistånd men andelen med långvarigt bistånd ökar

Under 2021 minskade antalet biståndsmottagare för sjätte året i rad. Även antalet långvariga biståndsmottagare har minskat, efter en ökning 2018–2020. Samtidigt kvarstår utmaningar med att *andelen* långvariga biståndsmottagare fortsätter att öka – det är problematiskt både ur samhällets och individens perspektiv. Andelen vuxna långvariga mottagare av ekonomiskt bistånd uppgår under 2021 till knappt 47 procent av samtliga vuxna biståndsmottagare, att jämföra med knappt 45 procent under 2020.

2 av 5 barn i biståndshushåll levde i ett hushåll med långvarigt ekonomiskt bistånd

Antalet barn i biståndshushåll med långvarigt ekonomiskt bistånd minskade under 2021. Men av samtliga barn i biståndshushåll under 2021 levde drygt två av fem barn, 43 procent, i ett hushåll med långvarigt ekonomiskt bistånd. Det är en ökning från 41 procent 2020. Det vanligaste är att ett biståndshushåll med barn består av en ensamstående kvinna med barn, och det gäller även bland dem med långvarigt bistånd.

Det finns olika anledningar till att biståndsmottagare inte kan försörja sig själva. Arbetslöshet är det vanligaste försörjningshindret, och det har ökat något under de senaste åren, även när det gäller längre biståndstider. Personer med långvarigt bistånd kan utöver stöd till arbete även ha behov av andra typer av stöd. Eftersom andelen med långvarigt bistånd varierar mycket mellan olika kommuner, 15–55 procent under 2021, så kan det vara viktigt att även väga in lokala förutsättningar och behov i arbetet med att förebygga och motverka långvarigt biståndsmottagande.

Socialstyrelsen har för årets lägesrapport genomfört en särskild analys som visar att män och kvinnor som är biståndsmottagare i större utsträckning är utsatta för våld än män och kvinnor som inte har mottagit ekonomiskt bistånd. Uppgifterna om utsatthet för våld baseras på våldsrelaterade diagnoser i patientregistret och dödsorsaksregistret, vilket betyder att det inte är begränsat till våld i nära relation utan innefattar även andra situationer där personer utsätts för våld. Av samtliga som utsattes för våld under 2021 var omkring en fjärdedel biståndsmottagare, för båda könen. Manliga biståndsmottagare är dock mer utsatta för våld än kvinnliga biståndsmottagare. Detta gäller för samtliga åldersgrupper, men mest utsatta är män i åldern 18–30 år.

Våld och förtryck

Våld i hemmet under pandemin

I årets lägesrapport framkommer en bild av att kvinnor och flickor är särskilt utsatta för olika typer av sexuellt våld.² Självrapporterat våld i hemmet i vid bemärkelse (där potentiella förövare inkluderar partner, föräldrar, syskon, barn och andra vuxna som man bor ihop med) har i större utsträckning drabbat kvinnor, personer i de yngre åldersgrupperna och de som vistats hemma med sin eller sina sammanboende mer än vanligt. Enligt Nationella trygghetsundersökningen (NTU) från Brå angav fler kvinnor än män (11,3 respektive 8,4 procent) att de har varit utsatta för någon form av

² Sexuellt våld kan innefatta ett brett spektrum av brott – allt från lindrigare till grövre sexualbrott som till exempel våldtäkt. Läs mer på Brås webbsida.

våld i hemmet under pandemin. Kvinnor var i synnerhet mer utsatta för psykiskt våld såsom kränkningar, hån, nedvärderingar eller förödmjukelser, samt annat våld som digitalt våld och sex utan samtycke. Utsattheten för våld i hemmet skiljer sig starkt mellan olika åldersgrupper bland såväl kvinnor som män där andelen utsatta 16–24 åringar var fem gånger större jämfört med 65–84-åringar (16,4 respektive 3,3 procent).

Socialstyrelsens uppföljning av statsbidrag till kvinno- och tjejjourer visar att efterfrågan på stödinsatser har ökat under 2022, vilket flera kopplar ihop med covid-19-pandemin och de restriktioner som gjorde att våldsutsatta kvinnor och flickor var extra utsatta. Sammanlagt rapporterar 53 organisationer (drygt 40 procent) att de har bedrivit riktad verksamhet mot särskilda grupper av våldsutsatta kvinnor eller flickor. Till största del har de haft riktad verksamhet mot kvinnor eller flickor av utländsk bakgrund samt kvinnor och flickor som har drabbats av hedersrelaterat våld.

Det finns också tecken på att fler våldsutövande män söker hjälp. Stödtelefonen *Välj att sluta* tog emot cirka 330 samtal under drygt sju månader 2021, varav cirka hälften kom från personer som uppgav att de utövar våld i en nära relation. Över 80 procent av våldsutövarna som ringde var män. Av dem som ringde hade 78 procent inte tidigare sökt hjälp för sitt våldsbeteende, vilket är en ökning från 56 procent i förra uppföljningen 2020. De allra flesta som ringde beskrev våld som var riktat mot en partner (93 procent) men en knapp fjärdedel rapporterade om våld mot barn (23 procent).

Allt fler kommuner erbjuder också stödsamtal till vuxna våldsutövare för att de ska upphöra med våld.

Samverkan fungerar bättre

Det finns resultat som pekar på att individ- och familjeomsorgens samverkan fungerar bättre, både internt och externt med exempelvis polis, skola, barn- och ungdomspsykiatri (BUP), ideella organisationer, Barnahus och andra kommuner. I Socialstyrelsens Öppna jämförelser av den sociala barn- och ungdomsvården 2022, har andelen kommuner som har en aktuell överenskommelse om extern samverkan i enskilda ärenden har ökat för samtliga områden jämfört med 2021. Särskilt stor är ökningen av andelen kommuner som har en aktuell överenskommelse om extern samverkan med förskolan, skolan och polisen. Det är positivt att det har skett en utveckling när det gäller överenskommelser om extern samverkan, men överlag är det fortfarande låga andelar.

Inom ramen för denna lägesrapport har en intervjuundersökning om samverkan kring barn och unga genomförts med enhetschefer inom socialtjänsten, poliser, representanter för elevhälsan samt BUP. Utifrån intervjuundersökningen framgår att de flesta är positiva till både hur den interna samverkan mellan den sociala barn- och ungdomsvården och andra delar av socialtjänsten fungerar samt extern samverkan med exempelvis polisen, elevhälsan samt barn- och ungdomspsykiatri.

De framgångsfaktorer som beskrivs när det gäller den externa samverkan är tydliga rutiner kring samverkan, etablerade relationer och en gemensam

målbild för barnen och ungdomarna. I flera sammanhang nämns Barnahus som ett välfungerande exempel på extern samverkan.

Verksamheterna har kommit olika långt med att få in barnets perspektiv i samverkan. Inom vissa verksamheter är det en självklarhet, medan andra saknar rutiner för hur barnperspektivet ska implementeras.

Det finns också andra utmaningar för samverkan, till exempel personalbrist, tidsbrist, oklar ansvarsfördelning, sekretessregler och skillnader i verksamheters kultur.

Även inom andra delar av socialtjänstens individ- och familjeomsorg beskrivs utvecklingsarbeten kring samverkan. Utifrån återrapporteringarna av statsbidrag för arbete mot våld i nära relationer har till exempel en stor majoritet (225 kommuner) använt utvecklingsmedel för att arbeta med intern eller extern samverkan. Kommunövergripande samarbete har skett genom att till exempel träffa överenskommelser och upparbeta rutiner för samverkan med andra kommuner. Till exempel har det handlat om att tillgodose behoven hos våldsutsatta vuxna och barn när insatsen genomförs utanför kommunen och att ordna varaktigt boende åt vuxna och barn som vistas i skyddat boende.

Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden

Bristen på bostäder är fortsatt påtaglig i landet och 72 procent av kommunerna bedömde i början av 2022 att de hade underskott på bostäder. Underskottet på bostäder är som störst i och runt landets större städer. Underskott på bostäder påverkar ofta de grupper som av olika skäl har en svag ställning på bostadsmarknaden, exempelvis personer som är nya på bostadsmarknaden och hushåll med svag ekonomi.

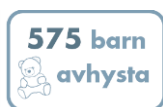
Under 2022 lämnades 6 263 ansökningar om avhysningar till Kronofogden varav 2 523 genomfördes, motsvarande siffror för 2021 var 6 324 ansökningar och 2 560 genomförda. Andelen avhysningar som faktiskt genomfördes i förhållande till antalet ansökningar var 40 procent under både 2021 och 2022.

Under 2022 var det 575 barn som berördes av en genomförd avhysning. Det är det högsta antalet sedan 2011, då totalt 663 barn berördes av en genomförd avhysning. Under 2021 var motsvarande antal 572 barn.

De genomförda avhysningarna under 2022 rörde 248 personer som var i åldern 65 år och äldre, det motsvarar ca 10 procent av samtliga som berördes av en avhysning.

Fler kommuner uppger att de har en skriftlig överenskommelse med hyresvärdar om hur de ska samverka i enskilda ärenden som rör personer som riskerar att bli, eller är, utan bostad. Andelen har ökat från 30 procent 2018 till 38 procent under 2022.

Ungefär 12 procent av kommunerna uppger att de hösten 2022 erbjöd boende och stöd enligt modellen Bostad först till personer i hemlöshet. 49 kommuner ansökte om statsbidrag under 2022 för att starta verksamhet enligt modellen.

Inledning

I denna lägesrapport redovisar Socialstyrelsen en samlad bedömning av tillståndet och utvecklingen inom individ- och familjeomsorgen och av missbruks- och beroendevården inom socialtjänsten. Rapporten har i år följande kapitel:

- Kompetensförsörjningen inom individ- och familjeomsorg
- Kostnader för individ- och familjeomsorg
- Social barn- och ungdomsvård
- Missbruks- och beroendevård
- Ekonomiskt bistånd
- Våld och förtryck
- Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden

Socialtjänstlagen är grunden för socialtjänstens arbete och utgångspunkten för att beskriva tillståndet och utvecklingen inom socialtjänstens individ- och familjeomsorg. Insatserna inom socialtjänsten ska vara av *god kvalitet*,³ och vad som menas med det framgår närmare i lagens förarbeten. Kvalitet kan dock inte enbart ses ur brukarens perspektiv utan bör även bedömas ur ett personal-, lednings-, och medborgarperspektiv. Exempel på faktorer med stor betydelse för att en verksamhet ska ha god kvalitet är rättssäkerhet, den enskildes medinflytande, lättillgänglig vård och service, ett genomtänkt arbetsätt, fungerande arbetsledning och lämplig sammansättning av ett arbetslag. Att socialtjänsten använder sig av ett genomtänkt arbetsätt är en del av kvaliteten, vilket understryker behovet av uppföljning och utvärdering av olika insatser.⁴

I rapporten eftersträvas ett jämställdhetsperspektiv, och där det är möjligt redogör Socialstyrelsen för skillnader mellan kvinnor och män eller flickor och pojkar. Socialstyrelsen eftersträvar även att belysa Agenda 2030 och de globala målen. I rapporten är det framför allt följande mål i Agenda 2030 som berörs:

- **Mål 1:** Avskaffa fattigdom
- **Mål 3:** God hälsa och välbefinnande. Säkerställa ett hälsosamt liv och välbefinnande i alla åldrar
- **Mål 5:** Jämställdhet. Uppnå jämställdhet samt alla kvinnors och flickors egenmakt
- **Mål 10:** Minskad ojämlikhet. Minska ojämlikheten inom och mellan länder.
- **Mål 16:** Främja fredliga och inkluderande samhällen för hållbar utveckling:
  - 16.1 Avsevärt minska alla former av våld och dödligt våld överallt

---

³ 3 kap. 3 § första stycket SoL.

⁴ Proposition 1996/97:124 Ändring i socialtjänstlagen s. 52.

- 16.2 Eliminera övergrepp, utnyttjande, människohandel och alla former av våld eller tortyr mot barn.

Slutligen är regeringens mål för individ- och familjeomsorg att:

- stärka förmågan och möjligheten till social delaktighet för människor i ekonomiskt och socialt utsatta situationer
- stärka skyddet för utsatta barn.⁵

Datakällor

Rapporten bygger på flera källor:

- aktuella utredningar, utvärderingar och rapporter med relevans för utvecklingen inom socialtjänsten.
- uttag, bearbetningar och analyser av Socialstyrelsens register över socialtjänstens insatser för barn och unga, ekonomiskt bistånd, officiell statistik över insatser enligt SoL, registret över tvångsvård enligt lag (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM), patientregistret och dödsorsaksregistret.
- öppna jämförelser inom socialtjänsten.
- aktuella utredningar, utvärderingar, rapporter och statistik från andra myndigheter, exempelvis Folkhälsomyndigheten.
- aktuella rapporter och sammanställningar från ideella organisationer samt avhandlingar och forskningsartiklar.
- andra aktuella databaser för denna rapport; källan anges löpande.
- Statistiska centralbyråns (SCB:s) register över kommunernas och regionernas räkenskaper.

---

⁵ <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/socialtjanst-inklusive-aldreomsorg/> hämtad 2022-02-07

Kompetensförsörjningen inom individ- och familjeomsorg

Sammanfattande iakttagelser

- Tillgången på nytexaminerade sökande med socionomutbildning varierar. Knappt en tredjedel (32 procent) av arbetsgivarna uppger att tillgången är god, 35 procent som uppger att den är balanserad och 33 procent att det råder brist. Tillgången på socionomer med yrkeserfarenhet är mer bristfällig: under 2022 svarade 77 procent av arbetsgivarna att det var brist på arbetssökande med yrkeserfarenhet.
- Arbetsmarknadsläget för socionomer bedöms vara balanserat i dag, men efterfrågan beräknas öka med cirka 30 procent under prognosperioden fram till år 2035. Samtidigt väntas socialsekreterare och kuratorer efterfrågas i större utsträckning inom vård och omsorg och offentlig förvaltning.
- Andelen handläggare med socionomutbildning och minst tre års erfarenhet av barnutredningar ökade under 2022. Andelen med socionomutbildning och mer än fem års erfarenhet av barnutredningar har också ökat, från 44 procent år 2021 till 48 procent år 2022. Detta är en ökande trend sedan 2020.
- Andelen handläggare med socionomutbildning och erfarenhet av barnutredningar ser dock olika ut över landet. Det är en större andel socionomer med minst tre års erfarenhet av barnutredningar i större kommuner än i mindre kommuner. Möjligheten att rekrytera handläggare med rätt kompetens varierar, och i glesbygdskommuner är det ofta färre sökande som motsvarar kvalifikationskraven än i större kommuner.
- Andelen konsulthandläggare, det vill säga inhyrd personal inom social barn- och ungdomsvård, hade stadigt sjunkit sedan 2018, men ökade igen under 2022 till 4 procent.
- Kommuner med mindre tätorter och landsbygdskommuner har sedan tidigare störst svårigheter med personalförsörjningen inom socialtjänsten. År 2020 uppgav 44 procent av socialcheferna från dessa kommuner att de hade svårt med personalförsörjningen generellt inom socialtjänsten. Nu har andelen stigit till 69 procent.
- Sammantaget är prognosen är god när det gäller tillgången på socionomer, med det finns fortfarande generella utmaningar med att behålla och rekrytera personal. Det är en negativ utveckling som Socialstyrelsen avser att fortsätta följa upp, inte minst eftersom en bristande kompetensförsörjning kan få stora konsekvenser för enskilda när det gäller kontinuitet och rätts-säkerhet i utredningar och jämlika förutsättningar i landet, men även hållbara arbetsvillkor för personal inom socialtjänsten.

Tillgång och efterfrågan på socionomer

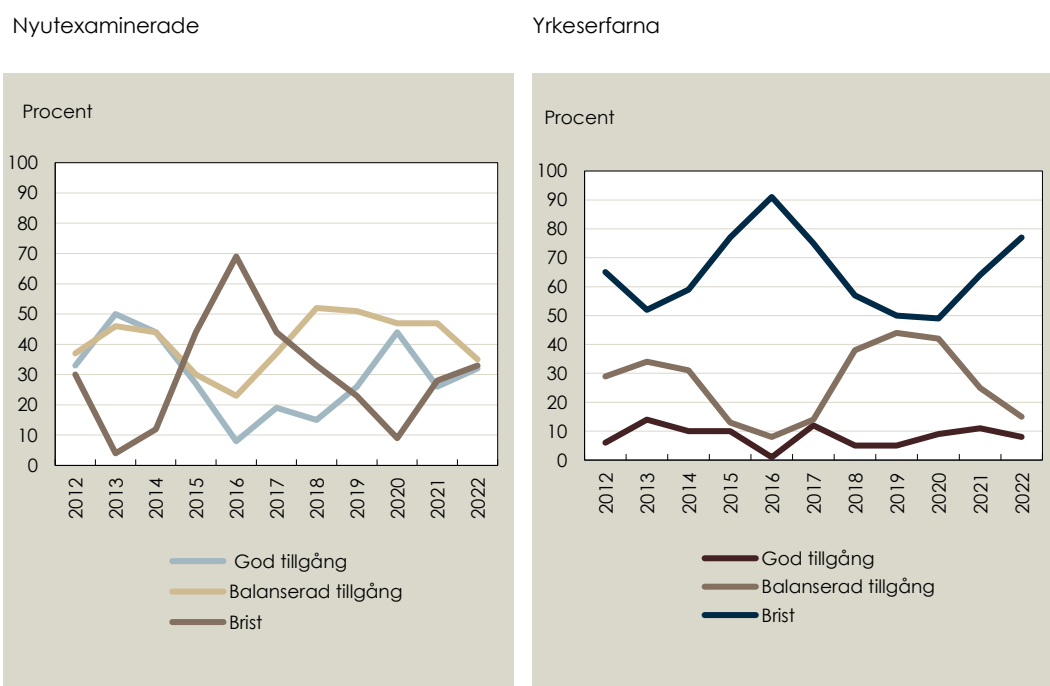
Varierad tillgång på nytexaminerade och fortsatt brist på sökande med yrkeserfarenhet

Tillgången på nytexaminerade sökande med socionomutbildning är varierar, och för sökande med yrkeserfarenhet råder fortsatt brist. År 2021 uppgav 28 procent av arbetsgivarna att det var brist på nytexaminerade arbetssökande med socionomutbildning. Under 2022 hade andelen ökat till 33 procent. Knappt en tredjedel (32 procent) av arbetsgivarna uppgav att tillgången var god och 35 procent att den var balanserad (figur 1) [2, 3].

Tillgången på socionomer med yrkeserfarenhet är mer bristfällig: Under 2022 svarade 77 procent av arbetsgivarna att det var brist på sådana arbetssökande. Endast 8 procent av arbetsgivarna uppgav att tillgången var god (figur 1) [2, 3].

Figur 1. Arbetsgivarnas bedömning av tillgången på arbetssökande med socionomutbildning

Andel (%) av arbetsgivarna som uppgett att det är god tillgång, balanserad tillgång eller brist på nytexaminerade eller yrkeserfarna arbetssökande med socionomutbildning, 2012–2022.

Källa: Arbetskraftsbarometern, Statistiska centralbyrån, 2022.

Fortsatt stor efterfrågan på socionomer

En stor andel arbetsgivare bedömer att antalet anställda med socionomutbildning kommer att öka eller vara oförändrat om tre år, 42 respektive 52 procent. Endast 5 procent av arbetsgivare tror att antalet anställda kommer att minska om tre år (figur 2) [3].

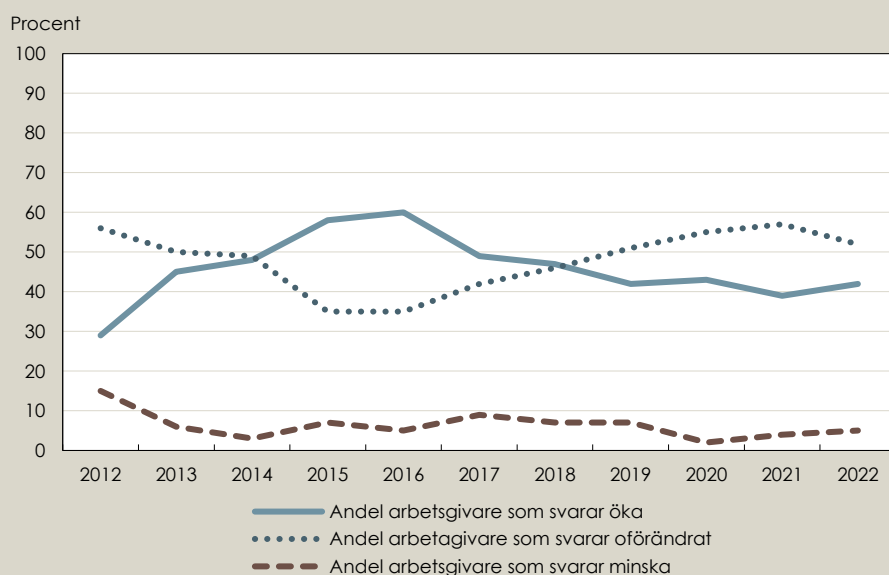
För att bedöma den framtida tillgången på högskoleutbildade i relation till arbetsmarknadens behov, gör Universitetskanslersämbetet (UKÄ) en prognos för arbetsmarknadsläget 2035 för 38 utbildningar inom sju utbildningsgrupper. Arbetsmarknadsläget för socionomer bedöms vara balanserat. Pensionsavgången beräknas bli måttlig eftersom en tredjedel av dem i arbetskraften i dag är 50 år eller äldre. Därutöver väntas en andel av socionomerna årligen vidareutbilda sig, oftast till psykoterapeut [4].

Tillgången på socionomer förväntas öka med 40 procent fram till 2035, med nuvarande utbildningsdimensionering. Med en examensfrekvens på cirka 80 procent för kvinnor och cirka 60 procent för män beräknas antalet examinerade socionomer till cirka 2 250 personer per år under prognosperioden [4].

Efterfrågan på socionomer beräknas under prognosperioden öka med cirka 30 procent. En tredjedel av denna efterfrågan förklaras av ett ökat behov av arbetskraft inom vård och omsorg, bland annat av socialsekreterare och kuratorer. Dessutom antas en större andel av dem som arbetar som socialsekreterare och kuratorer ha en socionomexamen år 2035 än i dag. UKÄ bedömer därför, med nuvarande utbildningsdimensionering, en risk för överskott på socionomer 2035 [4].

Figur 2. Arbetsgivarnas bedömning av hur antalet anställda kommer att förändras efter tre år.

Andel (%) av arbetsgivarna som svarar att antalet anställda kommer att öka, vara oförändrat eller minska om tre år, 2012–2022.

Källa: Arbetskraftsbarometern, Statistiska Centralbyrån 2022.

Andel handläggare med socionomutbildning och erfarenhet av barnutredningar fortsätter att öka

Tillgången på handläggare med socionomutbildning och erfarenhet av barnutredningar verkar också vara god. Resultatet för 2022 i öppna jämförelser visar på en ökning av andelen handläggare med socionomutbildning och

minst tre års erfarenhet av barnutredningar. Andelen med socionomutbildning och mer än fem års erfarenhet av barnutredningar har också ökat från 44 procent år 2021 till 48 procent år 2022. Denna ökande trend ses sedan 2020 (tabell 1).

Tabell 1. Andel handläggare med socionomutbildning och erfarenhet av barnutredningar

Andel (%) kommuner, socialförvaltningar i Göteborg och stadsdelar i Stockholm, åren 2019 – 2022, procent, riket.

	2019	2020	2021	2022
Andel handläggare med socionomutbildning och minst ett (1) års erfarenhet av barnutredningar	75	78	83	83
Andel handläggare med socionomutbildning och minst tre (3) års erfarenhet av barnutredningar	59	64	69	71
Andel handläggare med socionomutbildning och mer än fem (5) års erfarenhet av barnutredningar	36	38	44	48

Källa: Enkät Öppna jämförelser Socialtjänst, kommunundersökning 2019, 2020, 2021 och 2022, Socialstyrelsen.

Tillgången varierar dock över landet. Andelen socionomer med minst tre års erfarenheter av barnutredningar är högre i större kommuner än i mindre kommuner (tabell 2). Möjligheten att rekrytera handläggare med rätt kompetens varierar också, och i glesbygdskommuner är det ofta färre sökande som motsvarar kvalifikationskraven än i större kommuner [5].

Tabell 2. Andel handläggare med socionomutbildning och erfarenhet av barnutredningar indelat i kommunstorlek

Andel (%) handläggare med socionomutbildning och minst tre respektive mer än fem års erfarenhet av barnutredningar, indelat i kommunstorlek, 2022*.

Kommungrupp 1–5, indelat i antal invånare:	Andel (%) med socionomutbildning och minst tre års erfarenhet av barnutredningar	Andel (%) med socionomutbildning och mer än fem års erfarenhet av barnutredningar
1. 0–14 999	57,8	36,7
2. 15 000–29 999	68,6	46,3
3. 30 000–69 999	71,2	49,5
4. 70 000–199 999	73,2	51,4
5. 200 000 eller fler	-	-

*Bortfall för kommuner med över 200 000 invånare

Källa: Enkät Öppna jämförelser Socialtjänst, kommunundersökning 2022, Socialstyrelsen.

Kompetensförsörjningen har försämrats med större skillnader mellan kommunerna

Socialstyrelsen konstaterar att det är svårt att bedöma kompetensförsörjningssläget inom individ- och familjeomsorgen. En sammantagen bild utifrån tillgängliga källor visar att kompetensförsörjningen har försämrats på senare år.

Enligt Visions enkät till socialchefer svarade 62 procent att kompetensförsörjningen när det gäller socialsekreterare till individ- och familjeomsorgen var svår. År 2020 var andelen 40 procent [6].

Kommuner med mindre tätorter och landsbygdskommuner har sedan tidigare störst svårigheter med kompetensförsörjningen inom socialtjänsten. År

2020 uppgav 44 procent av respondenterna från dessa kommuner att de generellt hade svårt med kompetensförsörjningen inom socialtjänsten. Nu har den andelen stigit till 69 procent [6].

I en jämförelse med storstäder och storstadsnära kommuner framkommer att skillnaderna mellan kommungrupperna har blivit större. Även i storstadskommunerna har kompetensförsörjningen försvårats, om än inte i lika hög grad som i de mindre kommunerna. År 2020 angav 28 procent av respondenterna från storstäder eller storstadsnära kommuner och större städer eller kommuner nära större stad att de hade problem med kompetensförsörjningen, och 2022 hade andelen ökat till 57 procent [6]. Det är en negativ utveckling som behöver följas upp, särskilt som bristande kompetensförsörjning kan få stora konsekvenser för enskilda när det gäller kontinuitet och kvalitet i socialtjänstens utredningar och jämlika förutsättningar i landet, men även med tanke på hållbara arbetsvillkor för personal inom socialtjänsten.

Hög arbetsbelastning och bristande förutsättningar för socialsekreterare inom socialt arbete

Svårigheten att behålla och attrahera personal inom socialt arbete kan delvis bero på bristande förutsättningar för att utföra ett gott arbete. I mars 2021 släppte Vision en rapport om förutsättningarna i socialt arbete. Av den framkommer att en majoritet av de svarande upplever sitt arbete som meningsfullt och att många trivs med arbetsuppgifterna i sig. Men många upplever att förutsättningarna för att göra ett gott arbete är otillräckliga. Två av tre respondenter⁶ uppger att de har för hög arbetsbelastning, vilket är betydligt högre än snittet för svensk arbetsmarknad som är knappt hälften (47 procent) [7].

En annan undersökning bland Visions medlemmar inom socialt arbete visade att nästan hälften av de tillfrågade, 45 procent, hade blivit utsatta för hot, våld, personangrepp eller förtal någon gång under de senaste 12 månaderna. Utsattheten är hög i samtliga yrkesgrupper, men högst hos behandlingspersonal och socialsekreterare inom myndighetsutövning (60 procent) [8]. I en undersökning från Sveriges Socionomers Riksförbund (SSR) uppgav närmare 70 procent av socialsekreterare i utsatta områden, enligt polisens definition, att de utsatts för indirekt eller direkt hot i sitt arbete [9].

Tre av tio av de utsatta är missnöjda med det stöd som de fått från arbetsgivaren, och 39 procent av gruppen socialsekreterare och biståndshandläggare vill att arbetsgivaren ska stå som beslutsfattare på beslut som de fattar i samband med myndighetsutövning. Den andelen är betydligt högre bland socialsekreterarna än med biståndshandläggarna [8]. Dessutom sprids det rykten och desinformation om svensk socialtjänst i olika sociala medier, både i Sverige och utomlands. Sammantaget skapar detta både en hotfull och svår arbetssituation för många anställda inom socialtjänsten.

I en senare i undersökning svarar dock var tredje socialchef (32 procent) att de inte har tillräckliga möjligheter att prioritera arbetsmiljöarbetet för att vara en attraktiv arbetsgivare och därmed underlätta kompetensförsörjningen.

---

⁶ Respondenter enligt följande yrkesgrupper: socialsekreterare inom myndighetsutövning, biståndshandläggare, behandlingspersonal inom öppenvård, behandlingspersonal inom HVB och stödboende, kurator inom skola respektive hälso- och sjukvård samt fältassistenter.

Att prioritera arbetsmiljöarbetet innebär exempelvis att ha ett aktivt systematiskt arbetsmiljöarbete, prioritera arbetsuppgifter för att uppnå rimlig arbetsbelastning och motverka hot och våld [6].

Många kommuner som har svårt att rekrytera personal hyr i stället in konsulthandläggare, det vill säga inhyrd personal inom social barn- och ungdomsvård. Andelen konsulthandläggare (årsarbetare) minskade 2018–2021, men har återigen ökat och ligger nu på 4 procent (tabell 3).

Tabell 3. Andel konsulthandläggare (årsarbetare) inom social barn- och ungdomsvård

Andel (%) kommuner, socialförvaltningar i Göteborg och stadsdelar i Stockholm 2018–2022, procent, riket

År	2018	2019	2020	2021	2022
Andel konsulthandläggare inom social barn- och ungdomsvård	5,8	3,4	2,8	2,6	4

Källa: Enkät Öppna Jämförelser Socialtjänst, kommunundersökning, Socialstyrelsen 2018, 2019, 2020, 2021 och 2022.

Prognosen är alltså god när det gäller tillgång och efterfrågan på socionomer, med det finns fortfarande generella utmaningar med att behålla och rekrytera personal i landet.

Kostnader för individ- och familjeomsorgen

Sammanfattande iakttagelser

- År 2021 uppgick kommunernas kostnader för IFO till 53,8 miljarder kronor. Det är en ökning med 4 miljarder kronor i fasta priser, motsvarande 8 procent, sedan 2017. Den största andelen av kommunernas kostnader för IFO, 48 procent, utgörs av insatser för barn och unga. Dessa insatser kostade 25,6 miljarder kronor år 2021.
- Kostnaderna för insatser för barn och unga ökade med 3 miljarder kronor 2017–2021, motsvarande 13 procent. Den största delen av denna ökning utgörs av familjehemsvård, institutionsvård och hem för vård eller boende.
- Den näst största andelen (28 procent) av kommunernas kostnader för IFO utgörs av ekonomiskt bistånd, som uppgick till 15,3 miljarder kronor 2021. Den summan var en marginell ökning jämfört med 2017 och en minskning jämfört med 2020.
- Kostnaderna för insatser för vuxna med missbruk eller beroende uppgick till 8,6 miljarder kronor 2021 och utgör 16 procent av kostnaderna för IFO.
- Kostnaderna för insatser för barn och unga, totalt och per invånare i åldern 0–20 år, ökade i samtliga tre kommunhuvudgrupper 2017–2021. Kostnaderna ökade mest i kategorin ”mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner”.
- Under perioden 2017–2021 ökade utgifterna för ekonomiskt bistånd, totalt och per invånare, i ”mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner” och ”större städer och kommuner nära större stad”. Däremot minskade de i ”storstäder och storstadsnära kommuner”.

I detta kapitel beskrivs kostnaderna för kommunernas IFO och deras utveckling 2017–2021. Kostnaderna är baserade på kommunernas räkenskapsmandrag som publiceras av SCB. Dessa data har en viss eftersläpning som också ses i tidigare års rapporter. Som kostnadsmått används kommunernas kostnader för det egna åtagandet.⁷ För att kostnaderna ska vara jämförbara mellan åren är de fastprisberäknade till 2021 års priser.⁸ I bilaga 1 redovisas kostnaderna i löpande priser.

---

⁷ Det egna åtagandet mäts som bruttokostnad exklusive interna intäkter och försäljning till andra kommuner och regioner. Summan innefattar den verksamhet som kommuner har definierat som sin egen och som riktar sig till den egna befolkningen, oavsett om den sköts i offentlig regi eller köps av andra vårdgivare.

⁸ Som underlag för uppräknningen används genomgående Statistiska centralbyråns konsumtionsprisindex 2021 för Social trygghet exklusive barnomsorg men för utbetalt ekonomiskt bistånd används konsumentprisindex (KPI).

Kommunernas kostnader för individ- och familjeomsorgen ökar

Kommunernas kostnader för IFO uppgick 2021 till 53,8 miljarder kronor (figur 3). Det är en ökning med 4 miljarder kronor (8 procent) sedan 2017 (tabell 5). Kommunerna satsade totalt 5 150 kronor på IFO per invånare under 2021, en ökning på knappt 5 procent mer än 2017.

Sett till socialtjänstens totala kostnader står individ- och familjeomsorg för en femtedel (tabell 4). Äldreomsorgen som står för drygt hälften och insatser till personer med funktionsnedsättning för strax under en tredjedel av kostnaderna för socialtjänst. I förhållande till kommunernas egen verksamhet står IFO för mindre än en tiondel av kostnaderna. Kostnaderna för IFO har sedan 2017 ökat något, både som andel av socialtjänstens kostnader och som andel av kommunernas totala kostnader för egentlig verksamhet. Däremot har de legat stabilt på omkring 1 procent av bruttonationalprodukten (BNP).

Tabell 4. Individ- och familjeomsorgens kostnader i förhållande till övriga kostnader i kommunen och BNP 2017–2021

Miljarder kronor, 2021 års priser

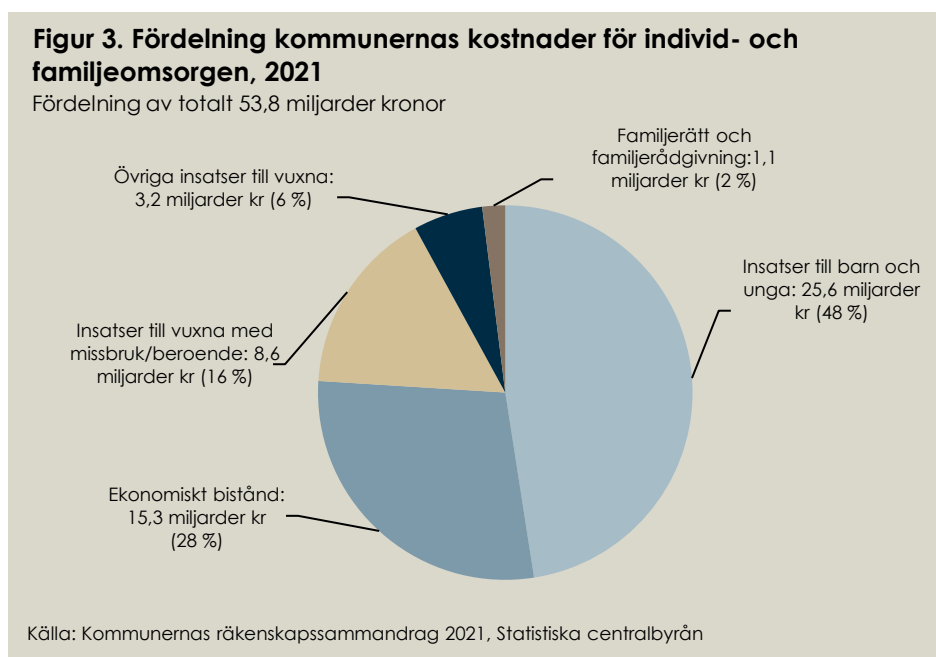
	2017	2018	2019	2020	2021
Totala kostnader individ- och familjeomsorg (miljarder kronor)	49,8	52,4	52,8	53,6	53,8
Andel av socialtjänsten (%)	19,5	19,8	20,0	19,9	19,9
Andel av kommunernas kostnader (%)	7,2	7,4	7,5	7,6	7,6
Andel av BNP (%)	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0

Källa: Kommunernas räkenskapssammandrag 2017–2021 och prisindex 2021, Statistiska centralbyrån

Kommunernas satsningar på insatser till barn och unga driver kostnaderna för individ- och familjeomsorgen

Den största andelen av kommunernas kostnader för IFO utgörs av insatser till barn och unga (figur 3), med 25,6 miljarder kronor eller 48 procent av totala kostnaderna för IFO 2021. Det är en ökning med 3 miljarder kronor, motsvarande 13 procent, sedan 2017, och insatser till barn och unga har varit drivande för den totala kostnadsutvecklingen för IFO (tabell 5 och figur 4). Under perioden ökade även antalet barn och unga (20 år och yngre) i befolkningen med 4 procent, vilket till viss del kan förklara kostnadsutvecklingen. Det är framför allt ökade kostnader för familjehemsvård, institutionsvård och hem för vård eller boende (HVB) som ligger bakom den totala kostnadsökningen för insatser till barn och unga. Antalet barn och unga som någon gång under året fått en heldygnsinsats var mindre 2021 än med året innan, enligt Socialstyrelsens statistik (se avsnittet *Social barn- och ungdomsvård*). Kommunernas kostnader för dessa insatser ökade dock under samma period. En tänkbar förklaring till kostnadsökningarna kan vara dyrare place-

ringar, vilket flera kommuner rapporterat om i SKR:s enkät [10]. Färre placerade barn säger dock inget om antalet dygn per placering, vilket också påverkar kostnaderna.

Ekonomiskt bistånd stod för knappt 28 procent av kommunernas kostnader för IFO 2021. Det utbetalda ekonomiska biståndet stod för merparten av kostnaderna och uppgick 2021 till 11,7 miljarder kronor.⁹ Handläggning av biståndsansökningar och stöd för att hjälpa människor att komma tillrätta med sina försörjningsproblem kostade 3,7 miljarder kronor. Kostnaderna i fasta priser ökade med 7 procent 2017–2020 men minskade under 2021 med 3 procent jämfört med året innan. Under 2021 minskade också antalet biståndsmottagare och antalet biståndshushåll, men det genomsnittliga utbetalda biståndet per hushåll och år ökade (se kapitlet *Ekonomiskt bistånd*).

Kostnaden för insatser till vuxna med missbruk eller beroende står för 16 procent av kostnaderna för IFO. De senaste fem åren har kostnaderna legat omkring 8,6 miljarder kronor per år, förutom 2018 och 2019 då de var högre.

Kostnaderna för övriga insatser till vuxna, och för familjerätt och familjerådgivning, står för mindre andelar av de totala kostnaderna och 2021 uppgick de till 3,2 miljarder respektive 1,1 miljarder kronor.

⁹ Vad gäller kostnaderna för utbetalt ekonomiskt bistånd finns mer att läsa i kapitlet Ekonomiskt bistånd.

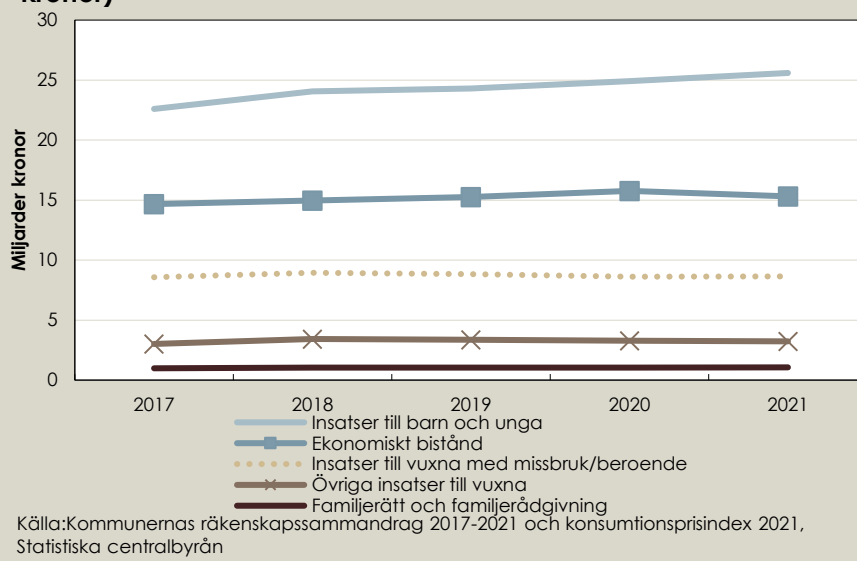
Tabell 5. Kostnader för Individ- och familjeomsorgen 2017–2021

Miljarder kronor, 2021 års priser.

	Miljarder kronor					Förändring 2017–2021
	2017	2018	2019	2020	2021	Miljarder kronor (%)
Individ- och familjeomsorg totalt	49,8	52,4	52,8	53,6	53,8	4,0 (8,0 %)
Årlig förändring	2,3%	5,2%	0,7%	1,5%	0,4%	
Insatser till barn och unga	22,6	24,0	24,3	24,9	25,6	3,0 (13,3 %)
Familjehemsvård	7,5	8,3	8,4	8,6	8,7	1,3 (17,1 %)
Institutionsvård/HVB	8,2	8,6	8,8	9,1	9,6	1,4 (17,1 %)
Öppna insatser	6,9	7,2	7,1	7,2	7,2	0,3 (4,6 %)
varav						
Individuell behovsprövad öppen vård	4,4	4,5	4,5	4,5	4,5	0,1 (2,2 %)
Övriga öppna insatser	2,6	2,7	2,7	2,7	2,8	0,2 (8,7 %)
Ekonomiskt bistånd	14,7	15,0	15,3	15,8	15,3	0,6 (4,4 %)
Utbetalt ekonomiskt bistånd	11,4	11,7	11,9	12,2	11,7	0,3 (2,3 %)
Verksamhetens kostnader	3,3	3,3	3,3	3,5	3,7	0,4 (11,6 %)
Insatser till vuxna med missbruk/beroende	8,6	8,9	8,8	8,6	8,6	0,1 (0,8 %)
Institutionsvård	3,5	3,7	3,5	3,4	3,4	-0,2 (-4,4 %)
Familjehemsvård	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	-0,1 (-34,3 %)
Öppna insatser	4,8	5,0	5,1	5,0	5,1	0,3 (6,4 %)
Varav						
Bistånd som avser bo- ende	2,7	2,8	2,8	2,9	2,9	0,2 (7,0 %)
Individuellt behovsprö- vade insatser	1,2	1,3	1,4	1,3	1,4	0,1 (9,2 %)
Övriga öppna insatser	0,9	0,9	1,0	0,8	0,9	0,0 (,6 %)
Övriga insatser till vuxna	3,0	3,4	3,4	3,3	3,2	0,2 (6,9 %)
Familjerätt och familjerådgivning	1,0	1,0	1,0	1,0	1,1	0,1 (7,9 %)

Källa: Kommunernas räkenskapsammandrag 2017–2021 och konsumtionsprisindex 2021, Statistiska centralbyrån. Socialstyrelsens statistikdatabas över utbetalt ekonomiskt bistånd 2017–2021.

Figur 4. Kostnadsutvecklingen 2017–2021, 2021 års priser (miljarder kronor)

Kostnaderna för insatser till barn och unga samt ekonomiskt bistånd ökade mest i mindre kommuner 2017–2021

För de två områden som står för de största andelarna av de totala kostnaderna för IFO, det vill säga insatser till barn och unga respektive ekonomiskt bistånd, görs separata redovisningar som visar hur kostnaderna utvecklades 2017–2021 för de tre huvudkommungrupperna [1]:

- storstäder och stadsnära kommuner
- större städer och kommuner nära större stad
- mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner.

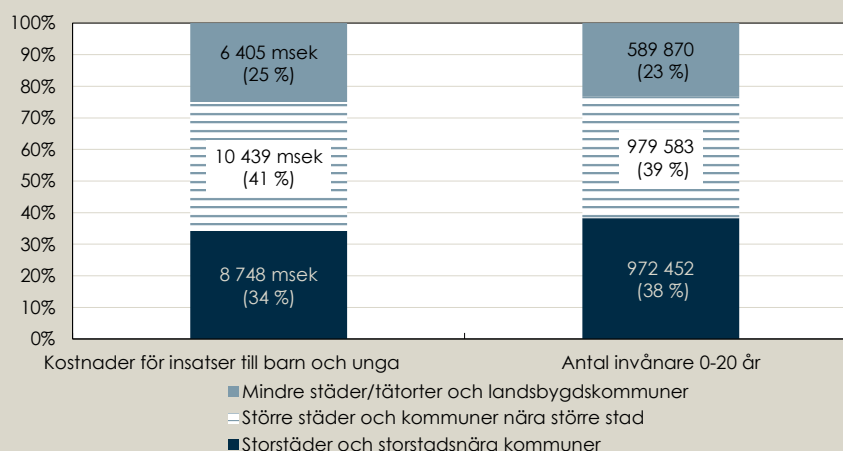
Definitionen av de tre olika kommunhuvudgrupperna finns i bilaga 1. I texten som följer benämns dessa som kommungrupper.

Insatser till barn och unga

Av de totala kostnaderna för barn och unga år 2021 utgjorde ”större städer och kommuner nära större stad” den största andelen av kostnaderna, 41 procent. ”Storstäder och stadsnära kommuner” stod för 34 procent och ”mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner” för resterande 25 procent. Det här följer i stort hur antalet invånare i åldrarna 0–20 år är fördelade mellan kommungrupperna eftersom huvudkommungrupperna med flest unga står för störst andel av kostnaderna (figur 5). Däremot satsade ”mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner” och ”större städer och kommuner nära större stad” uppåt 11 000 kronor per invånare i åldern 0–20 år under 2021 medan ”storstäder och storstadsnära kommuner” satsade knappt 9 000 kronor.

Figur 5. Kostnader för barn och ungdomsvård

Kostnader för barn och ungdomsvård (inkl. verksamhetens kostnader) samt antal invånare fördelat på kommungrupp 2021.

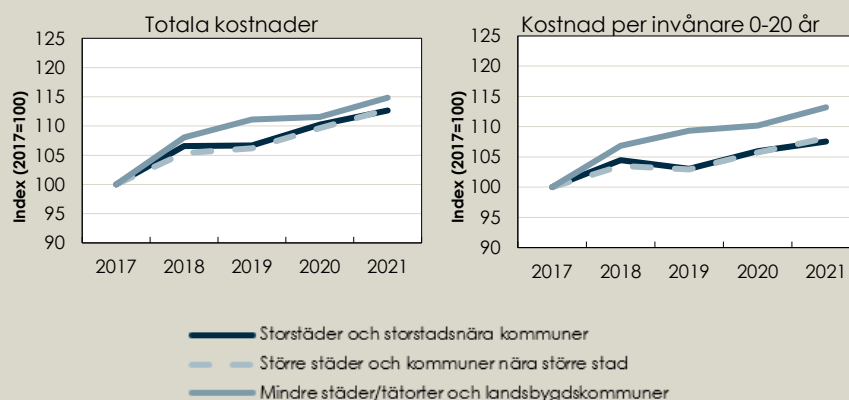

Källa: Kommunernas räkenskaps sammandrag 2021 och Folkmängd efter region 2021, SCB.

Figur 6 visar kostnadsutvecklingen för insatser för barn och unga över tid i de tre kommungrupperna. De totala kostnaderna och kostnad per invånare i åldern 0–20 år (kallas för kostnad per invånare) ökade i samtliga tre kommungrupper 2017–2021 men mest i ”mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner” sett till både total kostnadsvolym (15 procent) och kostnad per invånare (13 procent) (figur 6). Kostnadsökningen mattades av under 2020 i dessa kommuner, men i de två andra kommungrupperna ökade kostnaderna alltjämt.

I ”mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner” ökade antalet invånare 0–20 år marginellt 2017–2021 i förhållande till ökningen i totala kostnader. Kommungruppens ökade kostnader förklaras därför framför allt av att kommunerna i snitt har en högre kostnad per invånare över tid. I de andra två kommungrupperna beror de ökade kostnaderna både på fler invånare 0–20 år och högre kostnad per invånare. Skillnaden i kostnad per invånare mellan kommunhuvudgruppen med lägst kontra högst kostnad har ökat sedan 2017.

Figur 6. Volymförändring insatser barn och unga (2017=100), 2017–2021

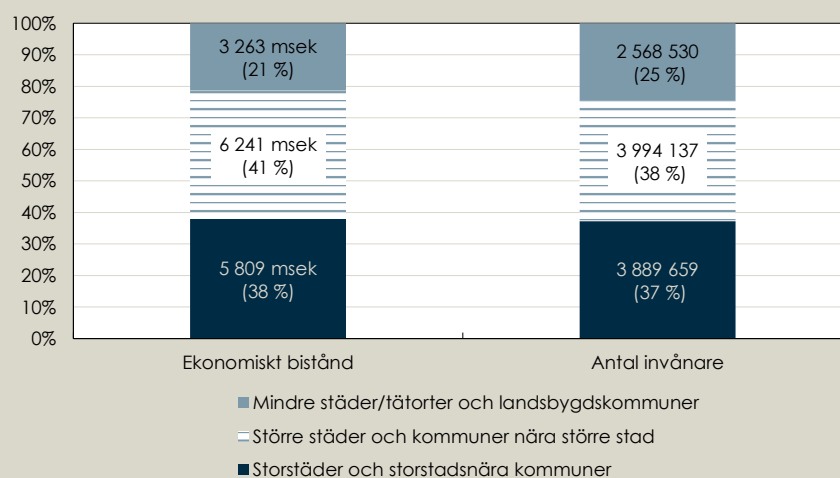
Källa: Data från SCB och kommungruppsindelning från SKR

Ekonomiskt bistånd

Av de totala kostnaderna för ekonomiskt bistånd (inklusive verksamhetens kostnader) 2021 stod ”större städer och kommuner nära större stad” för den största andelen, 41 procent. ”Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner” stod för lägst andel, 21 procent, och ”storstäder och stadsnära kommuner” stod för resterande 38 procent (figur 7). Fördelningen av kostnader på kommungrupp följer i stort invånarantalet, men kostnaden per invånare skiljer sig ändå mellan kommungrupperna. År 2021 var kostnaden omkring 1 500 kronor per invånare för kommungrupperna ”storstäder och stadsnära kommuner” och ”större städer och kommuner nära större stad”, men mindre än 1 300 kronor i ”mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner”.

Figur 7. Kostnader ekonomiskt bistånd

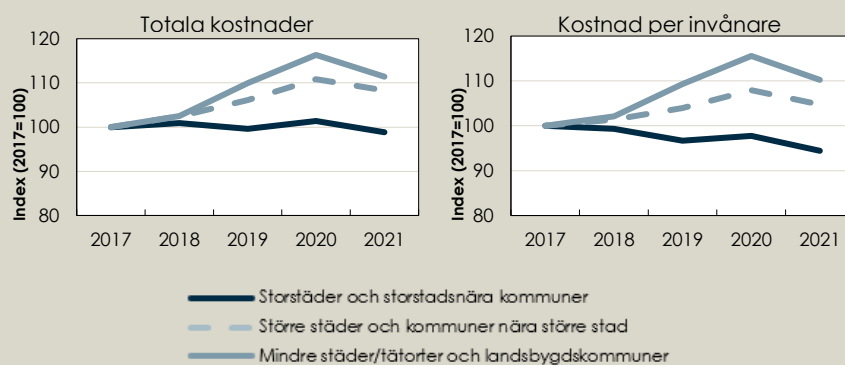
Kostnader för ekonomiskt bistånd (inkl. verksamhetens kostnader) samt antal invånare fördelat på kommungrupp, 2021.

Källa: Kommunernas räkenskaps sammandrag 2021 och Folkmängd efter region 2021, SCB

Utgifterna för ekonomiskt bistånd, totalt och per invånare, ökade mest i ”mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner” under 2017–2021 (figur 8). Även i ”större städer och kommuner nära större stad” ökade kostnaderna, däremot minskade de för ”storstäder och storstadsnära kommuner”. Sedan 2017 har skillnaderna i kostnad per invånare minskat mellan kommungrupperna.

Figur 8. Volymförändring ekonomiskt bistånd (inklusive verksamhetens kostnader) (2017=100), 2017–2021

Källa: Data från SCB och kommungruppsindelning från SKR

Ekonomiska utmaningar för kommuner framöver

Sammantaget ökade kommunernas kostnader för IFO 2017–2021, framför allt på grund av ökade kostnader för insatser för barn och unga. Kostnadsutvecklingen under 2020 och 2021 ska dock tolkas med försiktighet eftersom dessa år i hög grad präglades av covid-19-pandemin. Sett i ett längre perspektiv var den reella kostnadsutvecklingen för IFO under dessa två år varit relativt låg [10], men verksamheterna inom IFO bedöms ha upprätthållit stöd och insatser trots den rådande pandemin [11, 12]. Samtidigt rapporterar Myndigheten för vård- och omsorgsanalys om pandemirelaterade utmaningar med exempelvis förändrade arbetssätt och mindre tid till utvecklingsarbete. De lyfter också att det kan finnas ett stort mörkertal och ökad utsatthet till följd av pandemin, och att behoven av stöd och insatser från socialtjänsten kan komma att öka [12]. I SKR:s enkätundersökning anger flera kommuner höga kostnader för IFO till följd av bland annat fler familjehemsplaceringar, dyra placeringar och ökade kostnader för missbruksvård [10].

Ekonomiska prognoser från SKR tyder på att de ekonomiska utsikterna för 2023 är mer utmanande. Den höga inflationen driver på kommunernas kostnader genom högre priser på varor och tjänster [13]. Dessutom uppskattas kostnaderna för ekonomiskt bistånd öka till följd av att riksnormen¹⁰ räknas

¹⁰ Riksnormen inom försörjningsstödet fastställs årligen och grundar sig på Konsumentverkets senaste pris- och konsumtionsundersökningar samt på regeringens prognos för konsumentprisindex för innevarande år.

upp i takt med inflationen för 2023 [14]. I kombination med en svagare befolkningstillväxt förväntas det även innebära låg sysselsättningsökning, vilket kan ge utmaningar med kompetensförsörjning och relativt minskad skatteintäktsbas [10, 13].

Social barn- och ungdomsvård

Sammanfattande iakttagelser

- Den 1 november 2021 hade knappt 32 500 barn och unga minst en behovsprövad öppenvårdsinsats, vilket var knappt 2 800 färre än 2020. Andelen insatser i relation till befolkningen har också minskat.
- År 2021 fick 26 200 barn och unga någon gång under året en heldygnsinsats, fördelat på 54 procent pojkar och 46 procent flickor. Antalet var knappt 1 100 färre än 2020 och minskningen gäller framför allt pojkar över 15 år.
- Familjehem är fortsatt den vanligaste placeringsformen. År 2021 var 18 700 barn och unga placerade i familjehem, vilket är 700 färre än året innan. Fördelningen var 51 procent pojkar och 49 procent flickor.
- Pojkar var i majoritet inom samtliga placeringsformer, men skillnaden mellan könen har minskat med tiden.
- Under de senaste åren har årliga antalet ensamkommande barn och unga som sökt asyl i Sverige minskat drastiskt. År 2021 fick 2 400 ensamkommande barn och unga någon insats, varav 83 procent var i åldern 15–20 år.
- Andelen placerade barn som fullföljde grundskolan och gymnasieskolan under 2021 visar ingen negativ effekt av pandemin, trots farhågor om kunskapsstapp. Resultatet speglar dock inledningen av pandemin, så framtida resultat kan visa större effekt på placerade barns möjligheter att fullfölja grundskolan och gymnasieskolan.
- Av de barn som var placerade under hela årskurs 9 hade 83 procent fullföljt grundskolan 2021, vilket är en ökning med två procentenheter i jämförelse med 2020. Andelen har ökat mycket bland flickorna – från 79 procent 2020 till 82 procent 2021.
- Bland 20-åringar som någon gång i uppväxten varit placerade ses en stor ökning i andelen med gymnasieutbildning – från 24 procent 2020 till 36 procent 2021. Den ökningen påbörjades 2019 och fortsätter i årets resultat.
- Det finns flera undersökningar som uppmärksammar sexuella övergrepp mot barn i Sverige.¹¹ I en undersökning av Brottsförebyggande rådet upp-gav 15 procent av eleverna att de utsatts för något sexualbrott under de senaste tolv månaderna. Andelen utsatta är dock betydligt större bland flickorna (24 procent) än bland pojkarna (6 procent). Detta är jämfört med tidigare år, 2019, en ökning för flickorna (21,3 procent), men oförändrat för pojkarna.
- Totalt 1 procent hade tagit emot ersättning för sex, av eleverna som svarade på en enkät från Stiftelsen allmänna barnhuset 2020/2021. Två tredjedelar av dessa hade tagit emot ersättning upp till fem gånger, och en fjärdedel mer än fem gånger. En studie från Statens institutionsstyrelse (SiS) visar att ungdomar som är intagna på särskilda ungdomshem är en särskilt

¹¹ Detta gäller de rapporterade sexuella övergreppen, både genom självskattning och anmälda brott.

utsatt grupp: 17 procent av flickorna och 2 procent av pojkarna uppgav att de hade tagit emot ersättning i utbyte mot sexuella tjänster.

- År 2021 inkom omkring 422 000 anmälningar om barn som far illa eller misstänks fara illa till landets socialtjänster. Anmälningarna berörde ungefär 216 000 barn, vilket motsvarar 9,8 procent av alla barn mellan 0–17 år i landet. Av barnen var 54 procent pojkar och 46 procent flickor. Drygt 6 av 10 barn var 12 år eller yngre. Sedan Socialstyrelsens föregående kartläggning 2018 har anmälningarna ökat med 27 procent. Ökningen var störst 2019 och 2020.

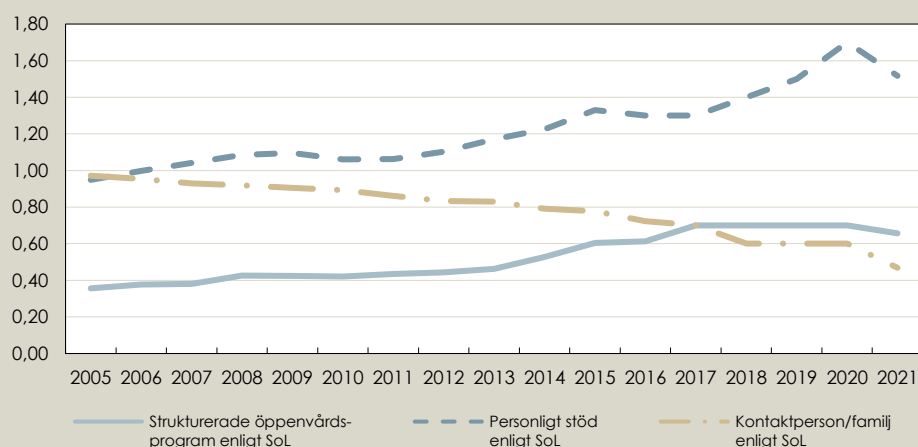
Nya områden och tendenser av vad som anmäls, utifrån socialtjänstens beskrivningar av innehållet i anmälningarna 2021 handlar om kriminalitet och missbruk gällande allt yngre barn. Andra områden handlar om kränkningar och brottsliga handlingar i sociala medier, exempelvis spridning av filmer med hot, våld eller förnedring. Anmälningarna kan gälla både barn som utsatt andra och barn som själva blivit utsatta.

Behovsprövade öppna insatser för barn och unga

Den 1 november 2021 hade knappt 32 500 barn och unga minst en behovsprövad öppenvårdsinsats, vilket knappt 2 800 färre än 2020. Andelen som får insatser i relation till befolkningen har också minskat.

Figur 9. Barn och unga med behovsprövade öppenvårdsinsatser* enligt SoL

Andel(%) i befolkningen 0-20 år den 31 december 2005-2021.

* Avser öppenvårdsinsatser någon gång under året. Kontaktperson/familj avser 3 kap. 6 § 3 st. Särskilt kvalificerad kontaktperson enligt 3 kap. 6 § 4 st. ingår inte.

Källa: Socialstyrelsens nationella register över socialtjänstens insatser för barn och unga.

Barn och unga som fått insatser i form av personligt stöd eller strukturerade öppenvårdsprogram ökade 2005–2020 för att sedan minska något 2021. Andelen i befolkningen 0–20 år som fick personligt stöd var under 1 procent 2005 och 1,5 procent 2021. Motsvarande andel för de som fått ett strukturerat öppenvårdsprogram var 0,4 procent 2005 till 0,7 procent 2021. Under samma period minskade andelen barn och unga med kontaktperson eller kontaktfamilj minskat från 1 procent till 0,5 procent (figur 9).

Barn placerade i samhällsvård

Barn och unga som behöver vård utanför det egna hemmet kan, efter beslut av socialnämnden, tas emot i familjehem, jourhem, stödboende eller HVB. Placeringar utanför det egna hemmet kan vara frivilliga med stöd av SoL eller med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU. För placering med stöd av LVU krävs att förutsättningarna för vård enligt lagen är uppfyllda och att samtycke till behövlig vård saknas.¹²

År 2021 fick 26 200 barn och unga någon gång under året en heldygnsinsats, vilket var knappt 1 100 färre än 2020. Minskningen gäller framför allt

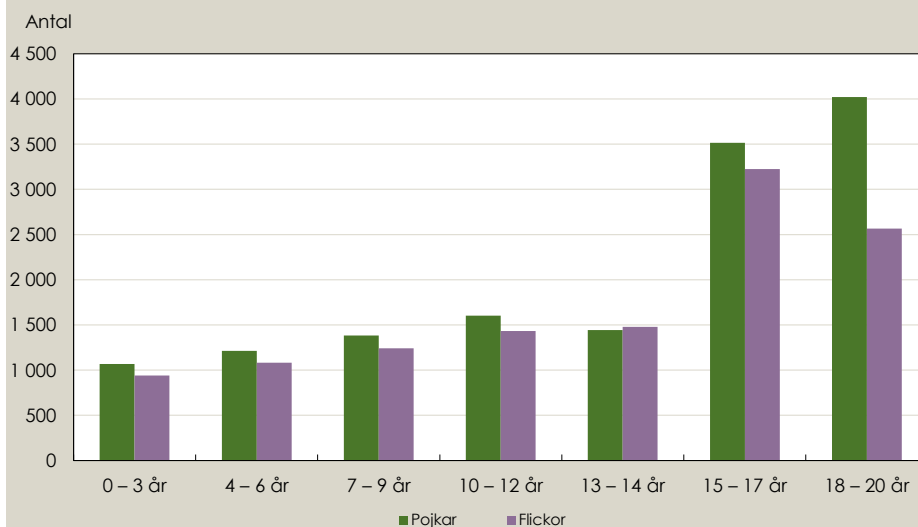
¹² Se 1,2 och 3 §§ LVU.

pojkar över 15 år. Av de som fick en heldygnsinsats 2021 var 54 procent pojkar och 46 procent flickor, och 2020 var andelarna 57 procent respektive 43 procent. Drygt hälften av samtliga barn och unga med heldygnsinsatser under 2021 var över 15 år (figur 10) [15].

Av de 2 400 ensamkommande barn och unga som fick en insats någon gång under 2021 var 83 procent i åldern 15–20 år.

Figur 10. Antal barn och unga som fick en heldygnsinsats under 2021

Antal barn och unga 0-20 år 2021 uppdelat efter kön.

Bortfall: Heby, Vingåker, Söderköping, Jönköping, Vännäs och Gällivare

Källa: Socialstyrelsens nationella register över socialtjänstens insatser för barn och unga

Familjehem var den vanligaste placeringsformen

Den vanligaste placeringsformen var familjehem, med 18 700 barn och unga 2021, vilket är 700 färre än året innan (figur 11). Av de placerade i familjehem var 51 procent pojkar och 49 procent flickor. Motsvarande andelar var 53 respektive 47 procent år 2020 [15].

Den näst vanligaste placeringsformen var HVB, med 6 000 barn och unga 2021, vilket var 2 300 färre än år 2020. Av placeringarna i HVB var 59 procent pojkar och 41 procent flickor. Motsvarande andelar var 64 respektive 36 procent år 2020. Antalet HVB-placeringar har mer än halverats sedan år 2018. Minskningen har varit tydligast bland pojkar 15 år och äldre [15].

Även stödboende minskar som placeringsform. År 2021 var 2 300 barn och unga placerade i stödboende, vilket var 930 färre än 2020. Av placeringar i stödboende var 61 procent pojkar och 39 procent flickor. Motsvarande andelar var 73 respektive 27 procent år 2020 [15].

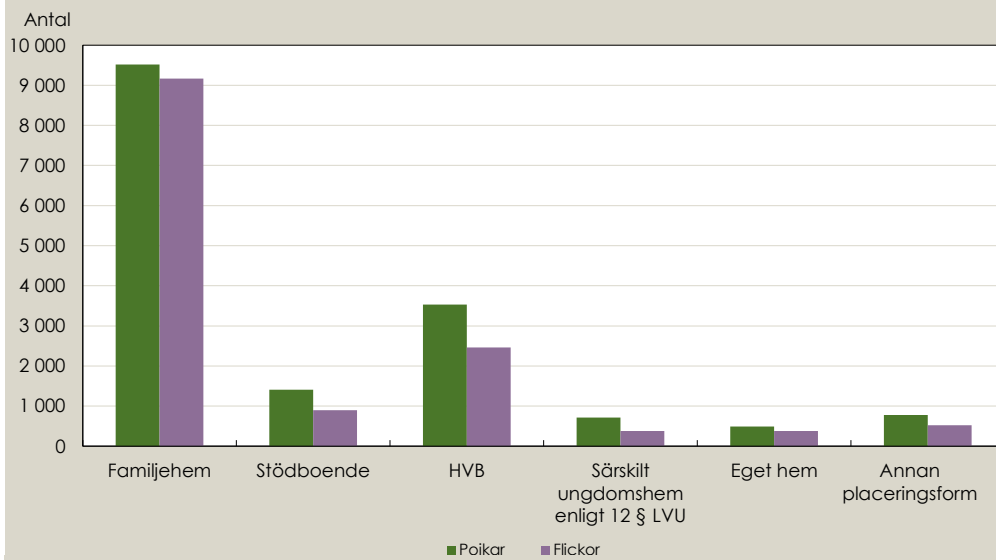
Pojkar var i majoritet inom samtliga placeringsformer, men skillnaden mellan könen har minskat under de senaste åren [15].

Sammantaget har antalet placerade barn och unga minskat inom samtliga placeringsformer, och pojkar är inte längre i lika stor majoritet som tidigare. Denna utveckling kan förklaras av att antalet ensamkommande minskat och att många av de ensamkommande barn som kom till Sverige i samband

med flyktingkrisen 2015 blivit äldre och vuxna och därmed inte längre är placerade.

Figur 11. Antal barn och unga som fick en heldygnsinsats under 2021

Antal* uppdelat på placeringsform och kön.

Bortfall: Heby, Vingåker, Söderköping, Jönköping, Vännäs och Gällivare

Källa: Socialstyrelsens nationella register över socialtjänstens insatser för barn och unga.

* Observera att en och samma individ kan ha flera olika placeringsformer under året och att det totala antalet placeringar därför överstiger det totala antalet individer som varit placerade under året.

** Inklusive jourhem och nätverkshem.

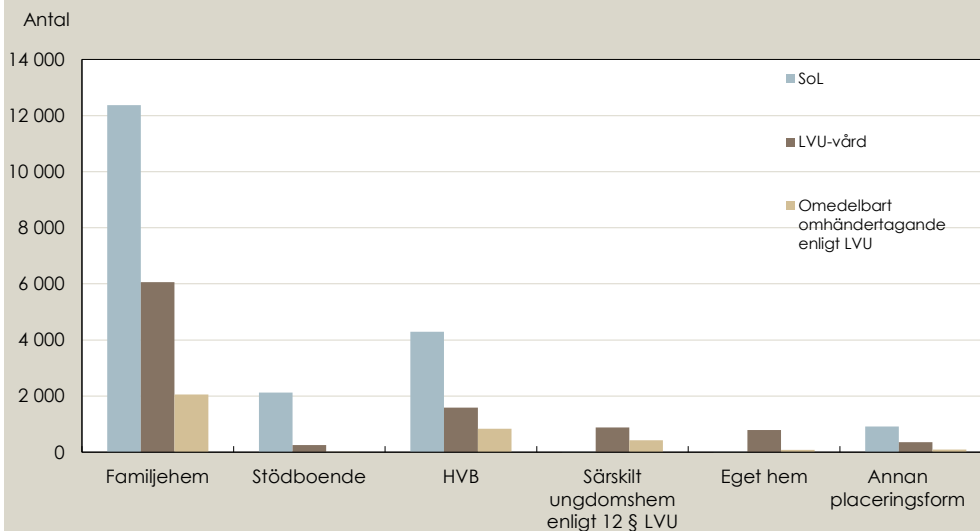
Frivilliga insatser vanligast

Heldygnsinsatser kan ges frivilligt, med stöd av 4 kap. 1 § SoL, eller med tvång, enligt 2, 3 eller 6 § LVU. En individ kan ha fått heldygnsinsatser med stöd av olika lagrum under samma år, så antalet individer uppdelat på lagrum kan vara större än antalet individer totalt.

Majoriteten av de heldygnsinsatser som gavs till barn och unga under 2021 var frivilliga enligt SoL (figur 12).

Figur 12. Antal barn och unga som fick en heldygnsinsats under 2021

Antal uppdelat på insats och placeringsform.

Bortfall: Heby, Vingåker, Söderköping, Jönköping, Vännäs och Gällivare.

Källa: Socialstyrelsens nationella register över socialtjänstens insatser för barn och unga.

Placerade barns utbildning och hälsa

Under pandemin har det funnits farhågor om kunskapsstapp bland placerade barn och unga, men årets öppna jämförelser visar ingen negativ effekt för andelen placerade barn som fullföljde grundskolan och gymnasieskolan under 2021. Resultatet speglar dock inledningen av pandemin, och det är möjligt att framtida öppna jämförelser kommer att visa en påverkan på möjligheterna att fullfölja sin utbildning [16].

Andelen placerade barn som fullföljt grundskolan har ökat
Av de barn som var placerade hela årskurs 9 var det 83 procent som fullföljde grundskolan 2021, vilket är en ökning med två procentenheter i jämförelse med 2020 (tabell 6). Ökningen gäller främst andelen flickor som fullföljt grundskolan vid 17 års ålder, från 79 procent 2020 till 82 procent 2021. Bland pojkar ökade andelen med en procentenhet till 84 procent 2021 [16].

Tabell 6. Andel (%) som har fullföljt grundskolan vid 17 års ålder 2021, riket

Folkbokförda i Sverige.

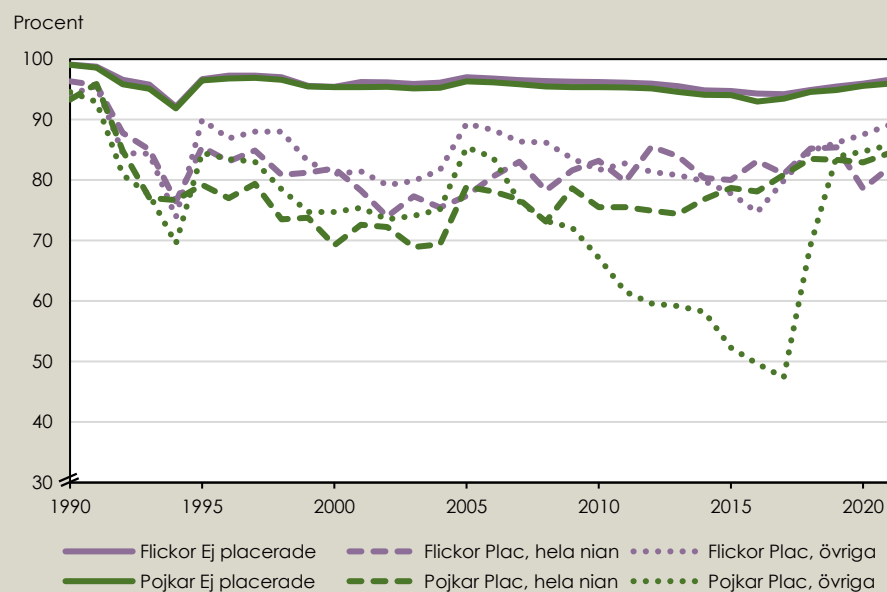
	Placerade hela årskurs 9	Övriga placerade	Ej placerade
Flickor	82	89	97
Pojkar	84	86	96
Totalt båda könen	83	87	96

Källa: Utbildningsregistret SCB och Socialstyrelsens nationella register över socialtjänstens insatser för barn, Socialstyrelsen.

Sedan 2019 är det en högre andel pojkar än flickor som fullföljer grundskolan, av de som varit placerade i hela årskurs 9. Den kraftiga nedgång som skedde 2017 för pojkar och sedan vände uppåt beror sannolikt på att en större andel av de som varit placerade nu har varit i Sverige en längre tid vilket påverkar möjligheten att fullfölja grundskolan (figur 15) [16].

Figur 13. Fullföljd grundskoleutbildning vid 17 års ålder

Andel (%) flickor och pojkar med fullföljd grundskoleutbildning fördelat efter placeringshistorik, folkbokförda i Sverige vid 17 års ålder perioden 1990-2021.

Källa: Utbildningsregistret, SCB och Socialstyrelsens nationella register över socialtjänstens insatser för barn och unga, Socialstyrelsen.

Andelen placerade som har avslutat gymnasiet har ökat

Det finns dock fortsatt stora skillnader mellan unga som varit placerade och de som inte varit det, när det gäller andelen som slutför gymnasiet. Bland de som varit placerade hela årskurs 9 hade endast 33 procent en treårig gymnasieutbildning vid 20 års ålder 2021, vilket är en mindre andel än förra året då det var 35 procent (tabell 7) [16].

Tabell 7. Andel (%) 20-åriga kvinnor och män med treårig gymnasieutbildning 2021, riket

Folkbokförda i Sverige, inkl. dem utan slutbetyg.

	Placerade hela åk 9	Övriga placerade	Ej placerade
Kvinnor	45	42	83
Män	31	32	80
Totalt båda könen	33	36	81

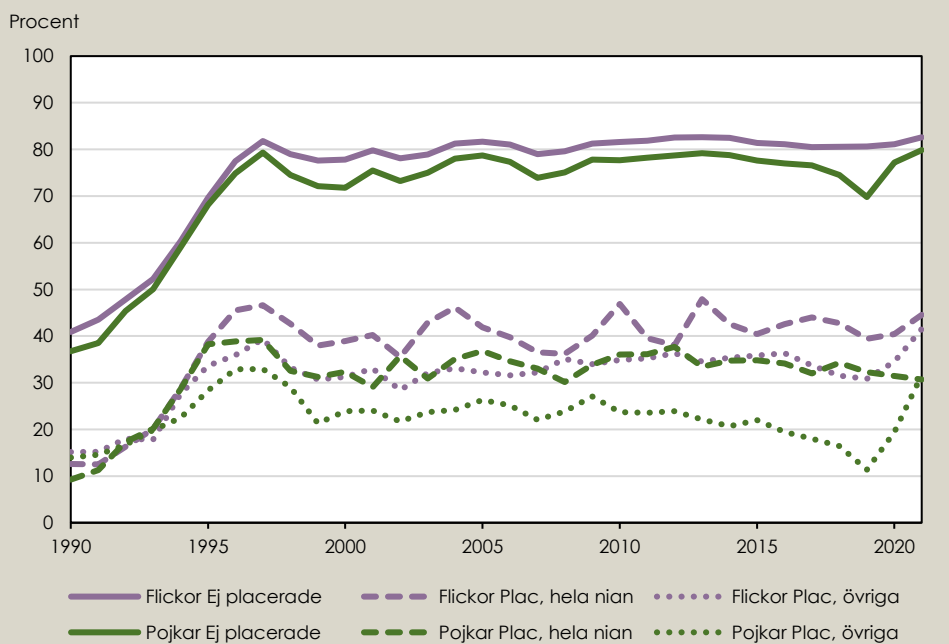
Källa: Utbildningsregistret SCB och Socialstyrelsens nationella register över socialtjänstens insatser för barn och unga, Socialstyrelsen.

Bland 20-åringar som någon gång varit placerade ses däremot en stor ökning i andelen med gymnasieutbildning, från 24 procent 2020 till 36 procent 2021 (tabell 7). Den ökningen påbörjades 2019 och fortsätter i årets resultat. En förklaring kan även här vara att många varit i Sverige en längre tid än i tidigare jämförelser. Kvinnors resultat är bättre än männens oavsett om de varit placerade eller inte. Samtidigt är det mindre än hälften av de som varit placerade som har en treårig gymnasieutbildning vid 20 års ålder [16].

Figur 14. Treårig gymnasieutbildning vid 20 års ålder

Andel (%) kvinnor och män med treårig gymnasieutbildning fördelat efter placeringshistorik, folkbokförda i Sverige vid 20 års ålder perioden 1990-2021.

Källa: Utbildningsregistret SCB och Socialstyrelsens nationella register över socialtjänstens insatser för barn och unga, Socialstyrelsen.

Användning av psykofarmaka är vanligare bland placerade barn men ökar även bland icke placerade

Barn som är eller har varit placerade har en högre användning av psykofarmaka än övriga barn vid 15–16 års ålder, 35 procent respektive 10 procent (tabell 8). Det återspeglar en större problematik när det gäller psykisk ohälsa bland barn som är eller har varit placerade [16].

Tabell 8. Andel (%) 15–16-åriga flickor och pojkar med läkemedelsförskrivning av någon psykofarmaka, 2021, riket

Folkbokförda i Sverige.

	Placerade hela åk 9	Övriga placerade	Ej placerade
Flickor	39	34	12
Pojkar	33	27	9
Totalt båda könen	35	31	10

Användning av någon psykofarmaka avser minst ett uttag av psykofarmaka inom någon av de fyra psykofarmakagrupperna: antipsykotika (N05A), antidepressiva (N06A), lugnande (N05B exkl. N05BB01) och/eller sömnmedel (N05C).

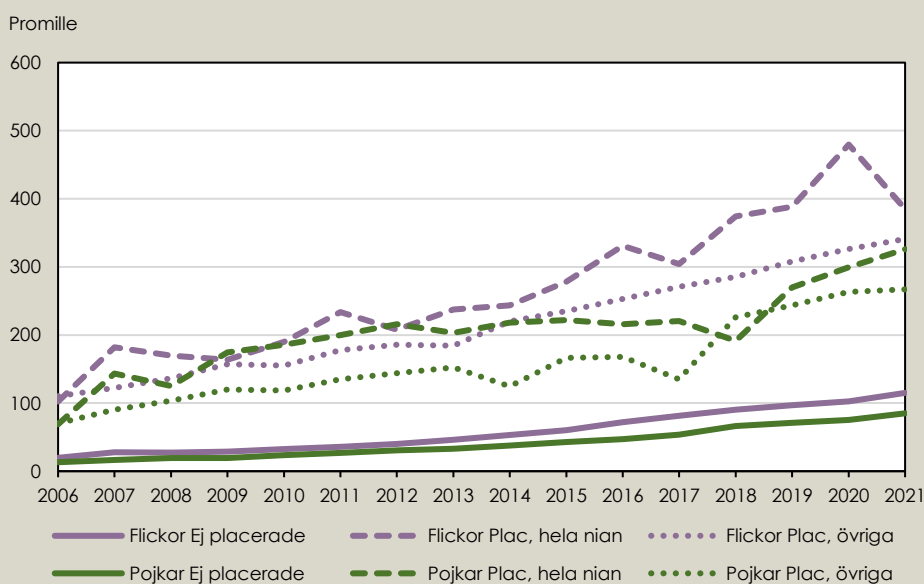
Källa: Läkemedelsregistret och Socialstyrelsens nationella register över socialtjänstens insatser för barn och unga, Socialstyrelsen.

Sedan 2006 har användningen av psykofarmaka ökat bland barn i 15–16 års ålder, oavsett grupp. Det är en högre andel flickor än pojkar som får psykofarmaka.

För 2021 ses dock en stor minskning av andelen flickor som får psykofarmaka och som varit placerade hela årskurs 9: 39 procent jämfört med 47 procent 2020 (figur 15). Exakt vad nedgången beror på är inte fastställt, och eftersom det gäller en relativt liten grupp har det skett variationer över tid. Ur ett längre perspektiv ses en uppgång för samtliga grupper. Socialstyrelsen kommer att fortsätta att följa utvecklingen, framför allt för flickor som varit placerade hela årskurs 9, för att se om nedgången är tillfällig eller inte [16].

Figur 15. Användning av något psykofarmaka* vid 15-16 års ålder

Andel flickor och pojkar med läkemedelsförskrivning av något psykofarmaka fördelat efter placeringshistorik, folkbokförda i Sverige vid 15-16 års ålder perioden 2006-2021. Promille.

Källa: Läkemedelsregistret och Registret över insatser för barn och unga, Socialstyrelsen.

*Användning av något psykofarmaka avser minst ett uttag av psykofarmaka inom någon av de fyra psykofarmakagrupperna: antipsykotika (N05A), antidepressiva (N06A), lugnande (N05B exkl. N05BB01) och/eller sömnmiddel (N05C).

För att placerade barn och unga med psykisk ohälsa ska få lämplig vård och omsorg behövs ofta samverkan mellan de aktörer som har ansvar för barnets hälsa. I Sverige är det mindre vanligt än i andra länder att familjehem erbjuder stödinsatser för barnets fysiska och psykiska hälsa [16].

Ensamkommande barn och unga

Antalet ensamkommande barn som kommit till Sverige har minskat under de senaste åren, bland annat på grund av pandemin och minskade möjligheter att resa in i Sverige och söka asyl. Även möjligheten att resa in i Sverige som kvotflykting har påverkats av pandemin. I och med kriget i Ukraina ändrades situationen och antalet ensamkommande barn som sökt skydd i Sverige fördubblades 2022 jämfört med 2021 (tabell 9) [17]. De ukrainska barnen har tillfälliga uppehållstillstånd enligt massflyktsdirektivet som beslutades av EU i början av mars 2022 [18].

Gruppen ensamkommande barn från Ukraina skiljer sig i hög grad från ensamkommande barn från andra länder. De allra flesta, över 90 procent, kommer till Sverige med en nära anhörig, eller har en nära anhörig som bor i Sverige sedan tidigare. Andelen flickor är också betydligt högre, 50 procent bland barnen från Ukraina jämfört med 22 procent bland övriga asylsökande ensamkommande barn [17].

Tabell 9. Antal skyddsökande ensamkommande barn 2019–2022

	2019	2020	2021	2022
Pojkar	645	343	381	873*
Flickor	257	157	126	528**
Totalt	902	500	507	1 401***

* varav 384 enligt massflyktsdirektivet.

** varav 387 enligt massflyktsdirektivet.

*** varav 771 enligt massflyktsdirektivet.

Källa: Inkomna ansökningar om asyl 2019–2022. Migrationsverket.se

Familjehem är den vanligaste placeringsformen för ensamkommande barn och unga, liksom för övriga placerade barn och unga i samhällsvård (tabell 10). Observera att statistiken om placeringsformer för ensamkommande barn och unga omfattar perioden 2018–2021, och därmed ingår inte ensamkommande barn och unga från Ukraina.

Tabell 10. Placeringsformer för ensamkommande barn och unga uppdelat på kön 2018–2021

Andel* (%) ensamkommande flickor och pojkar som var placerade någon gång under 2018–2021, fördelat på placeringsformer, riket.

Placeringsform	2018			2019			2020			2021		
	Totalt	Pojkar	Flickor	Totalt	Pojkar	Flickor	Totalt	Pojkar	Flickor	Totalt	Pojkar	Flickor
Familjehem**	41	38	59	47	44	67	57	53	77	58	53	75
HVB	47	49	30	40	43	24	35	38	21	21	23	13
Stödboende	26	27	16	32	34	17	31	34	16	19	22	9
Annan placeringsform	12	12	12	13	13	11	8	9	6	9	10	9
Statens institutionsstyrelse	1	2	1	2	2	1	2	2	1	1	2	0

*Observera att summan av andelarna överstiger 100 procent eftersom ett och samma barn kan ha haft flera placeringsformer under året.

** Inklusive jourhem och nätverkshem

Källa: Socialstyrelsens nationella register över socialtjänstens insatser för barn och unga.

Anmälningar om barn år 2021

År 2021 inkom omkring 422 000 anmälningar om barn som far illa eller misstänks fara illa till landet socialtjänster. Anmälningarna berörde ungefär 216 000 barn, vilket motsvarar 9,8 procent av alla barn i åldern 0–17 år i landet. Av barnen var 54 procent pojkar och 46 procent flickor och drygt sex av tio barn var 12 år eller yngre [19].

De tre största anmälarna var polis, skola och hälso-, sjuk- och tandvård – de stod tillsammans bakom 60 procent av anmälningarna under året. Det var vanligare att anmälningarna gällde problematik hos föräldrar och vårdnadshavare än hos barnen [19].

Anmälningarna har ökat sedan 2018

Sedan Socialstyrelsens förra kartläggning 2018 har anmälningarna till socialtjänsten ökat med 27 procent. Ökningen var störst 2019 och 2020, för att därefter plana ut.

Några jämförelser på nationell nivå sedan 2018 visar att:

- andelen barn i riket som berörs av anmälningarna har ökat från 8,3 till 9,8 procent
- antalet anmälningar per barn har ökat från 1,8 till 2,0 per år
- andelen barn mellan 0–6 år som berörs av anmälningarna har ökat från 27 till 30 procent
- polisens andel av samtliga anmälningar har ökat från 21 till 24 procent och ökningen ses främst i stora kommuner och i storstäderna
- antalet anmälningar om våld i nära relation har ökat, samtidigt som andelen i stort är oförändrad omkring var femte anmälan.

Det finns flera orsaker som sannolikt samspelar bakom ökningen av anmälningar sedan 2018. En kan vara att de anmälningsskyldiga aktörerna och andra anmälare arbetade med att stärka kunskaperna om barns rättigheter i samband med att barnkonventionen blev lag år 2020. En annan orsak kan vara att medier eller sociala medier har uppmärksammat enskilda fall av barn som far illa. Sådana händelser kan särskilt påverka anmälningssstatistiken i en kommun under ett enskilt år [19]. Dessutom har att allt fler kommuner infört e-tjänster för anmälan på sina webbplatser, för att det ska bli lättare att göra anmälningar. År 2021 fanns en sådan e-tjänst i omkring var tredje kommun [20].

Socialtjänstens bild av utveckling och tendenser

I kartläggningen framträder några nya områden och tendenser i vad som anmäls, utifrån socialtjänstens beskrivningar av innehållet i anmälningarna 2021:

- Allt yngre barn som riskerar att hamna, eller redan befinner sig i, kriminalitet och missbruk. Det är inte ovanligt att sådana anmälningar handlar om barn i nedre tonåren eller ännu yngre.
- Kränkningar och brottsliga handlingar i sociala medier, exempelvis spridning av filmer med hot, våld eller förnedring. Anmälningarna kan gälla både barn som utsatt andra och barn som själva blivit utsatta.
- Flickor som utövar våld och misshandlar andra flickor, ibland i grupper med flickor. I intervjuer uttrycker några att oron kring flickor tenderar att bli mer lik den kring pojkar.
- Barns behov av stöd från andra aktörer än socialtjänsten. Dessa anmälningar kan handla om barn vars situation har försämrats som en konsekvens av att andra verksamheter inte förmår att möta barnens behov. Det

kan exempelvis handla om stora behov av anpassat stöd i skolan, långvarig skolfrånvaro eller lång väntan på tid till barn- och ungdomspsykiatri (BUP) [19].

Samverkan om barn och unga

Socialtjänsten behöver ofta samverka med andra verksamheter för att ge barn och unga stöd utifrån deras situation. Det kan handla om intern samverkan inom socialtjänsten, till exempel mellan barn- och ungdomsvården och de som arbetar med ekonomiskt bistånd, missbruks- och beroendeproblematik eller relationsvåld. Det kan också handla om extern samverkan med andra verksamheter såsom hälso- och sjukvården, skolan och polisen.¹³ Vilka verksamheter och professioner som behöver samverka avgörs av barns och ungas behov av insatser.

En samordnad individuell plan (SIP) ska upprättas när barn och unga behöver insatser från både socialtjänst och hälso- och sjukvård. Båda parter är skyldiga att ta initiativ till SIP för att hjälp och stöd ska kunna samordnas.¹⁴ SIP-arbetet kan också involvera exempelvis förskola, skola, försäkringskassa, polis, verksamhet enligt lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) och civilsamhälle [21].

Vid samverkan med externa aktörer kan det underlätta med överenskommelser som beskriver vem som ska göra vad samt när och hur. Sådana överenskommelser behöver regelbundet följs upp, för att säkra att de är aktuella och stödjer insatserna till barnet eller den unge. I öppna jämförelser 2022 ses en ökning i andelen kommuner med en aktuell överenskommelse om extern samverkan i enskilda ärenden, för samtliga områden som mäts, i jämförelse med 2021. Särskilt stor är ökningen av andelen kommuner som har en aktuell överenskommelse om extern samverkan med förskolan, skolan och polisen (tabell 11). Det är positivt att det har skett en utveckling när det gäller överenskommelser om extern samverkan, men överlag är det fortfarande låga andelar.

---

¹³ Läs mer om samverkan på Kunskapsguiden: [//kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/barn-och-unga/samverkan-kring-barn-och-unga/socialtjanstens-ansvar/](https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/barn-och-unga/samverkan-kring-barn-och-unga/socialtjanstens-ansvar/)

¹⁴ Se 2 kap. 7 § SoL och 16 kap. 4 § hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), HSL.

Tabell 11. Aktuell överenskommelse om extern samverkan i enskilda ärenden

Andel (%) kommuner, socialförvaltningar i Göteborg och stadsdelar i Stockholm, åren 2020, 2021 och 2022, riket.

Indikator	2020	2021	2022
Aktuell överenskommelse om extern samverkan i enskilda ärenden med ...			
primärvård	44	42	49
tandvård	29	32	34
mödravård	43	42	48
barnhälsovård	49	46	54
barn- och ungdomspsykiatri	51	51	55
barn- och ungdomsmedicin	42	40	45
barn- och ungdomshabilitering	41	40	48
förskola	51	51	62
skola	53	57	66
polis	42	43	53

Källa: Enkät Öppna Jämförelser Socialtjänst, kommunundersökning, 2020, 2021 och 2022. Socialstyrelsen.

För att undersöka hur den interna och externa samverkan fungerar inom socialtjänstens barn- och ungdomsvård har Socialstyrelsen gett ett konsultbolag i uppdrag att göra 50 intervjuer med enhetschefer inom socialtjänsten, poliser och representanter för elevhälsan och BUP.

De flesta inom socialtjänsten tycker den interna samverkan fungerar bra mellan den sociala barn- och ungdomsvården och andra delar av socialtjänsten, med bland annat regelbundna möten, ett tätt samarbete på ledningsnivå och ett gemensamt synsätt oavsett organisation. Samverkan uppges fungera lika bra med de olika enheterna inom socialtjänsten, oavsett om det är ekonomiskt bistånd, missbruks- och beroendeproblem eller en enhet för relationsvåld. I några fall beskrivs att samverkan underlättas av korta kontaktvägar i mindre kommuner.

När gäller den externa samverkan är de intervjuade också positiva. Framgångsfaktorerna som beskrivs är tydliga rutiner för samverkan, etablerade relationer och en gemensam målbild för barnen och ungdomarna. Barnahus nämns som ett exempel på extern samverkan, både i intervjuerna och i fritextsvar till öppna jämförelser. Till Barnahus kommer barn som misstänks ha blivit utsatta för brott, och där finns möjlighet att träffa personer från olika myndigheter på en och samma plats.

För både intern och extern samverkan framhålls att relationer och ett gemensamt synsätt är viktigt. Intervjupersonerna har också ambitionen att få in barnets perspektiv i samverkansarbetet. I det arbetet har olika verksamheter kommit olika långt. Inom vissa organisationer är det en självklarhet, det kan

handla om att prata med och involvera barnen och att göra barnkonsekvensanalyser, medan andra verksamheter saknar rutiner för hur barnperspektivet ska implementeras i samverkan.

För samtidigt som samverkan inom flera områden är välfungerande, enligt de intervjuade, så finns det utmaningar. Det handlar till exempel om oklar ansvarsfördelning och att olika organisationer kan ha olika kultur. Något som ofta orsakar problem i praktiken är också resursbrist i form av personal och tid samt regler kring sekretess.

De möjligheter som de intervjuade ser för att utveckla samverkan handlar om större tydlighet i riktlinjer, bättre informationsvägar och att satsa på insatser i ett tidigare skede. Vikten av uthållighet i arbetet med samverkan betonas också.

En liknande bild av hinder och framgångsfaktorer ges i de hittills samlade insikter för en fungerande samverkan med tidiga samordnade insatser som sammanställts på Kunskapsguiden och Skolverkets webbplats. Tidiga samordnade insatser betyder att personal från skola, hälso- och sjukvård och socialtjänst arbetar tillsammans för att skapa en helhet kring barn och unga som är i behov av stöd från flera aktörer.

Framgångsfaktorer handlar exempelvis om vikten av att göra verksamhetsgemensamma kartläggningar, ha en bred och långsiktig politisk förankring och involvera barn och föräldrar i utvecklingsarbetet. Bland hindren nämns oklara ansvarsgränser och organisatoriska glapp samt att det saknas rättsligt stöd för att behandla personuppgifter i verksamhetsöverskridande individbaserad uppföljning.¹⁵

Situationen för nationella minoriteter inom den sociala barn och ungdomsvården 2021

Socialstyrelsen gjorde en enkätundersökning i november 2021 för att undersöka situationen för de nationella minoriteterna inom den sociala barn- och ungdomsvården [22]. Enkäten skickades ut till samtliga 84 kommuner som ingår i något av förvaltningsområdena (FO) för finska, meänkieli och samiska samt till ett urval av hälften av övriga kommuner.¹⁶ Sammanlagt fick 187 kommuner enkäten som riktades till ansvarig för den sociala barn- och ungdomsvården eller person med motsvarande position. Det var 117 kommuner som besvarade enkäten vilket ger en svarsfrekvens på 63 procent. Resultat av enkätundersökningen visar att:

---

¹⁵ Läs mer här: <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/barn-och-unga/tidiga-och-samordnade-insatser-tsi/om-tidiga-och-samordnade-insatser/>

¹⁶ Lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk (minoritetslagen). För minoritetsspråken finska, meänkieli och samiska finns sedan 2010 särskilda förvaltningsområden (FO), vilket innebär geografiska områden där förvaltningsmyndigheter och domstolar till exempel har särskilda skyldigheter när det gäller att bemöta enskilda på deras minoritetsspråk. I de kommuner som ingår i FO har enskilda som önskar det även rätt till förskola och äldreomsorg där hela eller en väsentlig del av verksamheten sker på minoritetsspråken. Läs mer här: Vad är ett förvaltningsområde? Sveriges nationella minoriteter och minoritetsspråk. Hämtad 2022-11-29 från: <https://www.minoritet.se/7303>

- De nationella minoriteternas särskilda rättigheter är i liten utsträckning kända inom den sociala barn- och ungdomsvården. Bara 14 procent av kommunerna i FO bedömer att rättigheterna är kända till stor del, och i övriga kommuner är andelen bara 3 procent. En majoritet, 85 procent, har inget system för att säkerställa att handläggare inom den sociala barn- och ungdomsvården känner till de nationella minoriteternas rättigheter.
- Lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk (minoritetsspråklagen) är endast implementerad i viss utsträckning inom den sociala barn- och ungdomsvården, vilket enligt kommunerna främst beror på bristande efterfrågan från minoriteterna men även låg kunskapsnivå inom organisationen och avsaknad av krav från ledningen.
- Kommunerna saknar rutiner för att ge språkligt och kulturellt stöd för barn från nationella minoriteter som är placerade utanför det egna hemmet.
- Kommunerna efterfrågar stödmaterial och utbildning om minoritetsspråklagen. Bara 5 procent av kommunerna har genomfört någon kompetenshöjande åtgärd som rör nationella minoriteter de senaste två åren.

Många av de insatser som kommunerna beviljar inom den sociala barn- och ungdomsvården är upphandlade av externa verksamheter. De krav som ställs i en upphandling borde därför ha stor betydelse för verksamhetens kvalitet, men många av de svarande kommunerna vet inte om det finns med aspekter som rör nationella minoriteter i upphandlingsunderlagen. Endast 5 procent av kommunerna svarar att sådana aspekter alltid ingår, och 6 procent att det finns med ibland. Kommunerna i FO för meänkieli inkluderar i högre grad aspekter som rör nationella minoriteter i upphandlingen [22].

Sammanfattningsvis visar resultaten att de nationella minoriteternas rättigheter är ett i stort sett okänt område inom den sociala barn- och ungdomsvården. Väldigt få kommuner har reflekterat över om dessa rättigheter påverkar verksamheten, och i så fall hur [22].

Barns utsatthet för sexuellt våld

Det finns flera undersökningar som uppmärksammar våld och sexuella övergrepp mot barn, genom både självskattning och anmälda brott.¹⁷

Av de anmälda våldtäktsbrotten 2022 gällde 46 procent (4 183 brott) av våldtäkter mot barn (0–17 år). Det var en ökning med 13 procent (+477 brott) jämfört med 2021, och med 62 procent (+1 606 brott) jämfört med 2013. Av de anmälda våldtäkterna mot barn 2022 var 92 procent brott mot en flicka och 8 procent mot en pojke. Under 2022 registrerades ett stort ärende som omfattade cirka 500 enskilda brott mot barn 0–17 år.¹⁸ När det gäller våldtäktsbrott mot barn kan det handla om brott som begås av vuxna eller barn 0–17 år, till exempel av jämnåriga [23].

¹⁷ Kön i Brå:s kriminalstatistik avser offrens juridiska kön och hämtas från den registrerade brottskoden. I skolundersökningen är den främsta redovisningsgruppen kön, för att åskådliggöra skillnader mellan flickors och pojkars utsatthet för brott och delaktighet i brott. De elever som angett annan könstillhörighet särredovisas inte pga småtal.

¹⁸ Enstaka stora ärenden med många brott kan skapa problem vid jämförelser över tid, liksom osäkerhet om huruvida en förändring är generell eller härrör från ett och samma ärende. Stora ärenden är ovanliga, men bör beaktas vid tolkning av statistiken. Med ett stort ärende avses här ärenden som omfattar runt 100 brott eller fler av samma brottstyp.

Brottsförebyggande rådet (Brå) genomförde en undersökning under 2021 bland elever i årskurs nio om deras utsatthet för och delaktighet i brott. Totalt uppgav 15 procent av eleverna att de utsatts för något sexualbrott under de senaste tolv månaderna. Andelen utsatta är dock betydligt större bland flickorna (24 procent) än bland pojkarna (6 procent). Detta är jämfört med 2019, en ökning för flickorna (21,3 procent), men oförändrat för pojkarna. Majoriteten av pojkarna och flickorna uppgav att det har rört sig om fysiska¹⁹ sexuella kränkningar (21 procent av flickorna och 6 procent av pojkarna). Andelen utsatta för sexuell handling genom tvång²⁰ är 9 procent bland flickorna och 1,5 procent bland pojkarna. Detta är en ökning jämfört med 2019 och framförallt bland flickor då andelen var 6 procent och 1,2 procent bland pojkarna [24].

Stiftelsen Allmänna barnhuset ser liknande resultat i en enkätundersökning bland elever i årskurs 3 på gymnasiet. Var fjärde elev uppgav under 2020–2021 att de hade upplevt någon typ av sexuella övergrepp under uppväxten. Detta är en ökning jämfört med tidigare studier från 2014 då var femte elev uppgav att de hade blivit utsatta för sexuella övergrepp [25].

Även den undersökningen visar att utsatthet för övergrepp är vanligare bland flickor (36 procent) än pojkar (12 procent). Totalt 15 procent av flickorna och 4 procent av pojkarna hade erfarenheter av penetrerande övergrepp. Majoriteten svarade att förövaren var någon som de kände sedan tidigare [25].

I en studie av barn och unga²¹ som är intagna på SiS särskilda ungdomshem uppgav en tiondel av flickorna att de någon gång hade blivit utsatta för sexuella övergrepp, av någon som de stod i beroendeställning till. Drygt hälften av flickorna uppgav att de utsatts för sexuella övergrepp av någon som de inte hade något beroende till, och bland pojkar var andelarna 1 respektive 2 procent. Var tionde flicka hade blivit utsatt för sexuella övergrepp av sin partner, men ingen av pojkarna [26].

De flesta eleverna uppgav att de inte behövde stöd eller hjälp efter övergreppen

Majoriteten av eleverna uppgav att de inte behövde någon hjälp eller stöd av professionella med anledning av övergreppen, 89 procent av pojkarna och 67 procent av flickorna. Bland flickorna var det också fler som uppgav att de behövde hjälp, men inte sökt (16 procent, jämfört med 6 procent bland pojkarna).

De elever som hade sökt hjälp hade de främst vänt sig till skolkuratorn²², barn- och ungdomspsykiatri, en privat psykolog eller en ungdomsmottagning. Det var 13 procent av eleverna som hade sökt hjälp hos socialtjänsten och 32 procent hade kontaktat polisen [25].

---

¹⁹ Frågan i skolundersökningen om fysiska sexuella kränkningar: Har någon tafsats eller tagit på dig på ett sexuellt sätt fast du inte ville det under de senaste 12 månaderna?

²⁰ Frågan i skolundersökningen om sexuell handling genom tvång: Har du blivit tvingad till att göra något som du upplevde som sexuellt under de senaste 12 månaderna?

²¹ I åldersgrupperna ≤ 15 år, 16–17 år och ≥ 18 år.

²² Eller skolpsykolog eller skolsköterska

Flera var missnöjda med kontakten med socialtjänsten och polisen

Bland de elever som hade kontakt med skolkurator, BUP eller privat psykolog var fler nöjda än missnöjda med den hjälp som de hade fått, men 20–32 procent var inte nöjda. När det gällde socialtjänsten, var 20 procent nöjda och 45 procent missnöjda. Bland de som hade kontakt med polisen var 35 procent nöjda och 54 procent missnöjda. Dessa uppgifter bekräftas av andra studier inom området [25].

Stiftelsen Allmänna Barnhuset som låtit göra studien ser ett behov av förändring för att fler barn och unga som utsatts för sexuella övergrepp ska kunna erbjudas stöd och hjälp passar för deras behov. De menar också att de något högre siffrorna för BUP, skolkurator och psykolog delvis kan förklaras med att de arbetar med samtalsstöd på uppdrag av ungdomen [25].

Vissa grupper löper högre risk för att utsättas

För att kunna förebygga att ungdomar utsätts för sexuella övergrepp är det viktigt att känna till vilka som drabbas i högst utsträckning. På gruppnivå löper flickor högre risk att utsättas för sexuella övergrepp än pojkar. Ungar som inte definierar sig som heterosexuella och unga med funktionsnedsättning var också överrepresenterade, enligt rapporten från Stiftelsen Allmänna Barnhuset. En sämre ekonomi i familjen och ungdomar är också en riskfaktor, liksom att inte bo med båda sina föräldrar. Andra riskfaktorer för sexuella övergrepp mot barn i Sverige är placering i familjehem eller HVB, att inte identifiera sig som pojke eller flicka, att ha föräldrar som är oense om boende och umgänge, och att inte få bestämma om sin framtida partner [25].

Kommersiell sexuell exploatering

Kommersiell sexuell exploatering handlar om fenomenet när barn exploateras sexuellt och får ersättning i samband med exploateringen. Organisationerna Child10, Ellencentret och Novahuset har inrättat en ombudsman mot kommersiell sexuell exploatering av barn (OKSE). Ombudsmannens uppdrag är att granska samhällets insatser mot kommersiell sexuell exploatering av barn. Organisationerna har publicerat rapporten *Alla tittade men ingen såg*, där författarna lyfter fram vikten av vuxnas reaktioner när de får kännedom om övergrepp.

Författarna pekar på stora brister i samhällets förståelse av och initiala bemötande när det kommer fram att ett barn utsätts för sexuell exploatering. Barnen vittnar om att vuxna inte förstår när de berättar eller försöker berätta om sina erfarenheter, att vuxna inte tror på dem och att vuxna inte tar utsattheten på allvar. Det finns också en risk för att sexuell kommersiell exploatering ses som ett beteendeproblem eller självskadebeteende hos den som utsätts snarare än som ett övergrepp, enligt rapporten. Detta kan leda till att utsattheten inte alltid bedöms som ett trauma och att de traumasymtom som finns bedöms som symptom på andra psykiatriska störningar [27].

Sex mot ersättning

I enkätundersökningen från Stiftelsen Allmänna Barnhuset 2020/2021 hade 1 procent av eleverna haft sex emot ersättning. Två tredjedelar angav att det hade hänt en till fem gånger, och en fjärdedel hade gjort det mer än fem gånger. Detta är ungefär på samma nivå som i de tidigare studierna från 2004, 2009 och 2014. Undersökningarna når inte de särskilt utsatta ungdomar som inte går i gymnasiet eller som inte talar svenska [25].

En studie av barn och unga²³ som är intagna på SiS särskilda ungdomshem visar att dessa ungdomar är en särskilt utsatt grupp: 17 procent av flickorna och 2 procent av pojkarna hade tagit emot ersättning i utbyte mot sexuella tjänster, och 7 procent av flickorna hade gjort det många gånger [26].

I den här texten använder vi begreppet sex mot ersättning eftersom det är den formuleringen som använts i undersökningarna som ligger till grund för redovisningen.

Sexuella övergrepp har ett starkt samband med sex mot ersättning

En riskfaktor för att bli sexuellt exploaterad är erfarenheter av sexuella övergrepp, visar flera studier. Sådana erfarenheter hade 72 procent av flickorna och 18 procent av pojkarna som uppgav att de tagit emot ersättning för sex. Köparna var oftast en tidigare okänd person eller någon de hade lärt känna via nätet, och i 84 procent av fallen en man. Köparen var oftast 15–25 år (57 procent) eller 26–45 gammal (35 procent) [25].

Risk för att bli exploaterad

Så kallad ”sugar dating” innebär att en man använder andra sätt än pengar för att betala för intimitet och sex med en kvinna, som ofta är yngre än mannen. Det kan handla om restaurangbesök, dyra presenter och andra typer av gåvor. Detta har beskrivits som en form av prostitution som kan vara en väg in till fortsatt exploatering [28].

Fler barn än tidigare riskerar även att exploateras och utnyttjas i prostitution och människohandel när förövare hittar nya verktyg och arenor för att nå dem, till exempel via webbsidor, dejtingsidor, sociala medier och även spelappar [29].

För att stärka skyddet mot allvarliga sexuella kränkningar som begås på distans, till exempel över internet, utvidgades bland annat bestämmelserna om våldtäkt och sexuellt övergrepp den 1 augusti 2022.²⁴ Dessutom är bestämmelserna om våldtäkt och våldtäkt mot barn i dag mer neutrala när det gäller kön och sexuell läggning.²⁵

Barns utsatthet och delaktighet i brott

Brå:s skolundersökning om brott visar att 45 procent av eleverna har utsatts för brott minst en gång under de senaste tolv månaderna (48 procent 2019).

²³ I åldersgrupperna ≤ 15år, 16–17 år och ≥ 18 år.

²⁴ Se proposition 2021/22:231 Skärpt syn på våldtäkt och andra sexuella kränkningar.

²⁵ Se prop. 2021/22:231 s. 31 ff.

Pojkar utsätts oftast för stöldbrott och misshandel medan flickor i första hand rapporterar om sexualbrott. Undersökningen visar att skolmiljön är den vanligaste brottsplatsen för både lindrig och grövre misshandel. Hot förekommer oftast via internet och sociala medier, medan sexuella handlingar genom tvång oftast sker i någon annans hem [30].

Den nationella trygghetsundersökningen visar skillnader i utsatthet för sexualbrott genom tvång utifrån ålder och kön. Unga är mer utsatta än äldre, och särskilt utsatta är unga kvinnor (16–24 år) [31].

I skolundersökningen uppger cirka 50 procent av eleverna att de begått något brott vid minst ett tillfälle under de senaste tolv månaderna (52 procent 2019), och samtliga brottstyper utom stöld är vanligast bland pojkar. För narkotikabrott är könsskillnaderna relativt små, men de är större när det gäller våldsbrott och skadegörelse. Bland svenskfödda med två utrikesfödda föräldrar är det något högre andel som har varit delaktiga i våldsbrott, skadegörelse och narkotikabrott. Stöldbrott är dock vanligare bland svenskfödda elever med minst en svenskfödd förälder. Delaktighet i brott är vanligare bland elever vars familjer lever i socioekonomisk utsatthet och bland elever med skilda föräldrar [30].

De elever som uppgett att de begått brott har även uppgett att de utsatts för brott. Bland killar som begått narkotikabrott har 50 procent blivit utsatta för misshandel (jämfört med 21 procent bland killar totalt) och 42 procent för stöldbrott (jämfört med 26 procent). Bland tjejer som har begått narkotikabrott har 66 procent utsatts för sexualbrott (jämfört med 24 procent bland tjejer totalt) och 49 procent för misshandel (jämfört med 17 procent). Undersökningen visar även att svenskfödda elever med två utrikesfödda föräldrar samt utrikesfödda elever är utsatta för brott i större utsträckning än svenskfödda elever med minst en svenskfödd förälder [30].

Det dödliga våldet i Sverige började minska under 1990-talet, men under de senaste åren har det ökat igen. Ökningen består huvudsakligen av konflikter i kriminella miljöer, och brottsoffer, misstänkta och gärningspersoner är yngre i dag än förr. Brå har gjort en intervjustudie om skjutningar inom kriminella miljöer, huvudsakligen med personer som själva har erfarenhet av kriminella miljöer eller skjutvapenvåld. Flera intervjupersoner menar att vägen in i kriminella miljöer har gått via personer som de tycker om, och att det inte var en formell rekrytering. Intervjupersonerna beskriver att de haft svaga anknytningar till familj och skola och ekonomiska utmaningar i familjen samt stigmatisering av det egna bostadsområdet och känslan av att det finns små möjligheter att studera vidare och få vanliga jobb [32].

Enligt Bris årsrapport är risken för att exponeras för kriminella miljöer högre bland barn och unga som lever i områden med socioekonomiska utmaningar där gängkriminaliteten är mer utbredd [33]. Studier visar också att den socioekonomiska boendesegregationen ökade under perioden 1990–2020, och att klyftorna i bostadsområden ökade, med allt fler områden som bedöms ha socioekonomiska utmaningar eller goda socioekonomiska förutsättningar. Var tredje utrikesfödd person bor i områden med socioekonomiska utmaningar jämfört med en av elva bland inrikes födda [34]. Bris menar att lokal gängkriminalitet och otrygghet påverkar barns levnadsförhållanden, särskilt

för barn som växer upp i områden med socioekonomiska utmaningar. Till exempel av att ha vänner som skadas eller rekryteras till gäng, att själva delta i brottsliga handlingar, av stigmatiseringar av bostadsområdet eller av konsekvenser av repressiva åtgärder [33].

Brå:s undersökning visar skillnader mellan könen när det synen på vänner beteenden: 34 procent av pojkarna uppger att det skulle vara helt okej eller ganska okej om kompisarna slog ner någon som sagt förolämpande saker, jämfört med 20 procent av flickorna. Vidare uppger en högre andel pojkar att det skulle vara helt okej eller ganska okej om kompisarna stal något i en affär, 22 procent respektive 12 procent [30].

Forskningen om varför barn och unga begår brott är omfattande och visar att orsakerna till att barn utvecklar ett normbrytande beteende är individuella. När barn tidigt visar ett normbrytande beteende ökar dock risken för att beteendet fortsätter. Det är därför viktigt att snabbt identifiera och erbjuda stöd, både tidigt i ålder och tidigt i en problemutveckling. För att få en helhetssyn och för att nå framgång i det brottsförebyggande arbetet krävs därför tidiga insatser och en väl fungerande samverkan mellan socialtjänsten och andra relevanta aktörer [35]. Bris årsrapport belyser att repressiva åtgärder påverkar barn negativt, både direkt och indirekt, och framhåller därför vikten av långsiktiga och tidiga insatser. Bris vill även att myndigheter inhämtar barns och ungas perspektiv och erfarenheter av kriminalitet och otrygghet i närmiljön [33].

Missbruks- och beroendevård

Sammanfattande iakttagelser

- Under 2021 uppgav 15 procent av befolkningen 16–84 år att de har en riskkonsumtion av alkohol, jämfört med 17 procent 2006. Andelen riskkonsumenter var högre bland män än bland kvinnor, och högre bland unga än bland äldre.
- Cannabis är fortsatt den vanligaste drogen att använda i Sverige: 2,6 procent av befolkningen 16–84 år uppgav i 2021 års undersökning ”Hälsa på lika villkor” att de använt cannabis under de senaste 12 månaderna. Andelen användare av cannabis var högre bland män än bland kvinnor, och högre bland yngre än bland äldre.
- Riskabelt spelande förekommer bland 3 procent av befolkningen 16–84 år. Spelproblem är vanligare bland män och pojkar jämfört med kvinnor och flickor: 6 procent av männen och 1 procent av kvinnorna i åldersgruppen 16–84 år uppges ha spelproblem. Drygt 130 000 personer delar hushåll med någon som har ett problemspelande och 40 000 av dessa är barn.
- Individuellt behovsprövade öppna insatser var den vanligaste åtgärden bland vuxna den 1 november 2021. Över 11 800 personer fick någon form av öppen insats, varav två tredjedelar män, och 1 800 personer fick heldygnsvård enligt SoL, varav nära tre fjärdedelar var män. Det var en ökning jämfört med året innan. I det längre perspektivet ses dock en nedgång sedan år 2000.
- Den 1 november 2021 gavs boendeinsatser till nära 6 400 personer med missbruksproblematik, vilket är en viss ökning från 6 225 personer 2020. Trefjärdedelar av insatserna gavs till män.
- Insatsen Case management rekommenderas i Socialstyrelsens nationella riktlinjer, men 2022 var det knappt en tredjedel av kommunerna (29 procent) som erbjöd den. Det var dessutom en minskning från tidigare år. Andelen har legat på ungefär samma nivå under de senaste fyra åren. Detta är därför ett förbättringsområde för kommunerna, särskilt som insatsen kan ha stor betydelse för personer med samsjuklighet eller annan komplex livssituation.
- Den 1 november 2021 tvångsvårdades 300 personer på institution enligt lagen (LVM 1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, varav 35 procent var kvinnor. Det är en svag ökning jämfört med samma datum 2020. Antalet utskrivna personer minskade dock med nära 10 procent 2021 jämfört med 2020.
- I årets öppna jämförelser för missbruks- och beroendevården uppger runt hälften av kommunerna att väntetiden för nybesök är mellan 4–7 dagar. Årets resultat visar att en lägre andel kommuner har ett nybesök inom 3 dagar och att andelen med väntetid på 4–7 och 8–14 dagar har ökat. Enligt kommunerna har resultatet påverkats av covid-19-pandemin, till exempel

att det tagit längre tid innan tider har erbjudits, och att möten har genomförts i digital form eller försenats på grund av att personal varit sjuka eller vårdat sjuka barn. Flera kommuner kommenterar dock att akuta ärenden alltid prioriteras och att man då ofta kan erbjuda en tid, samma dag.

- Det uppskattas att 320 000 barn i Sverige påverkats negativt av en förälders alkoholkonsumtion. Enligt en undersökning av Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) har 58 procent av kommunerna en policy eller ett annat styrdokument som syftar till att uppmärksamma barn som riskerar att fara illa på grund av vuxnas alkoholkonsumtion. Knappt en fjärdedel (24 procent) har ett styrdokument med specifika mål om att uppmärksamma dessa barn. Endast 11 procent av kommunerna uppger att dessa insatser och aktiviteter är beskrivna i någon form av handlingsplan. Den främsta anledningen till att inte arbeta aktivt tillsammans med idrottsföreningar uppges vara bristande resurser, tid eller engagemang eller ingen kontaktyta med idrottsföreningar.

Användning och riskbruk

Det här avsnittet handlar om användning och riskbruk av alkohol, narkotika, dopning, tobaks- och nikotinprodukter och spel om pengar (ANDTS) samt andra medel i berusningssyfte. Syftet är att rama in området och översiktligt beskriva omfattningen av framför allt riskbruket inom de nämnda områdena. Datakällorna bygger främst på statistik och rapporter Folkhälsomyndigheten och CAN.

Användning av ANDTS kan medföra risker för hälsan och sociala problem, och bruk av tobak och alkohol återfinns bland de tio största riskfaktorerna för den samlade sjukdomsburden i Sverige [36].

Missbruk och beroende påverkar inte bara individen, utan också dem runt omkring. Att växa upp med missbruk eller beroende i familjen innebär till exempel ofta en tung situation i vardagen för barn och unga, och ökar risken för olika problem i framtiden. Det kan också ge påtagliga konsekvenser för barns och ungas hälsa, utveckling och vardag här och nu, i familjen och i förskola eller skola [37].

Alkohol

Under 2021 uppgick den totala konsumtionen av alkohol i Sverige till 8,67 liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre. Det är en ökning med 2,4 procent jämfört med 2020 då konsumtionen var 8,47 liter. Under 2021 var konsumtionen däremot 3,5 procent lägre än med 2019, och de olika uppgifterna visar alltså pandemins effekter [38].

I Folkhälsomyndighetens nationella folkhälsoenkät ”Hälsa på lika villkor” 2021 uppgav 15 procent av befolkningen 16–84 år att de hade en riskkonsumtion av alkohol, jämfört med 17 procent 2006. Andelen var högre bland män än bland kvinnor, och högre bland unga än bland äldre. Jämfört med personer födda i Sverige var riskkonsumtion av alkohol klart lägre bland personer födda utanför Europa, men även lägre bland personer födda i Europa utanför Norden. Under perioden 2006–2021 minskade andelen med riskkonsumtion, framför allt bland personer 16–29 år. Samtidigt ökade den i åldersgrupperna 45 år och äldre och bland personer med förgymnasial och gymnasial utbildning. Totalt i befolkningen sjönk riskkonsumtionen av alkohol med två procentenheter under dessa sexton år. Andelen personer med riskkonsumtion av alkohol varierade mellan länen och var som lägst 11 och som högst 18 procent under 2018–2021. Bland länen med lägst andel fanns Dalarnas och Norrbottens län och bland de med högst andel fanns Stockholms län [39].

Narkotika

Cannabis var den överlägset vanligaste förekommande typen av narkotika enligt en europeisk undersökning om användningsmönster, köpvanor och upplevelser bland personer med ett aktuellt narkotikabruk. Detta gäller sett till både 12-månaders- och 30-dagarsprevalens (91 respektive 63 procent). Efter cannabis var det vanligast att man använt hade kokain, ecstasy/MDMA, amfetamin, LSD och icke-förskrivna narkotikaklassade läkemedel under de senaste 12 månaderna [40].

Cannabis är också den vanligaste drogen att använda i Sverige: 2,6 procent av befolkningen 16–84 år uppgav i 2021 års undersökning ”Hälsa på lika villkor” att de använt cannabis under de senaste 12 månaderna. Andelen var högre bland män än bland kvinnor, och högre bland yngre än bland äldre.

Under perioden 2006–2021 ökade cannabisanvändningen i befolkningen bland båda könen, bland personer med eftergymnasial och gymnasial utbildning, bland kvinnor med förgymnasial utbildning och bland personer från nästan alla grupper av födelseländer. Andelen som uppgav att de använt cannabis under de senaste 12 månaderna varierade mellan länen, och var som lägst 1,2 procent och som högst 4,4 procent under 2018–2021 [41].

Dopning

Nationella befolkningsstudier visar att ungefär 1 procent av männen och mindre än 0,5 procent av kvinnorna i Sverige, har någon gång har provat anabola androgena steroider (AAS). Den typiska användaren är en man 18–34 år gammal mellan som regelbundet styrketränar på gym. Dopningsmedel används i hela landet men är vanligare i storstäder än i glesbygd [42].

Tobak och nikotin

Andelen personer 16–84 år som röker tobak dagligen minskade i Sverige under perioden 2006–2021. År 2021 uppgav 6 procent av befolkningen 16–84 år att de röker varje dag, bland båda könen. Det finns fortfarande skillnader utifrån till exempel utbildnings- och inkomstnivå och sysselsättning. Bland personer med förgymnasial utbildning rökte 13 procent dagligen år 2021, men bara 3 procent i gruppen med eftergymnasial utbildning. Andel är också större bland personer med sjukpenning eller annan aktivitetsersättning (14 procent), personer som söker arbete (13 procent) och personer med lägre inkomst (10 procent), jämfört med den genomsnittliga andelen som röker i befolkningen totalt (6 procent) [43].

Rökningen bland ungdomar fortsätter att minska. År 2021 var det 15 procent av eleverna i årskurs 9 som använde tobak (rökte och/eller snusade), utan någon större skillnad mellan könen. I gymnasiet årskurs 2 var andelen högre bland pojkar än flickor (33 respektive 28 procent). Däremot har snus-användningen ökat på senare år, framför allt bland flickor. Ökningen ses både i årskurs 9 och på gymnasiet år 2. I båda elevgrupperna är det dock vanligast att pojkar använder snus [44].

Användningen av e-cigarett, även kallat vapes, har följts i CAN:s nationella skolundersökning om ungas erfarenheter av alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel sedan 2014²⁶ [44, 45]. Fram till 2018–2019 ökade användningen av e-cigarett men minskade igen 2021, bland elever i årskurs 9 och elever i gymnasiet år 2. Under 2022 sågs återigen en ökning, bland både flickor och pojkar, och 36 procent av eleverna i årskurs 9 liksom 48 procent av de i gymnasiet år 2 uppgav då att de någon gång hade använt e-cigarett [44].

---

²⁶ Ingen skillnad görs på om ungdomarna har använt e-cigarett som innehåller nikotin eller inte.

År 2021 ställdes frågor om nikotinsnus för första gången i skolundersökningen. I årskurs 9 uppgav 17 procent av pojkarna och 19 procent av flickorna att de någon gång provat nikotinsnus. Bland elever i gymnasiet år 2 var andelarna 31 procent respektive 37 procent [44].

Lustgas

Lustgas, eller dikväveoxid, kan användas i berusningssyfte. Sådan användning, i synnerhet bland unga, har på senare tid uppmärksammats i massmedier, och Giftinformationscentralen får allt fler lustgasrelaterade ärenden. Det har dock saknats nationell statistik om användningen och därför införde CAN frågor om detta i 2022 års skolundersökning [46].

I skolundersökningen svarade 6 procent av eleverna i årskurs 9 att de hade provat lustgas någon gång. Bland de äldre eleverna i gymnasiets år 2 var andelen 17 procent [46].

Konsumtion av lustgas hänger samman med användning av andra substanser. De gymnasieelever som uppgav att de använt lustgas under de senaste 30 dagarna rapporterade i klart större omfattning än övriga att de under samma period också använt alkohol, narkotika och tobak (rökt cigaretter eller snusat). Exempelvis var det dubbelt så vanligt att lustgasanvändarna hade druckit alkohol jämfört med övriga elever (87 jämfört med 43 procent). För narkotika var denna skillnad närapå tiofaldig (18 jämfört med 2 procent) [46].

Användning av lustgas är vanligare framför allt i storstadskommuner och storstadnära kommuner, jämfört med övriga kommuner i landet. I storstadsgruppen hade 23 procent av gymnasieeleverna provat lustgas, och 7 procent hade använt det under senaste månaden. Detta ska jämföras med omkring 13 respektive 3 procent i de två övriga kommungrupperna [46].

Spel om pengar

I den nationella folkhälsoenkäten ”Hälsa på lika villkor” för 2021, uppgav 56 procent av befolkningen i åldern 16–84 år att de spelat under det senaste året. År 2004 var andelen 69 procent. Under pandemiåren 2020–2021 syns dock ingen minskning.

Andelen som spelat online ökade totalt och i alla spelformer 2018–2021, av dem som spelat under det senaste året [47]. År 2022 spelade nästan var tredje svensk (31 procent) online minst en gång i kvartalet, en av fyra (26 procent) spelade varje månad eller oftare, och 15 procent spelade varje vecka. Det är nästan dubbelt så vanligt att män (41 procent) spelar online minst en gång i kvartalet som att kvinnor (23 procent) gör det [48].

Riskabelt spelande förekommer bland 3 procent av befolkningen 16–84 år. Spelproblem är vanligare bland män och pojkar jämfört med kvinnor och flickor: 6 procent av männen och 1 procent av kvinnorna i den åldersgruppen uppges ha spelproblem [47].

Omkring 352 000 personer (drygt 4 procent) har någon grad av spelproblem i Sverige, enligt undersökningen Swelogs (Swedish longitudinal gambling study) som använder analysinstrumentet Problem Gambling Severity Index (PGSI). Respondentens spelande skattas på en tre-, eller fyrgradig

skala som går från: inga spelproblem, viss risk för spelproblem, förhöjd risk för spelproblem och spelproblem. Resultaten från undersökningen visar att:

- 247 000 personer (3,0 procent) har viss risk för spelproblem
- 65 000 personer (0,8 procent) har förhöjd risk för spelproblem
- 40 000 personer (0,5 procent) har spelproblem.

Utvecklingen 2015–2021 visar i stort sett samma mönster: Andelen med viss risk och förhöjd risk för spelproblem minskade från 2015 till 2018 och låg kvar på den lägre nivån 2021. Andelen med spelproblem var i stort sett densamma under hela perioden [47].

Personer med ett spelmissbruk kan få psykiska, fysiska, sociala och ekonomiska problem. Spelmissbruk kan också få allvarliga konsekvenser, för familj, andra nära släktingar och vänner, och i förlängningen kan samhället påverkas negativt. Speciellt utsatta är barn som växer upp i en familj med spelproblem [49]. Drygt 130 000 personer delar hushåll med någon som har ett problemspelande, och 40 000 av dem är barn [47].

Spel om pengar bland svenska ungdomar har ökat men andelen elever med riskabla spelvanor är oförändrad

CAN har undersökt förekomsten av spel om pengar bland svenska skolungdomar i årskurs 9 och gymnasiets årskurs 2. Under de senaste två åren ses en ökning av andelen som har spelat om pengar under de senaste 12 månaderna, i båda elevgrupperna och bland båda könen. Även andelen som spelat om 100 kronor eller mer under de senaste 30 dagarna har ökat pojkarna, men inte bland flickorna. Ökningen av spelande sammanfaller med covid-19-pandemin, men enligt CAN behövs mer studier innan man kan dra slutsatsen att pandemin är orsaken. Andelen elever med riskabla spelvanor är dock oförändrad, i båda grupperna och bland båda könen [50].

En större andel gymnasieelever än niondeklassare har spelat om pengar under de senaste 12 månaderna (19 procent respektive 14 procent), de senast 30 dagarna (9 procent respektive 6 procent) och har ett riskabelt spelande (5 procent respektive 3 procent). Pojkar är också mer benägna att spela om pengar än flickor oavsett ålder. Det är vanligare att pojkar i gymnasiet har spelat om pengar än de i årskurs 9. För flickorna fanns det inga skillnader mellan årskurserna [51].

Det finns ett samband mellan riskspelande och att ungdomen använt alkohol, narkotika och/eller snus. I årskurs 9 är sannolikheten för att uppvisa riskabelt spelande betydligt högre om eleven är pojke, debuterat med alkohol, narkotika och tobak (ANT) före 14 års ålder, använt narkotika de senaste 12 månaderna eller snusar dagligen. I gymnasiet fanns liknande samband för kön, ANT-debut, narkotikaanvändning och snusning [51].

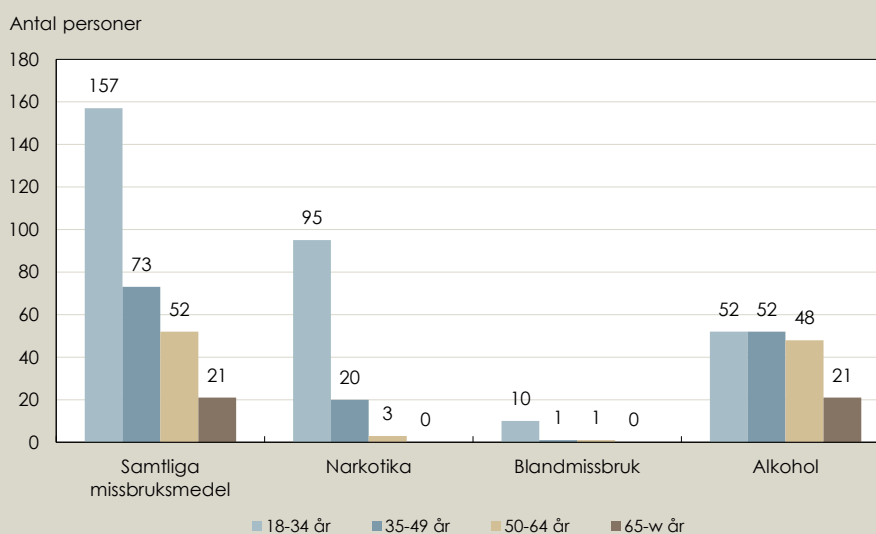
Tvångsvård enligt LVM

Den 1 november 2021 tvångsvårdades 300 personer på institution enligt LVM, varav 35 procent var kvinnor. Det är en svag ökning jämfört med

samma datum 2020. Antalet utskrivna personer minskade dock med nära 10 procent 2021 jämfört med 2020.

Majoriteten av de som vårdades enligt LVM hade narkotika som huvudsaklig indikation, och flest vårdade hörde till åldersgruppen 18–34 år (figur 16). De som vårdades för alkoholmissbruk var jämnt fördelade mellan åldersgrupperna, förutom gruppen 65 år och äldre som var mindre. Blandmissbruk var ovanligt förutom bland de yngsta. Blandmissbruk som indikation har också minskat påtagligt.

Figur 16. Antal vårdade personer enligt LVM efter ålder och missbruksmedel, 1 november 2021

Frivillig vård enligt SoL

När det gäller missbruks- och beroendevård erbjuder socialtjänsten flera olika frivilliga insatser som är anpassade efter individens behov och problembild. Antalet insatser som avser boende för personer med missbruk var ungefär detsamma 2021 som 2020. Individuellt behovsprövade öppna insatser var även den vanligaste åtgärden den 1 november 2021, då över 11 800 personer fick någon form av öppen insats. Två tredjedelar var män. Under 2021 fick 1 800 personer heldygnsvård enligt SoL, varav nära tre fjärdedelar var män. Det var en ökning jämfört med året innan. I det längre perspektivet ses dock en nedgång sedan år 2000.

Den 1 november 2021 gavs boendeinsatser till nära 6 400 personer med missbruksproblematik, jämfört med 6 225 personer 2020 (tabell 12). Även här är män i majoritet (76 procent), och så har det sett ut under en längre tid.

Tabell 12. Samtliga frivilliga vård- och stödformer per den 1 november 2021

Antal och andel kvinnor respektive män 21 år och äldre.

Vård- eller stödform	Kvinnor	%	Män	%	Totalt	%
Bistånd som avser boende	1 561	24	4 823	76	6 384	100
Individuellt behovsprövade öppna insatser	3 958	33	7 896	67	11 854	100
Heldygnsvård, varav	460	26	1 336	74	1 796	100
Frivillig institutionsvård	425	26	1 207	74	1 632	100
Familjehemsvård SoL och 27 § LVM	35	21	129	79	164	100

Källa: Mängdstatistik missbruk, Socialstyrelsen.

Tillgången till vård och stöd inom socialtjänsten

Problematiken vid missbruk och beroende är ofta sammansatt och insatser behöver samordnas för att möta individens hela situation. Missbruks- och beroendevården omfattar därmed ett brett spektrum av vård- och stödinsatser som faller inom både det sociala och det medicinska området [52]. I det här avsnittet redovisas socialtjänstens insatser för personer med missbruk och beroende. Mer information om vårdinsatser inom missbruks och beroendevården finns i *Tillståndet och utvecklingen inom hälso- och sjukvård och tandvård. Lägesrapport 2023*.

Merparten av Sveriges kommuner erbjuder minst en manualbaserad insats vid missbruk och beroende. Socialnämnden ska arbeta för att förebygga och motverka missbruk av alkohol och andra beroendeframkallande medel.²⁷ Socialnämnden ska även aktivt sörja för att personer med missbruk får den hjälp och vård som de behöver för att komma ifrån missbruket.²⁸ Enligt Socialstyrelsens öppna jämförelser om missbruks- och beroendevården 2022 erbjöd nästan alla kommuner, 96 procent, minst en manualbaserad insats som rekommenderas i Socialstyrelsens nationella riktlinjer för vård och stöd vid missbruk och beroende (tabell 13) [53, 54].

²⁷ Socialtjänstlagen 3 kap. 7 § (2002:453), SoL.

²⁸ Socialtjänstlagen 5 kap. 9 § (2001:453), SoL.

Tabell 13. Kommuner som erbjuder minst en manualbaserad insats vid missbruk och beroende

Andel (%) kommuner, socialförvaltningar i Göteborg och stadsdelar i Stockholm 2017–2022, procent, riket.

Indikator	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Erbjuder manualbaserade insatser	96	93	93	93	94	96

Källa: Enkät Öppna Jämförelser Socialtjänst, kommunundersökning, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022.

Insatserna som erbjuds, och omfattningen, redovisas i tabell 14. Ett par av insatserna ökade marginellt under 2017–2022. De manualbaserade insatserna kan utföras i egen eller annan regi och erbjudas med eller utan biståndsbeslut.

Tabell 14. Manualbaserade insatser uppdelade på insatser och omfattning

Andel (%) kommuner och stadsdelar i Stockholm och Göteborg, år 2017–2022, riket.

Manualbaserade insatser	2017 n = 296	2018 n = 289	2019 n = 288	2020 n = 297	2021 n = 290	2022 n = 280
Motivational Enhancement Therapy (MET)	52 %	53 %	54 %	51 %	52 %	53 %
Kognitiv beteendeterapi (KBT)	49 %	54 %	56 %	52 %	54 %	53 %
Återfallsprevention (ÅP)	90 %	92 %	Borttagen 2019*			
Community Reinforcement Approach (CRA)	49 %	59 %	60 %	62 %	64 %	66 %
Tolvstegsbehandling – strukturerad behandling	68 %	70 %	71 %	71 %	71 %	70 %
Social Behaviour Network Therapy (SBNT)	7 %	7 %	11 %	11 %	12 %	14 %

*Återfallsprevention är endast borttagen från enkäten, inte som insats.

Källa: Enkät Öppna jämförelser Missbruks- och beroendevård, kommunundersökning, 2017–2022, Socialstyrelsen.

Knappt en tredjedel av kommunerna erbjuder Case management

Psykisk ohälsa är vanligt bland personer med missbruks- och beroendeproblematik. Många har också andra problem och sociala svårigheter som kan kräva vård, stöd och behandling från flera myndigheter och verksamheter. I de nationella riktlinjerna rekommenderas därför Case management i form av integrerade team för personer med missbruk eller beroende med samtidig svår psykisk sjukdom och i behov av samordning av sina vård- och stödinsatser [54].

År 2022 var det dock knappt en tredjedel av kommunerna (29 procent) som erbjöd insatsen, vilket dessutom var en minskning jämfört med tidigare år (tabell 15). Andelen har legat på ungefär samma nivå under de senaste fyra åren. Socialstyrelsen anser att det är problematiskt att utvecklingen går åt fel håll och ser därför att fler kommunerna erbjuder Case Management eftersom insatsen kan ha stor betydelse för personer med samsjuklighet eller annan komplex livssituation [53].

Tabell 15. Andel kommuner som uppger att de erbjuder Case Management i form av integrerade team

Andel (%) kommuner, socialförvaltningar i Göteborg och stadsdelar i Stockholm, år 2017–2022, riket.

Indikator	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Erbjuder Case management i form av integrerade team	39	37	33	32	32	29

Källa: Enkät Öppna jämförelser Socialtjänst, kommunundersökning, 2017–2022, Socialstyrelsen.

Insatser vid spelmissbruk

År 2018 infördes en ändring i SoL, som innebär att socialnämnden även ska arbeta för att förebygga och motverka missbruk av spel om pengar.²⁹ Efter en nedgång under 2020 ökade ärendena om spelande om pengar under 2021, och de gällde totalt 620 personer, varav 22 procent var kvinnor.

Drygt 100 kommuner har rapporterat insatser samtliga fyra år sedan lagändringen trädde i kraft, vilket tyder på en viss stabilitet. Men 2021 rapporterade nära 170 kommuner inga insatser med koppling till spelmissbruk, jämfört med 175 kommuner 2020. Det är svårt att avgöra om nivån återspeglar behoven i denna klientgrupp [55].

Drygt 800 personer behandlades för problem relaterat till spel om pengar inom slutenvård eller specialiserad öppenvård 2021. Drygt tre av fyra var män [56].

Antalet avstängda i Spelpaus.se fortsätter att öka. I slutet av augusti 2022 hade över 79 000 personer valt att stänga av sig från spel om pengar via Spelpaus.se, vilket var över 14 000 fler än året före [57].

Totalt 1 120 personer med spelproblem och 759 anhöriga kontaktade Stödlinjen under 2021. Cirka tre av fyra av dem som själva var spelare var män [58].

En femtedel av kommunerna erbjuder arbetslivsinriktad rehabilitering i form av IPS-modellen

Ett arbete innebär inte bara en möjlighet till försörjning utan kan också bidra till att personer med missbruk och beroende fullföljer och lyckas med sin behandling. Brist på sysselsättning är en av de vanligaste orsakerna till återfall [59]. Resultat från öppna jämförelser 2022 visar att endast en femtedel av kommunerna på riksnivå erbjuder individanpassad och arbetslivsinriktad rehabilitering, IPS (Individual Placement and Support) inom området missbruks- och beroendevården, vilket är en liten ökning jämfört med 2021 då den var 19 procent [53, 60]. Indikatorn finns med inom området missbruk och beroende sedan 2021, men inom området socialpsykiatri har den funnits i flera år, och motsvarande resultat för 2022 är 33 procent [61].

IPS-modellen är en standardiserad och manualbaserad form av både individanpassad och arbetslivsinriktad rehabilitering. Insatsen kan erbjudas till personer med missbruk, beroende eller psykiska funktionsnedsättningar och

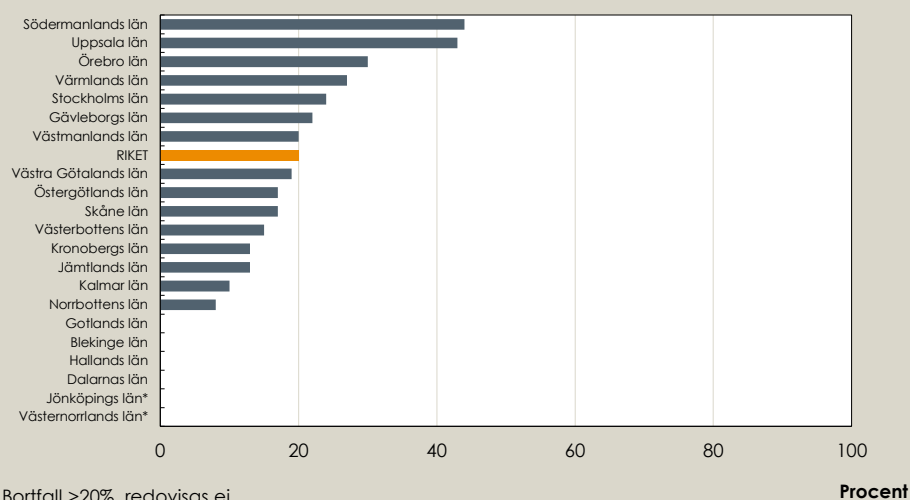
²⁹ Se 3 kap. 7 § SoL

som har svag anknytning till arbetsmarknaden. Den rekommenderas i nationella riktlinjer. IPS innebär att personen får individuellt stöd i att finna och behålla ett förvärvsarbete på den reguljära arbetsmarknaden [59].

År 2022 erbjöds insatsen i 8–44 procent av länens kommuner. Södermanland och Uppsala är de län där störst andel av kommunerna erbjuder insatsen (figur 17).

Figur 17. Erbjuder arbetslivsriktad med supported employment enligt IPS inom missbruks- och beroendevården

Andel kommuner, socialförvaltningar i Göteborg och stadsdelar i Stockholm, per län och riket, 2022.

* Bortfall >20%, redovisas ej

Procent

Källa: Öppna jämförelser i socialtjänsten och kommunal hälso- och sjukvård 2022.

Väntetid för nybesök inom socialtjänstens missbruks- och beroendevård har ökat

Socialstyrelsen följer upp tillgängligheten i kommunernas missbruks- och beroendevård genom att redovisa den genomsnittliga väntetiden³⁰ för personligt besök (nybesök) vid socialtjänsten. I runt hälften av kommunerna är väntetiden 4–7 dagar. Årets resultat visar att en lägre andel kommuner erbjuder ett nybesök inom 3 dagar och att kommunerna med väntetid på 4–7 och 8–14 dagar har ökat (tabell 16).

Av kommunernas kommentarer framkommer att måttet påverkats av covid-19-pandemin. Exempelvis har det tagit längre tid innan tider har erbjudits, och möten har genomförts i digital form eller försenats på grund av att personal varit sjuka eller vårdat sjuka barn. Flera kommuner kommenterar dock att de alltid prioriterar akuta ärenden och då ofta kan erbjuda ett nybesök samma dag.

Personer med missbruks- och beroendeproblematik och med behov av insatser från socialtjänsten kan behöva en tid för besök så fort som möjligt. Ett

³⁰ Notera att detta är ett bakgrundsmått vilket innebär att det skiljer sig mot en indikator genom att det inte har en tydlig riktning, till exempel att ett högt värde innebär hög kvalitet. Det kan också finnas begränsningar i huvudmannens möjlighet att påverka utfallet av indikatorn. Handbok för utveckling av indikatorer För god vård och omsorg. Socialstyrelsen 2020.

skäl är att motivationen tenderar att vara som starkast när man ansöker om stöd och hjälp, och att snabbt erbjudas hjälp är en framgångsfaktor för vård och behandling. Genom att ge ett tidigt stöd har socialtjänsten möjlighet att förhindra mer ingripande vård- och omsorgsinsatser [54].

Tabell 16. Väntetid till nybesök 2016–2022

Andel (%) kommuner, socialförvaltningar i Göteborg och stadsdelar i Stockholm, riket.

Bakgrundsmåttet	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Antal dagar i genomsnitt Väntetid till nybesök	Andel (%)	Andel (%)	Andel (%)	Andel (%)	Andel (%)	Andel (%)	Andel (%)
0–3 dagar	13	15	13	18	19	21	15
4–7 dagar	55	52	61	50	51	47	52
8–14 dagar	20	23	17	22	18	18	24
Efter 15 dagar eller mer	2	1	3	2	3	3	2
Kan inte svara, har inte dokumenterade uppgifter om detta den avsedda perioden	10	9	6	8	9	11	7
Antal svarande kommuner	282	296	289	288	297	290	280

Källa: Enkät Öppna Jämförelser Socialtjänst, kommunundersökning, Socialstyrelsen 2016–2022.

Stöd till vuxna anhöriga eller närstående

Socialstyrelsens öppna jämförelser för 2022 visar att 64 procent av kommunerna erbjuder minst ett av fyra angivna stödprogram för vuxna anhöriga. Det är något högre än 2021 (tabell 17). Stödprogrammen rekommenderas i Socialstyrelsens nationella riktlinjer för vård och stöd vid missbruk och beroende [62]. Av kommunernas fritextsvar framgår också att många kommuner erbjuder annat stöd till anhöriga, både enskilt och i grupp.

Tabell 17. Andel kommuner som erbjuder minst ett stödprogram för närstående

Andel (%) kommuner, socialförvaltningar i Göteborg och stadsdelar i Stockholm, 2019–2022, riket.

Indikator	2019	2020	2021	2022
Erbjuder minst ett stödprogram för närstående	63	65	63	64

Källa: Enkät Öppna jämförelser Socialtjänst, kommunundersökning, 2019–2021, Socialstyrelsen.

Styrdokument om att uppmärksamma barn som riskerar att fara illa av vuxnas alkoholkonsumtion

Det uppskattas att 320 000 barn i Sverige påverkats negativt i någon utsträckning av en förälders alkoholkonsumtion. Många barn har regelbunden kontakt med idrottsföreningar, och Systembolaget har därför identifierat idrottsföreningar som viktiga aktörer som kan göra skillnad för många barn.

Dessutom är det många idrottsföreningar som delfinansieras av kommuner. Systembolaget anlidade därför CAN att under våren 2022 undersöka i vilken mån Sveriges kommuner ställer krav på att idrottsföreningar som får finansiellt stöd från kommunen ska ha en alkoholpolicy, och om dessa policyer fokuserar på barn som far illa av vuxnas drickande. Totalt 187 kommuner svarade på enkäten (65 procent) [63].

Enkätsvaren visade att 58 procent av kommunerna har en policy eller ett annat styrdokument som syftar till att uppmärksamma barn som riskerar att fara illa på grund av vuxnas alkoholkonsumtion. Dessa dokument gäller oftast för grundskolor, förskolor, fritidshem, fritidsgårdar och gymnasieskolor. Samtidigt bedömer 43 procent av respondenterna att intresset i kommunen är stort eller mycket stort för att förbättra arbetet och med att nå fler av dessa barn [63].

Knappt en fjärdedel (24 procent) av kommunerna har en policy eller ett styrdokument med *specifika mål* om att uppmärksamma barn som riskerar att fara illa på grund av vuxnas alkoholkonsumtion. Totalt 16 procent uppger vidare att dessa dokument specifikt tar upp riktade insatser eller aktiviteter. Endast 11 procent av kommunerna uppger att dessa insatser eller aktiviteter är beskrivna i någon form av *handlingsplan* [63].

Ekonomiskt bistånd

Sammanfattande iakttagelser

- Under 2021 minskade antalet biståndsmottagare för sjätte året i rad. Sammantaget uppgick antalet biståndsmottagare till knappt 340 800, vilket motsvarar omkring 3,3 procent av befolkningen. Omkring två tredjedelar av biståndsmottagarna är vuxna och en tredjedel är barn.
- Utbetalt ekonomiskt bistånd uppgick 2021 till knappt 11,7 miljarder kronor. Det totala utbetalade ekonomiska biståndet ökade under perioden 2018–2020, men under 2021 ses en minskning. Däremot fortsätter, liksom under de närmast föregående åren, det genomsnittligt utbetalda biståndet per hushåll och år att öka.
- En förklaring till att biståndsbeloppet per hushåll och år ökar är att den genomsnittliga tiden som ett hushåll fått bistånd under året ökat. Under 2021 var den genomsnittliga tiden som ett hushåll fick bistånd 7,3 månader.
- Under 2021 fick knappt 47 procent av de vuxna biståndsmottagarna långvarigt bistånd, det vill säga bistånd i minst tio månader under året. Men antal och andel långvariga biståndstagare varierar mellan kommuner.
- Av de vuxna långvariga biståndsmottagarna 2021 var ungefär hälften kvinnor och hälften män. En tredjedel är inrikes födda och två tredjedelar är utrikes födda. Detta skiljer sig inte nämnvärt från 2020.
- Antalet barn i hushåll med långvarigt ekonomiskt bistånd minskade under 2021 efter att ha ökat under perioden 2018–2020. År 2021 fanns 50 600 barn i ett hushåll med långvarigt ekonomiskt bistånd, vilket var en minskning med knappt 6 procent, motsvarande omkring 3 000 barn, sedan föregående år.
- Andelen barn i hushåll med långvarigt bistånd har samtidigt ökat. Av samtliga barn i biståndshushåll levde drygt två av fem barn, 43 procent, i hushåll med långvarigt ekonomiskt bistånd, vilket är en ökning från 41 procent 2020.
- Arbetslöshet är det vanligaste försörjningshindret för både män och kvinnor och för både inrikes och utrikes födda. Antalet biståndsmottagare med arbetslöshet som det vanligaste försörjningshindret ökade under 2021.
- Arbetslöshet är det vanligaste försörjningshindret även vid längre biståndstider. Men bland personer med långvariga biståndsbehov sjunker andelen arbetslösa medan andelen med försörjningshinder såsom sjukdom och ohälsa samt sociala skäl ökar.
- Män och kvinnor som är biståndsmottagare är i större utsträckning utsatta för våld än män och kvinnor som inte har mottagit ekonomiskt bistånd.
- Tillgången till e-tjänster för ekonomiskt bistånd fortsätter att öka. Under 2022 uppgav 60 procent av kommunerna att de tillhandahöll en e-tjänst för att ansöka om ekonomiskt bistånd.

Om ekonomiskt bistånd

Socialtjänstens ekonomiska bistånd är välfärdssystemets yttersta skyddsnät och har till uppgift att träda in tillfälligtvis vid försörjningsproblem som inte kan tillgodoses på annat sätt.³¹ Ekonomiskt bistånd ska ge enskilda personer och familjer en skälig levnadsnivå.³² Uppdraget för verksamhet med ekonomiskt bistånd innebär dels att hjälpa människor att komma tillrätta med sina försörjningsproblem, dels att pröva rätten till ekonomiskt stöd under tiden.³³

Ekonomiskt bistånd består av två olika delar, försörjningsstöd och bistånd till livsföringen i övrigt.³⁴

Om försörjningsproblem

Skälen till att människor behöver ekonomiskt bistånd är både strukturella och individuella. Hur stor andel av befolkningen som har svårt att klara sin försörjning på egen hand påverkas av flera samverkande strukturella faktorer såsom exempelvis tillgången på arbete, trygghetssystemens utformning, flyktingmottagandet och inkomst- och kostnadsutvecklingen [64].

Individuella faktorer som kan påverka behovet av ekonomiskt bistånd är bland annat ålder, kön, utbildning, vistelsetid i Sverige, fysisk och psykisk ohälsa, och förekomst av missbruk eller beroende av något slag. I det dagliga arbetet med ekonomiskt bistånd ligger fokus i första hand på de individuella faktorerna [65].

Barnrättsperspektivet i familjer med försörjningsproblem

I socialtjänstens uppdrag ingår att synliggöra och ta hänsyn till barns situation när föräldrar ansöker om ekonomiskt bistånd. Att ta hänsyn till barns bästa innebär att barnens situation ska uppmärksammas när föräldrar vänder sig till socialtjänsten med en ansökan om ekonomiskt bistånd. För att socialtjänsten ska kunna avgöra vad som är bäst för det enskilda barnet behöver handläggaren uppmärksamma och synliggöra barnets situation och behov utifrån familjens ekonomiska villkor, och hur dessa påverkar barnet. Barn i familjer med långvarigt biståndsbehov kan särskilt behöva uppmärksammas [65].

Aktuell utveckling

Utvecklingen av ekonomiskt bistånd under 2021

Antalet biståndshushåll och biståndsmottagare³⁵ fortsatte att minska under 2021. Under året var det knappt 340 800 personer som någon gång fick ekonomiskt bistånd; det är knappt 9 procent färre än under 2020 och motsvarar en minskning om nästan 33 500 personer (figur 18). Det var det sjätte året i

³¹ Se prop.1996/97:124 s. 80–81 och proposition 2000/01:80 Ny socialtjänstlag m.m. s. 93–94.

³² Se 4 kap. 1 § fjärde stycket SoL.

³³ Jfr 1 kap. 1 § SoL, 4 kap. 1 § SoL, proposition 1979/80:1 Om socialtjänsten s. 186–187 och s. 522 samt prop. 2000/01:80 s. 81.

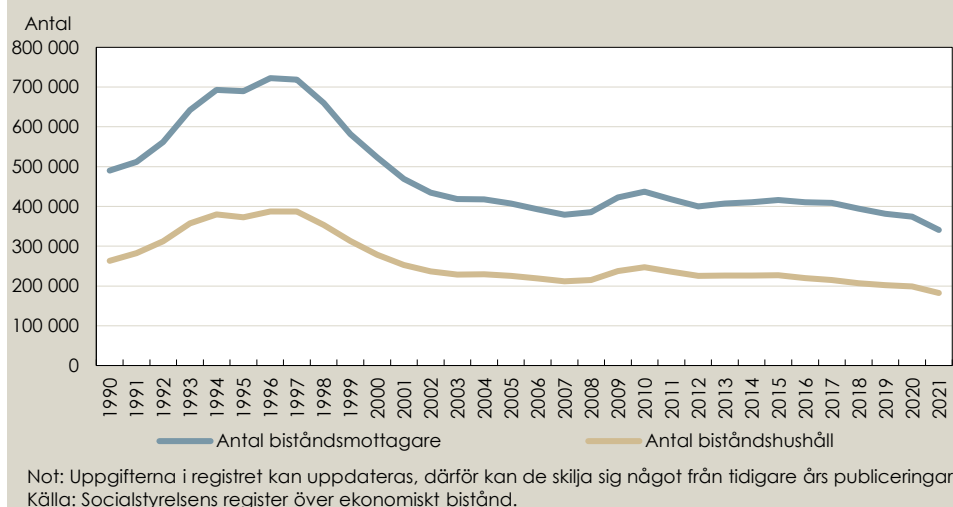
³⁴ Se 4 kap. 1 första stycket SoL.

³⁵ Avser samtliga vuxna och barn i hushåll med ekonomiskt bistånd. Biståndsmottagare räknas en gång i riket.

följd som antalet biståndsmottagare minskade. Antalet biståndshushåll uppgick i sin tur till omkring 182 300, vilket var en minskning om drygt 8 procent jämfört med 2020.

Liksom antalet biståndsmottagare och biståndshushåll har såväl andelen av befolkningen som någon gång under året fått ekonomiskt bistånd, som andelen barn i befolkningen som ingår i biståndshushåll, minskat de senaste åren. Andelen av befolkningen som fick ekonomiskt bistånd någon gång under 2021 uppgick till 3,3 procent, att jämföra med 3,6 procent 2020. Totalt 5,3 procent av alla barn ingår i hushåll som någon gång under året fick ekonomiskt bistånd, att jämföra med 5,9 procent 2020.

Figur 18. Antal biståndsmottagare och antal biståndshushåll, 1990-2021

Omkring två tredjedelar av biståndsmottagarna är vuxna och en tredjedel är barn.³⁶ Av de vuxna biståndsmottagarna var drygt hälften män och knappt hälften kvinnor, vilket även ses under tidigare år. Knappt två tredjedelar av de vuxna biståndsmottagarna var utrikes födda och en dryg tredjedel var inrikes födda. Minskningen i antalet biståndsmottagare gäller både utrikes och inrikes födda kvinnor och män. Även antalet barn med ekonomiskt bistånd minskade under 2021 i jämförelse med 2020.

Färre biståndsmottagare i alla åldersgrupper

Under 2021 minskade antalet kvinnliga och manliga biståndsmottagare i samtliga åldersgrupper. Men liksom under 2020 stod männen för en större andel av minskningen bland de vuxna biståndsmottagarna.

Den vanligaste åldersgruppen bland samtliga vuxna biståndsmottagare är liksom tidigare 20–29 år, där finns nästan en fjärdedel av samtliga vuxna biståndsmottagare. Den näst vanligaste åldersgruppen bland vuxna biståndsmottagare är 30–39 år och den tredje vanligaste är 40–49 år (figur 19).

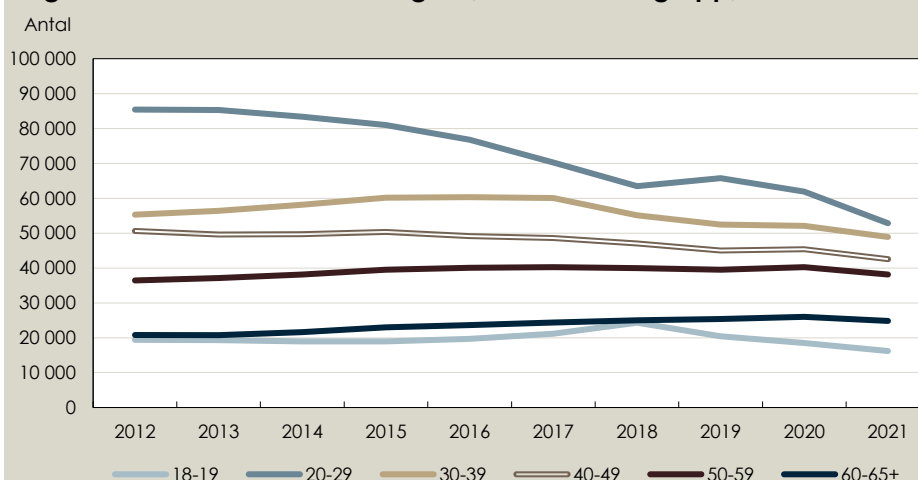
³⁶ I statistiken räknas biståndsmottagare i samma hushåll under 18 år som barn, däremot räknas gymnasie studerande ungdomar 18–20 år som vuxna.

Vilken åldersgrupp som är vanligast skiljer sig mellan kvinnor och män. Bland män är den vanligaste åldersgruppen densamma som för samtliga biståndsmottagare, det vill säga 20–29 år, följt av 30–39 år. Men bland kvinnor är den vanligaste åldersgruppen i stället 30–39 år, följt av 40–49 år.

Den största minskningen av antalet biståndsmottagare jämfört med 2020, sett till både antal och andel, ses i åldersgruppen 20–29 år. Där minskade antalet biståndsmottagare med 15 procent, motsvarande omkring 9 000 personer, jämfört med 2020.

Under 2021 noterades också en minskning av antalet biståndsmottagare i åldersgruppen 60–65+ år, efter att det ökat årligen sedan 2013. Antalet biståndsmottagare i åldersgruppen uppgår nu till omkring 24 800 personer.

Figur 19. Vuxna biståndsmottagare, utifrån åldersgrupp, 2012-2021

Not: Antal år som inkluderas i respektive åldersgrupp skiljer sig mellan grupperingarna. Uppgifterna i registret kan uppdateras, därför kan de skilja sig något från tidigare års publiceringar.
Källa: Socialstyrelsens register över ekonomiskt bistånd.

Utbetalt ekonomiskt bistånd minskade under 2021 men genomsnittlig biståndstid fortsatte att öka

Utbetalt ekonomiskt bistånd är summan av det ekonomiska bistånd som kommunerna har betalat ut under ett visst år.³⁷ Under 2021 betalade kommunerna ut knappt 11,7 miljarder kronor i ekonomiskt bistånd, vilket var en minskning med knappt 4,6 procent i fasta priser jämfört med 2020.

Det totala utbetalade ekonomiska biståndet ökade under perioden 2018–2020, men under 2021 ses alltså en minskning. Däremot fortsätter det genomsnittligt utbetalda biståndet per hushåll och år att öka, men utan någon nämnvärd ökning i genomsnittsbeloppet per månad: Biståndshushållen fick i genomsnitt 8 700 kronor per månad under 2021, vilket är i nivå med föregående år.

En förklaring till att biståndsbeloppet per hushåll och år ökar är att den genomsnittliga tiden som ett hushåll får ekonomiskt bistånd under ett år ökar.

³⁷ Summan av det ekonomiska bistånd som har betalats ut under året inklusive det belopp som betalats till personer som deltog i kommunala introduktionsprogram. Biståndet redovisas i totalt belopp, exklusive eventuella återbetalningar för belopp som kommunen får tillbaka från enskilda personer eller staten. Belopp för tidigare år har i avsnittet räknats om till s.k. fasta priser för att motsvara 2021 års prisnivå (enligt KPI).

Under 2016 var den genomsnittliga tiden som ett hushåll fick ekonomiskt bistånd 6,3 månader, och 2021 var den 7,3 månader.

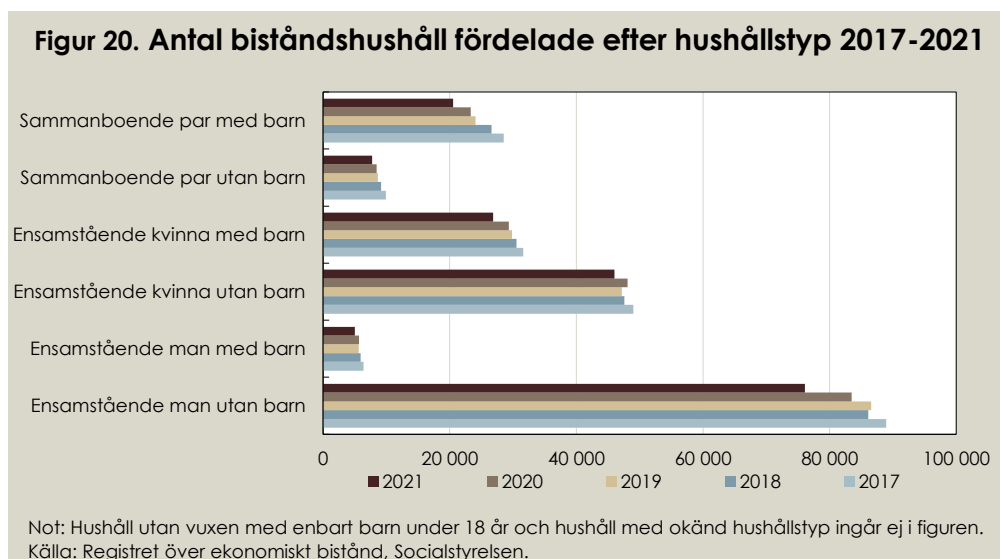
I likhet med föregående år var ungefär 95 procent av det ekonomiska biståndet som betalades ut under 2021 i form av försörjningsstöd. Resterande 5 procent av de utbetalade medlen avsåg stöd till livsföringen i övrigt, där de två enskilt största posterna var hälso- och sjukvård och tandvård.

Det vanligaste biståndshushållet är liksom tidigare år en ensamstående man utan barn

Under 2021 fick 3,8 procent av hushållen i befolkningen ekonomiskt bistånd någon gång under året, vilket motsvarar drygt 182 300 hushåll. Även antalet biståndshushåll har minskat under de senaste åren.

Det vanligaste biståndshushållet består av en ensamstående man utan barn, och under 2021 fanns knappt 76 100 sådana hushåll (figur 20). Men sett till hushållstyp totalt i befolkningen är det vanligast med ekonomiskt bistånd bland ensamstående kvinnor med barn. Nästan 14 procent av samtliga ensamstående kvinnor med barn fick ekonomiskt bistånd under 2021.³⁸

Bland samtliga hushållstyper var antalet biståndshushåll färre under 2021 i jämförelse med 2020. Den till antalet största minskningen finns bland ensamstående män utan barn, men sett till procentuell förändring mellan åren 2020 och 2021 står sammanboende par med barn för den största minskningen.

Vanligare med ensamstående kvinnor med barn än ensamstående män med barn

Den till antalet vanligaste hushållstypen med barn består av en ensamstående kvinna med barn, och under 2021 fanns knappt 26 900 sådana biståndshushåll. Av samtliga hushåll bestående av en ensamstående kvinna fanns barn i omkring 37 procent av hushållen. Sett till ensamstående män fanns barn i drygt 5 000 hushåll, motsvarande 6 procent, av samtliga hushåll bestående av

³⁸ Vid jämförelse med hushållstyp i befolkningen inkluderas endast biståndshushåll med försörjningspliktig i åldern 18–64 år.

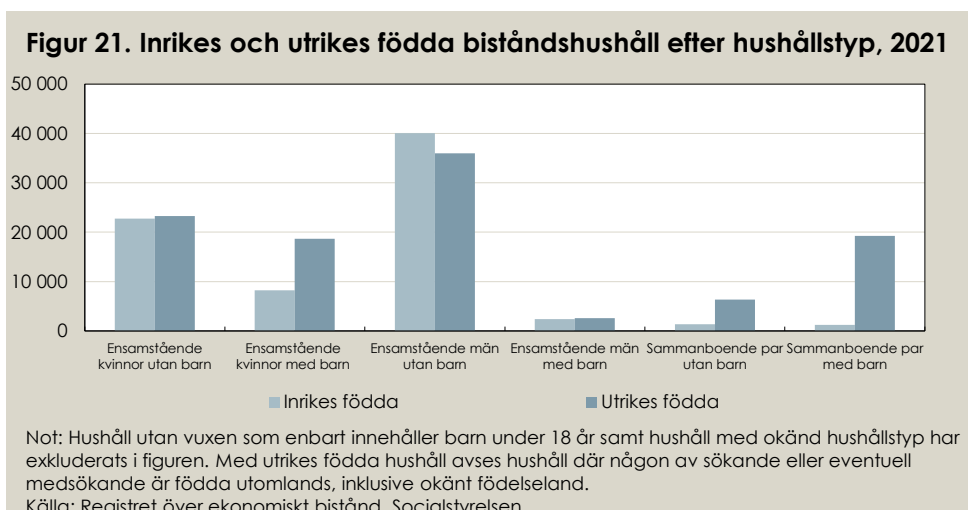
en ensamstående man under 2021. Antalet sammanboende par med barn uppgick under 2021 till omkring 20 500 hushåll. Till skillnad från de ensamstående är det bland de sammanboende paren vanligare att det finns barn i hushållet än att det inte finns det. Andelen biståndshushåll med barn bland sammanboende par uppgår under 2021 till 73 procent.

Fler utrikes födda än inrikes födda hushåll med barn

Sett till hushållstyper finns skillnader mellan inrikes och utrikes födda biståndshushåll (figur 21).

Bland ensamstående kvinnor utan barn finns ingen större skillnad i antalet och andelen inrikes respektive utrikes födda biståndshushåll, men bland ensamstående kvinnor med barn är det vanligare med utrikes födda kvinnor. Sett till ensamstående män utan barn finns fler inrikes födda biståndshushållen, men för ensamstående män med barn är situationen den omvända, även om det gäller ganska få hushåll totalt. Hushåll bestående av sammanboende par är främst utrikes födda, oavsett om det finns barn eller inte i hushållet.

Hushåll bestående av sammanboende par är främst utrikes födda, oavsett om det finns barn eller inte i hushållet. Nästan fyra av fem biståndshushåll med barn (77 procent) är ett hushåll där den sökande eller en eventuell medsökande är utrikes född.

Arbetslöshet är fortsatt det vanligaste hindret för självförsörjning

Begreppet försörjningshinder handlar om anledningen till att en enskild behöver ekonomiskt bistånd, det vill säga anledningen till att den enskilde är förhindrad att försörja sig själv och sin familj [66]. Försörjningshindren kan

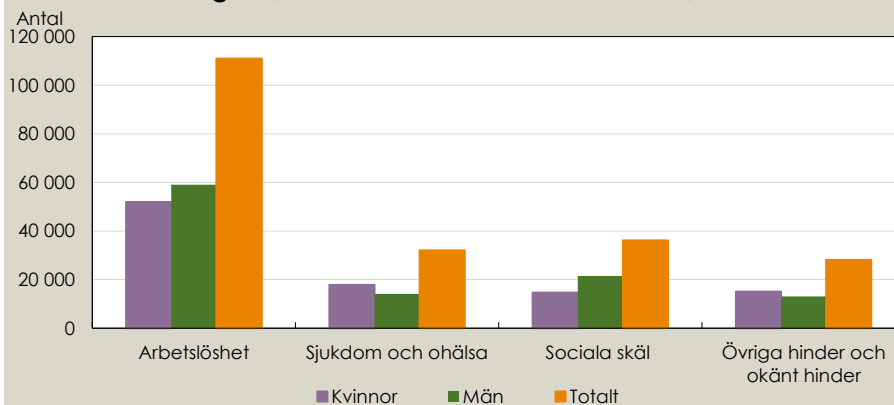
grovt delas in i tre större kategorier: arbetslöshet,³⁹ sociala skäl⁴⁰ och sjukdom och ohälsa.⁴¹ Därutöver finns ett antal övriga hinder för självförsörjning.⁴²

Arbetslöshet är det vanligaste försörjningshindret, och det har det varit sedan uppgifter om försörjningshinder började samlas in 2010. Av dem som under 2021 fick ekonomiskt bistånd var arbetslöshet den vanligaste orsaken för både män och kvinnor och för både inrikes och utrikes födda.

Det näst vanligaste försörjningshindret överlag var sociala skäl, följt av sjukdom och ohälsa (figur 22). Som framgår av figuren finns vissa skillnader mellan män och kvinnor. Sjukdom och ohälsa är till exempel något vanligare bland kvinnor och sociala skäl är något vanligare bland män.

Bland övriga försörjningshinder är ofrivilligt deltidsarbete vanligare bland kvinnor än bland män. Förhållandet är dock det omvända när det gäller biståndsmottagare som trots ett heltidsarbete inte kan försörja hushållet där är andelen män något högre än andelen kvinnor. Den största skillnaden mellan kvinnor och män gäller försörjningshindret föräldraledig;⁴³ av knappt 4 700 personer var 93 procent kvinnor under 2021.

Figur 22. Vanligaste kategorierna av försörjningshinder för biståndsmottagare, totalt samt för kvinnor och män, 2021

Källa: Socialstyrelsens register över ekonomiskt bistånd.

Mellan inrikes och utrikes födda finns också skillnader i försörjningshinder. Exempelvis hade 38 procent av de inrikes födda biståndsmottagarna arbetslöshet som försörjningshinder under 2021, att jämföra med 63 procent bland utrikes födda biståndsmottagare. Sociala skäl och sjukdom och ohälsa är

³⁹ Arbetslösa och arbetslösa med etableringsersättning.

⁴⁰ Försörjningshinder av sociala skäl innebär att en person för närvarande inte omedelbart står till arbetsmarknadens förfogande på grund av att socialtjänsten bedömer att personen har nedsatt arbetsförmåga eller att dennes arbetsförmåga inte är klarlagd. Det kan röra sig om behov av ytterligare utredning av arbetsförmåga, arbetsträning eller social eller medicinsk rehabilitering innan ett arbete kan bli aktuellt. Det kan också avse en person som för närvarande är förhindrad att arbeta på grund av familjeskäl eller en ungdom 18–20 år som socialtjänsten övertagit föräldrarnas försörjningsansvar, så att denne ska få möjlighet att avsluta sina gymnasiestudier. I figur 21 inkluderas även de som har försörjningshindret ensamkommande ungdom, 18–20 år gymnasiestudent, i ”sociala skäl”.

⁴¹ Sjukskrivna med läkarutlåtande och personer med varaktigt nedsatt arbetsförmåga p.g.a. sjukdom.

⁴² Några exempel är otillräcklig pension/väntar på pension; otillräcklig föräldrapenning/väntar på föräldrapenning och arbetar heltid eller deltid med otillräcklig inkomst/väntar på inkomst. För en fullständig beskrivning av försörjningshinder se Socialstyrelsen: Instruktion för registrering av ekonomiskt bistånd: För handläggare av och ansvariga för ekonomiskt bistånd. 2017. I figur 21 ingår även personer för vilka uppgift om försörjningshinder saknas i ”övriga hinder”.

⁴³ Föräldraledig/otillräcklig föräldrapenning, väntar föräldrapenning eller saknar barnomsorg.

istället vanligare bland inrikes födda, och under 2021 hade 26 procent bland de inrikes födda sociala skäl som försörjningshinder, och 23 procent sjukdom och ohälsa. Motsvarande andelar bland utrikes födda var 12 respektive 11 procent.

Utmaningar inom ekonomiskt bistånd

Ekonomiskt bistånd är en tillfällig lösning på försörjningsproblem, men inte avsett som en varaktig försörjning.⁴⁴ En hög andel biståndsmottagare med långvarigt bistånd är därför problematiskt både ur samhällets och individens perspektiv. I de senaste lägesrapporterna har det långvariga biståndsmottagandet lyfts fram, och även i årets lägesrapport beskrivs det långvariga biståndsmottagandet på nationell nivå. Andelen invånare med långvariga behov av ekonomiskt bistånd varierar dock mellan kommunerna och i socialtjänstens arbete med att förebygga och motverka långvarigt biståndsmottagande kan det därför vara viktigt att även väga in lokala förutsättningar och behov.

Barn i hushåll med långvarigt ekonomiskt bistånd minskar i antal men ökar i andel

Av de långvariga biståndsmottagarna är två tredjedelar vuxna och en tredjedel barn, vilket är samma fördelning som föregående år. Antalet barn i hushåll med långvarigt ekonomiskt bistånd minskade under 2021 efter att ha ökat under perioden 2018–2020. År 2021 fanns 50 600 barn i hushåll med långvarigt ekonomiskt bistånd till, vilket var en minskning med knappt 6 procent, motsvarande omkring 3 000 barn, sedan föregående år.

Såväl det totala antalet barn i biståndshushåll, som antalet barn i biståndshushåll med långvarigt ekonomiskt bistånd, har således minskat under 2021. Men antalet barn i hushåll med långvarigt ekonomiskt bistånd har inte utvecklats på samma sätt som det totala antalet barn i hushåll med ekonomiskt bistånd under de senaste åren. Det innebär att en större *andel* av det totala antalet barn i biståndshushåll finns i ett hushåll med långvarigt ekonomiskt bistånd idag, jämfört med för några år sedan (figur 23). Andelen barn i hushåll med långvarigt bistånd har ökat med 8 procentenheter sedan 2018. Av samtliga barn i biståndshushåll levde drygt två av fem barn, 43 procent, i ett hushåll med långvarigt ekonomiskt bistånd under 2021.

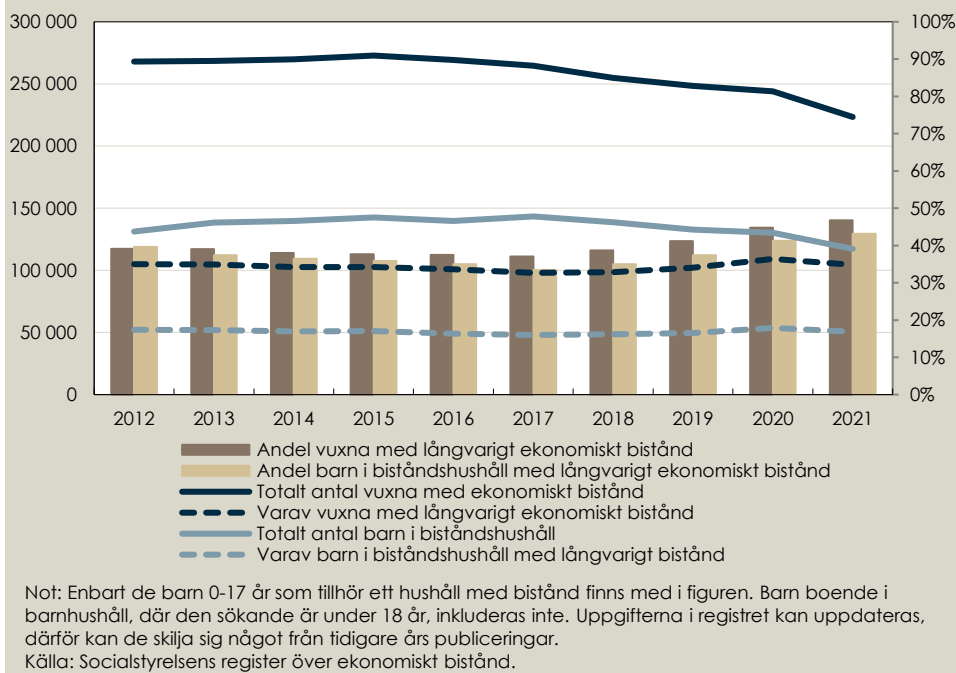
Det till antalet vanligaste hushållet med långvarigt bistånd med barn utgörs, liksom bland biståndshushållen totalt, av en ensamstående kvinna med barn, följt av hushåll bestående av gifta par eller sammanboende par med barn, och därefter hushåll med en ensamstående man med barn.

Precis som bland hushållen totalt är minst en sökande eller eventuell medsökande i biståndshushållet utrikes född i fyra av fem av hushållen med långvarigt bistånd med barn (80 procent).

---

⁴⁴ Se bl.a. prop.1996/97:124 s.80–81.

Figur 23. Antal vuxna och antal barn med ekonomiskt bistånd, totalt samt med långvarigt bistånd, 2012-2021

Vuxna biståndsmottagare med långvarigt bistånd

Under 2021 var knappt 104 400 vuxna långvariga mottagare av ekonomiskt bistånd, det vill säga personer som hade ekonomiskt bistånd i minst tio månader under året.⁴⁵ Antalet vuxna långvariga biståndsmottagare ökade under perioden 2018–2020 och uppgick som högst till knappt 109 200 personer under 2020, men under 2021 minskade det igen. Av de vuxna med långvarigt bistånd är hälften kvinnor och hälften män. Ungefär två tredjedelar är utrikes födda och en tredjedel inrikes födda, vilket inte skiljer sig nämnvärt från 2020.

Som framgår av figur 23 ovan fortsätter dock andelen biståndsmottagare med långvarigt ekonomiskt bistånd att öka, trots att både antalet biståndsmottagare och antalet långvariga biståndsmottagare minskade under 2021. Andelen vuxna med långvarigt bistånd uppgick under 2021 till knappt 47 procent av samtliga vuxna biståndsmottagare, att jämföra med knappt 45 procent av de vuxna biståndsmottagarna under 2020.

Andelen vuxna biståndsmottagare med långvarigt bistånd varierar mellan kommuner

Utvecklingen av antalet vuxna biståndsmottagare på kommunnivå kan se annorlunda ut än utvecklingen på riksnivå. Biståndsmottagandet skiljer sig mellan kommuner eftersom exempelvis befolkningssammansättning, arbetsmarknad och befolkningens utbildningsnivå påverkar behovet av ekonomiskt bistånd.

⁴⁵ Med långvarig mottagare av ekonomiskt bistånd avses en person som ingått i ett eller flera biståndshushåll i minst tio månader under ett kalenderår. Om en biståndsmottagare förekommer i flera olika hushåll under året räknas den sammanlagda tiden i de olika hushållen. Månaderna behöver inte vara sammanhängande.

Det totala antalet vuxna biståndsmottagare, och antalet och andelen med långvarigt respektive mycket långvarigt bistånd, varierar också mellan landets kommuner. I vissa kommuner har till exempel färre än 15 procent av de vuxna biståndsmottagarna långvarigt bistånd, och i andra kommuner är andelen över 55 procent (figur 24) [67].

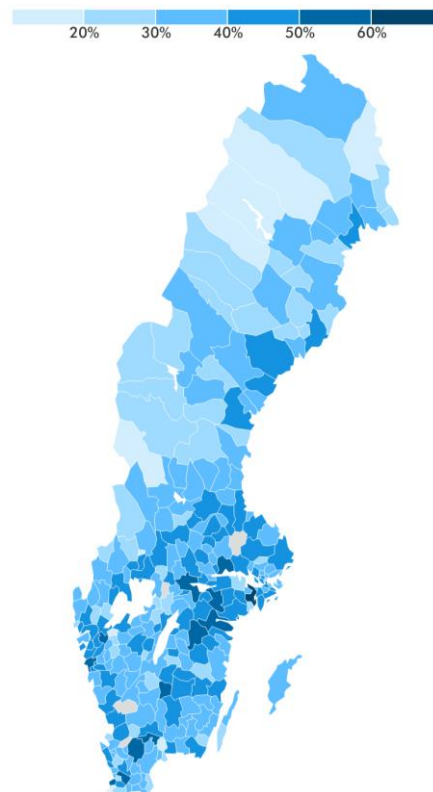
Försörjningshinder bland vuxna biståndsmottagare med långvariga behov av ekonomiskt bistånd

Nästan alla med försörjningsproblem saknar arbete, men ibland kan det också finnas andra faktorer som bidrar till försörjningsproblemen som man behöver komma tillrätta med utöver att söka arbete.

Arbetslöshet är det vanligaste försörjningshindret även bland personer med långvarigt och mycket långvarigt bistånd.⁴⁶ Men andelen vuxna biståndsmottagare med arbetslöshet som försörjningshinder minskar vid längre biståndstider, och andelen biståndsmottagare med sociala skäl eller sjukdom och ohälsa som hinder för självförsörjning ökar (figur 25).

Figur 24. Andel vuxna med långvarigt ekonomiskt bistånd, 2021

Andel vuxna med långvarigt ekonomiskt bistånd, av samtliga vuxna biståndsmottagare, i respektive kommun.

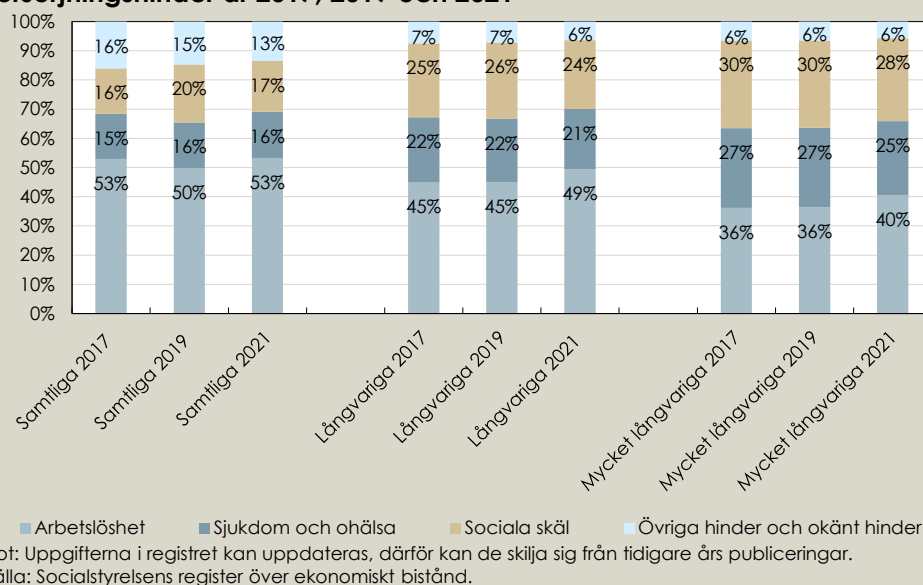

Not: I figuren inkluderas biståndsmottagare som är 18 år eller äldre. Grå markering avser bortfall.

Källa: Öppna jämförelser av ekonomiskt bistånd 2022 – registerdata t.o.m. 2021. Socialstyrelsen; 2022.

⁴⁶ Med mycket långvarig mottagare av ekonomiskt bistånd avses en person som haft bistånd i minst 27 månader under en period av tre år med uppehåll högst två månader i rad. Personen måste ha befunnit sig i ett hushåll med bistånd under oktober–december det sista året.

Figur 25. Andel vuxna biståndsmottagare utifrån vanligaste försörjningshinder år 2017, 2019 och 2021

Att andelen biståndsmottagare med arbetslöshet som försörjningshinder minskar vid längre biståndstider kan bero på att personer byter försörjningshinder över tid, till exempel att en person som inledningsvis har arbetslöshet som försörjningshinder efter en tid byter försörjningshinder till sjukdom och ohälsa eller sociala skäl. Det kan också bero på att biståndsmottagare som har arbetslöshet som försörjningshinder i högre utsträckning lämnar ekonomiskt bistånd för arbete, och att de som har sjukdom och ohälsa eller sociala skäl som hinder för självförsörjning i högre utsträckning blir kvar inom ekonomiskt bistånd.

Bland biståndsmottagare med långvariga biståndsbehov finns även skillnader i försörjningshinder såväl mellan kvinnor och män och utifrån om personen är inrikes eller utrikes född. Det är till exempel vanligare att inrikes födda kvinnor har sjukdom och ohälsa som vanligaste hinder för självförsörjning vid längre biståndstider, och att inrikes födda män har sociala skäl som vanligaste försörjningshinder vid längre biståndstider. Bland utrikes födda kvinnor och män är arbetslöshet i stället det vanligaste försörjningshindret även vid längre biståndstider.⁴⁷

Skillnaderna i försörjningshinder i förhållande till biståndstid visar att personer med långvarigt bistånd utöver stöd till arbete också kan ha ett ökat behov av andra typer av stöd. Vid långvarigt biståndsbehov kan det därför behövas en mer fördjupad utredning av personens livssituation för att öka möjligheten att erbjuda personen rätt insats. Det är också viktigt med en helhetssyn på individens situation, där socialtjänsten vid behov samverkar med exempelvis Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och hälso- och sjukvården för att personen ska få den hjälp som hen behöver för att uppnå självförsörjning [65].⁴⁸

⁴⁷ För en utförligare beskrivning, se: Försörjningshinder bland vuxna biståndsmottagare med långvariga biståndsbehov. Socialstyrelsen; 2022.

⁴⁸ Se bl.a. 3 kap. 5 § SoL och prop. 1979/80:1 Del A s. 207 ff.

Det långvariga biståndsmottagandet berörs även i två utredningar som initierades under 2022, *Utredningen om aktivitetsplikt-deltagande i heltidsaktiviteter för rätt till försörjningsstöd*⁴⁹ och *Öka drivkrafter och möjligheter till arbete i försörjningsstödet och bryta långvarigt biståndsmottagande*.⁵⁰

Allt fler långvariga biståndsmottagare med arbetslöshet som försörjningshinder

Som framgår av figur 25 ovan varierar andelen biståndsmottagare med respektive försörjningshinder något från år till år. Men även om andelen biståndsmottagare med arbetslöshet som försörjningshinder minskar vid längre biståndstider, har den totalt sett ökat svagt under de senaste åren. Ökningen ses oavsett biståndstid, men är tydligare vid längre biståndstider. Även till antal är det idag fler biståndsmottagare med långvariga biståndsbehov som har arbetslöshet som försörjningshinder jämfört med för några år sedan. Antalet biståndsmottagare med sociala skäl eller sjukdom och ohälsa som hinder för självförsörjning har däremot varit relativt stabilt bland både dem med långvarigt och dem med mycket långvarigt bistånd under samma period.

Arbetsförmedlingen har konstaterat att kunskapsläget är begränsat gällande arbetssökande med ekonomiskt bistånd, men att det på kommunnivå tycks finnas en samvariation mellan förekomsten av biståndsmottagare med arbetslöshet som försörjningshinder och arbetssökande som Arbetsförmedlingen bedömer har en svag konkurrensförmåga på arbetsmarknaden.⁵¹ Eftersom försörjningen vid arbetslöshet i stor utsträckning är kopplad till tidigare grad av förankring på arbetsmarknaden är det också rimligt att anta att arbetssökande vars försörjningskälla utgörs av ekonomiskt bistånd generellt sett står längre ifrån arbetsmarknaden än arbetssökande med a-kassa [68].

Det är också möjligt att utvecklingen på arbetsmarknaden under de senaste åren har påverkat. Under slutet av 2019 började aktiviteten i svensk ekonomi bromsa in. I samband med restriktionerna med anledning av covid-19-pandemin under 2020 ökade både arbetslösheten och långtidsarbetslösheten. Under 2021 började arbetsmarknaden återhämta sig och arbetslösheten minskade igen. Men antalet personer som hade varit utan arbete i två år eller mer fortsatte att öka och i juli 2021 utgjorde de över hälften av alla långtidsarbetslösa. Utsikten att lämna arbetslöshet för arbete minskar med tiden i arbetslöshet. Ju längre tid som arbetslös, desto mer okänslig blir personen även för konjunktursvängningar och behovet av stöd för att hitta arbete ökar med tiden [69, 70].

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) har i två rapporter, *Effekter av arbetsmarknadsinsatser för personer med varaktigt försörjningsstöd* [71] och *Effekter av arbetsmarknadsinsatser för personer*

⁴⁹ Uppdragsbeskrivning om aktivitetsplikt – deltagande i heltidsaktiviteter för rätt till försörjningsstöd. RK-beslut 2022-04-28 protokoll § 216 (S2022/02323).

⁵⁰ Direktiv 2022:124 Öka drivkrafter och möjligheter till arbete i försörjningsstödet och bryta långvarigt biståndsmottagande.

⁵¹ Med svag konkurrensförmåga på arbetsmarknaden avses grupper som i genomsnitt har större svårigheter att snabbt finna ett arbete, exempelvis personer som saknar gymnasieutbildning, har nedsatt arbetsförmåga, är över 55 år eller är födda utanför Europa. För mer information se: *Långtidsarbetslöshetens utveckling i spåren av pandemin*. Arbetsförmedlingen analys 2021:6. Arbetsförmedlingen; 2021.

långvarigt sjukskrivna på grund av depression, ångest eller stressreaktion [72], undersökt evidensen för om arbetsmarknadsinsatser leder till att personer som av olika skäl befinner långt från arbetsmarknaden kan komma i arbete. I rapporten om personer med varaktigt försörjningsstöd⁵² framgår att viss utbildning med anknytning till en arbetsplats, eller omfattande utbildning, troligtvis har önskad effekt, liksom praktik i reguljär verksamhet. När det gäller en del arbetsmarknadsinsatser, till exempel lönebidrag, är effekten på återgång i arbete försumbar eller helt obefintlig [71].

Ekonomiskt bistånd och utsatthet för våld

I lägesrapporterna för 2021 och 2022 redovisades analyser som visade att personer som tidigare haft ekonomiskt bistånd var överrepresenterade när det gällde våldsutsatthet [64, 73].⁵³ Ekonomisk utsatthet och behov av ekonomiskt bistånd kan alltså sammanfalla med annan utsatthet.

Överrepresentation av våldsutsatthet bland biståndsmottagare

Till årets lägesrapport har en analys genomförts som undersöker utsatthet för yttre våld bland biståndsmottagare, det vill säga hur stor andel av de personer som mottagit ekonomiskt bistånd som utsatts för yttre våld under samma år som de mottagit biståndet.

Analysen⁵⁴ jämför våldsutsatta biståndsmottagare med personer som har utsatts för våld men inte mottagit ekonomiskt bistånd. Analysen omfattar folkbokförda män och kvinnor i befolkningen i åldrarna 18–64 år. Uppgifterna om utsatthet för våld baseras på våldsrelaterade diagnoser i patientregistret och dödsorsaksregistret. Data från patientregistret omfattar de fall där vårdpersonal uppfattat att skadan eller dödsfallet orsakats av yttre våld, vilket kan innebära en underrapportering. Det är inte heller begränsat till våld i nära relation utan innefattar även andra situationer där personer utsätts för våld. Vidare fångar dessa analyser endast en begränsad del av våldsutsatthet eftersom Socialstyrelsen idag saknar stöd för att behandla uppgifter från primärvården i patientregistret.

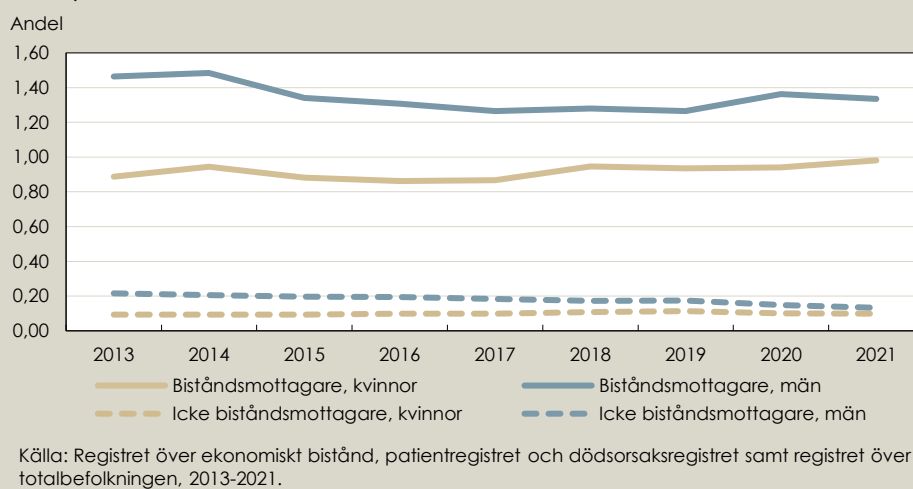
Män och kvinnor som är biståndsmottagare är i större utsträckning utsatta för våld än de som inte har mottagit ekonomiskt bistånd. Som framgår av figur 26 nedan finns en överrepresentation för samtliga år för den undersökta perioden, 2013–2021.

⁵² I rapporten definierade som personer som haft ekonomiskt bistånd i minst 6 månader.

⁵³ Överrepresentationen gällde för både kvinnor och män. Den första analysen jämförde mottagande av ekonomiskt bistånd åren 2009–2011 med uppgifter i dödsorsaksregistret och våldsrelaterade diagnoser (ICD10: X85–Y09, vilka motsvarar information om dödsfall pga. av yttre våld och vårdbehov pga. yttre våld) i patientregistret åren 2012–2016, relaterat till samtliga folkbokförda män och kvinnor i befolkningen i åldrarna 20–64 år. Den andra analysen jämförde mottagande av ekonomiskt bistånd åren 2013–2015 med uppgifter i dödsorsaksregistret och våldsrelaterade diagnoser (ICD10: X85–Y09) i patientregistret åren 2016–2020, relaterat till samtliga folkbokförda män och kvinnor i befolkningen i åldrarna 20–64 år.

⁵⁴ Egen analys av Socialstyrelsen daterad 2022-11-25 med datauttag från registret över ekonomiskt bistånd, patientregistret, dödsorsaksregistret och registret över totalbefolkningen åren 2013–2021. Analysen jämför mottagande av ekonomiskt bistånd med uppgifter i dödsorsaksregistret och våldsrelaterade diagnoser (ICD10: X85–Y09, vilka motsvarar information om dödsfall pga. av yttre våld och vårdbehov pga. yttre våld) i patientregistret, respektive år.

Figur 26. Andel våldsutsatta 18-64 år utifrån biståndsmottagande och kön, 2013-2021

Inom ramen för denna analys har ingen fördjupning gjorts av variationer mellan olika år eller tänkbara orsaker till de skillnader som framträder, utan syftet har endast varit att visa att överrepresentationen kvarstår över tid.

Biståndsmottagares utsatthet för våld under 2021

Vid en fördjupning av vuxna biståndsmottagares utsatthet får våld under 2021 framgå att andelen vuxna biståndsmottagare som utsatts för våld under året uppgick till 1,16 procent av samtliga vuxna biståndsmottagare. Bland vuxna personer som inte mottagit bistånd var andelen 0,12 procent.

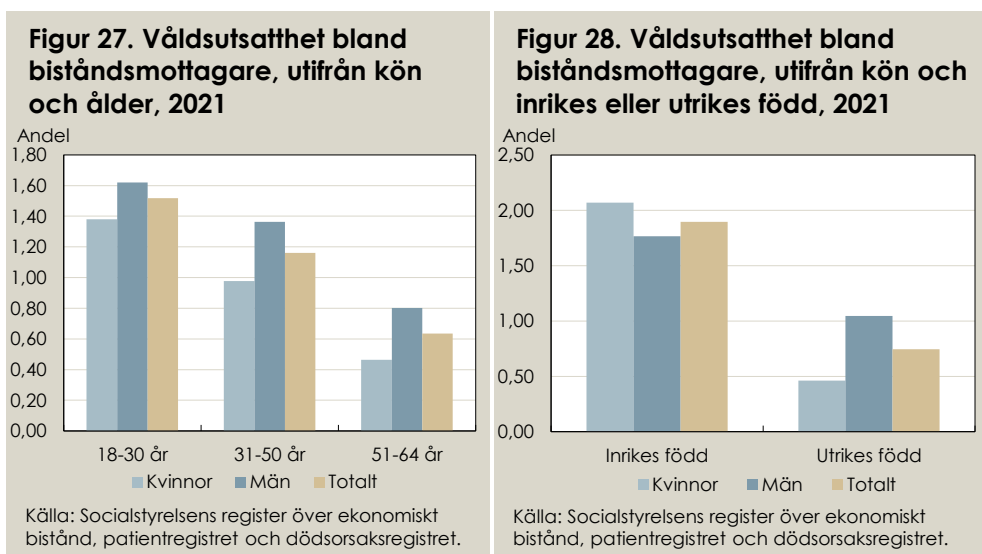
Vid en närmare analys av vuxna biståndsmottagare utifrån kön framgår att andelen kvinnliga biståndsmottagare som utsattes för våld utgjorde omkring 0,98 procent av samtliga kvinnliga biståndsmottagare. Bland kvinnor som inte hade mottagit ekonomiskt bistånd under året var andelen våldsutsatta kvinnor istället knappt 0,10 procent. Av samtliga kvinnor som utsattes för våld under 2021 var omkring en fjärdedel av kvinnorna biståndsmottagare. Bland manliga biståndsmottagare var andelen som utsatts för våld 1,33 procent under 2021, att jämföra med drygt 0,13 procent av männen som inte hade ekonomiskt bistånd under året. Även bland männen var omkring en fjärdedel av samtliga män som utsattes för våld under året en biståndstagare.

Andelen våldsutsatta varierar utifrån kön, ålder och om biståndsmottagaren är inrikes eller utrikes född

Analysen visar också på att det finns variationer bland de våldsutsatta biståndsmottagarna. Som framgår av figur 27 är manliga biståndsmottagare i större utsträckning utsatta för våld än kvinnliga biståndsmottagare. Detta gäller för samtliga åldersgrupper men mest utsatta är män i åldern 18-30 år. Utsattheten för våld minskar i de högre åldersgrupperna för både män och kvinnor. En högre andel inrikes födda än utrikes födda biståndsmottagare utsattes för våld under 2021, och detta gäller både för kvinnor och män. Inrikes födda kvinnliga biståndsmottagare är i större utsträckning utsatta för våld än inrikes

födda manliga biståndsmottagare, medan förhållandet är det omvända för utrikes födda biståndsmottagare (figur 28).

De flesta av de våldsutsatta biståndsmottagarna lever i ett hushåll där det inte finns barn. När det gäller samtliga vuxna biståndsmottagare som utsattes för våld under 2021 finns endast en av fem i ett hushåll där det ingår barn medan omkring fyra av fem tillhör ett hushåll utan barn.⁵⁵

Viktigt att uppmärksamma eventuell bakomliggande problematik vid biståndsansökan

Socialtjänsten ska verka för att alla som utsätts för våld eller andra övergrepp och deras närstående får stöd och hjälp.⁵⁶ Frågor om ekonomiska problem kan vara komplexa, och försörjningsproblem av mer långvarig karaktär kan indikera att det i vissa fall finns andra faktorer som bidrar till försörjningsproblemen och förhindrar förändringsarbete.

Handläggare och beslutsfattare inom verksamhet med ekonomiskt bistånd behöver därmed uppmärksamma eventuell bakomliggande problematik till exempel utsatthet för våld, för att i samverkan med andra aktörer kunna erbjuda rätt stöd utifrån behov. Standardiserade bedömningsmetoder kan användas som ett stöd för att ställa frågor och fördjupa utredningen [65]. Av de 200 personer⁵⁷ som blev intervjuade i samband med framtagandet av bedömningsmetoden FIA (Förutsättningar inför arbete),⁵⁸ uppgav cirka hälften av de intervjuade att de hade varit våldsutsatta någon gång i livet. Det var vanligare för kvinnor än för män att de hade utsatts av någon som var närstående [74].

⁵⁵ Ett biståndshushåll består som regel av en eller två vuxna, och eventuella barn som finns i hushållet. Hur de våldsutsatta vuxna biståndsmottagarna är fördelade i biståndshushållen, eller biståndshushållens sammansättning utifrån exempelvis ensamstående kontra sammanboende eller antal barn i biståndshushållet, har inte undersökts.

⁵⁶ Se 5 kap 11 § SoL.

⁵⁷ Av 200 intervjuer har cirka 60 procent gjorts med kvinnor och 40 procent med män. Majoriteten av klienterna som intervjuats hade varit aktuella för ekonomiskt bistånd i mer än två år.

⁵⁸ FIA är en bedömningsmetod för förändringsarbete med långvariga biståndsmottagare.

Utveckling inom ekonomiskt bistånd

Digitalisering inom ekonomiskt bistånd fortsätter öka. Utvecklingen med ökad tillgång till e-tjänster, ökat användande av digitala kommunikationskanaler och fler automatiserade processer fortsätter inom ekonomiskt bistånd [20].

Socialstyrelsen har granskat kommunernas webbplatser för att kartlägga vilka digitala tjänster som erbjuds och konstaterar att 60 procent av kommunerna nu erbjuder e-tjänsten ansökan om ekonomiskt bistånd. I nästan alla kommuner gäller e-tjänsten vid en förnyad ansökan vilket innebär att hushållet redan har ett pågående ärende om ekonomiskt bistånd hos kommunen. År 2017 var det endast 9 procent av kommunerna som hade digitala ansökningar om ekonomiskt bistånd [20].

Kommunernas användning av säkra digitala kommunikationskanaler mellan invånare och socialtjänstpersonal har succesivt ökat inom verksamhet med ekonomiskt bistånd. Med säker kommunikation menas att enskildas integritet skyddas vid kommunikation över öppna nät, exempelvis via inloggning med e-legitimation. Inom området ekonomiskt bistånd har andelen kommuner som erbjuder säker kommunikation ökat starkt, från 5 procent 2018 till 56 procent 2022 [20].

Även automatiseringen fortsätter att öka, och verksamheter med ekonomiskt bistånd är det område inom socialtjänsten där flest kommuner har automatiserade processer. År 2022 hade 28 procent av kommunerna automatiserat minst en handlägningsprocess inom ekonomiskt bistånd, i jämförelse med 22 procent föregående år, och 19 procent hade automatiserat minst en administrativ process jämfört med 16 procent föregående år [20].

Sedan den 1 juli 2022 finns möjlighet för kommuner att, under vissa förutsättningar, delegera beslut till en automatiserad beslutsfunktion.⁵⁹

---

⁵⁹ Se 6 kap 37–38 §§ kommunallagen (2017:725).

Våld och förtryck

Sammanfattande iakttagelser

- Resultaten från en rapport från Brå visar att fler kvinnor än män (11,3 respektive 8,4 procent) var utsatta för någon form våld i hemmet under covid-19-pandemin. Kvinnor angav mer utsatthet för psykiskt våld såsom kränkningar, hån, nedvärderingar eller förödmjukelser, och för annat våld såsom digitalt våld och sex utan samtycke. Därtill var andelen utsatta bland 16–24-åringar fem gånger större jämfört än bland 65–84-åringar (16,4 respektive 3,3 procent).
- Socialstyrelsens uppföljning av statsbidrag till kvinno- och tjejjourer visar att efterfrågan på stödinsatser ökade under 2022, vilket flera organisationer kopplar ihop med covid-19-pandemin och de restriktioner som gjorde att våldsutsatta kvinnor och flickor var extra utsatta. Sammanlagt rapporterar 53 organisationer (drygt 40 procent) att de har bedrivit riktad verksamhet mot särskilda grupper av våldsutsatta kvinnor eller flickor. Till största del har de haft riktad verksamhet mot kvinnor eller flickor av utländsk bakgrund samt kvinnor och flickor som har drabbats av hedersrelaterat våld.
- Verksamheter som har fått statsbidrag ser en ökning av våldsutövande män som söker hjälp. Under perioden 22 mars–1 november 2021 inkom 331 samtal till stödtelefonen *Välj att sluta*, varav cirka hälften från personer som uppgav att de utövar våld i en nära relation. Merparten av våldsutövarna som ringde, 82 procent, var män. Av dem som ringde hade 78 procent inte tidigare sökt hjälp för sitt våldsbeteende, vilket är en ökning från 56 procent i förra uppföljningen 2020. Våldet som beskrevs i samtalen var i de allra flesta fall riktat mot en partner (93 procent). Knappt en fjärdedel av våldsutövarna rapporterade om våld mot barn (23 procent).
- Socialstyrelsens öppna jämförelser 2022 – Våld i nära relationer visar att allt fler kommuner erbjuder stödsamtal till vuxna våldsutövare för att våldsutövandet ska upphöra. Totalt 80 procent av kommunerna erbjuder stödsamtal *med* biståndsbeslut till våldsutövande kvinnor och 79 procent till våldsutövande män. Det är en ökning med 6 respektive 5 procentenheter från föregående år, men totalt en ökning med 16 respektive 17 procentenheter sedan 2019.
- Den våldsbejakande extremismen har under senare år blivit allt mer internetbaserad. Digitala plattformar skapar mötesplatser för radikaliserings och rekrytering, och de lockar allt fler unga och minderåriga till extremistiska miljöer. Utanförskap, bristande framtidstro och psykisk ohälsa är faktorer som kan göra att unga personer är mer mottagliga för propaganda och våldsbejakande budskap.
- I olika sociala medier både i Sverige och utomlands, har det sedan länge spridits felaktiga uppgifter, rykten och desinformation om svensk social-

tjänst. Framför allt är det LVU som står i fokus. Sådana desinformationskampanjer syftar till att sprida rädsla, skapa splittring och vilseleda. Enligt Myndigheten för psykologiskt försvar är de som sprider vidare de felaktiga budskapen i hög grad personer som bekänner sig till våldsbejakande eller islamistiska rörelser.

- Allt fler kommuner tar fram lokala lägesbilder för att motverka våldsbejakande extremism. Enligt en studie som genomfördes på uppdrag av SKR, har nu 138 kommuner sådana lägesbilder och minst 147 har en handlingsplan.

Aktuell utveckling

Det är 19,5 procent av befolkningen (16–84 år) som uppger att de under 2021 utsattes för någon eller några av de brottstyper som i Nationella trygghetsundersökningen (NTU) sammantaget kallas brott mot enskild person: miss-handel, hot, sexualbrott, personrån, fickstöld, försäljningsbedrägeri, kort- eller kreditbedrägeri eller nätkränkning. Det innebär en minskning jämfört med 2020, då andelen var 20,2 procent. Sett till utvecklingen sedan 2016, då brottskategorin började mätas i sin nuvarande sammansättning, ökade utsatt-heten fram till och med 2018, följt av en nedåtgående trend. Andelen i den senaste mätningen är på den lägsta nivån hittills [31].

I NTU 2021 var det 20,2 procent kvinnor och 18,7 procent män, som upp-gav att de utsattes för något brott mot person. Skillnaden mellan könen är störst vid sexualbrott, som en betydligt större andel kvinnor uppger att de ut-satts för (7,5 respektive 1,1 procent [31]).

Bland både kvinnor och män är andelen utsatta störst i åldersgruppen 20–24 år, med 28,5 procent respektive 3,2 procent. Vad gäller övriga brottstyper uppger män utsatthet i större utsträckning, men skillnaderna är inte lika stora som för sexualbrotten [31].

Ökad andel våld i hemmet bland dem som under pandemin har varit mera hemma än vanligt

I samband med datainsamlingen till NTU 2021 riktade Brå en särskild del till ett extraurval om 10 000 personer. Syftet var att undersöka ett urval brottska-tegorier som särskilt kan ha påverkats av covid-19-pandemin, däribland våld i hemmet. Totalt 3 603 personer svarade på frågorna som gällde för perioden mars–december 2020 [75].

Sammanlagt angav en av tio respondenter som under den undersökta peri-oden bodde ihop med någon – till exempel partner, föräldrar, syskon, barn el-ler andra vuxna – att de har blivit utsatta för psykiskt, fysiskt, materiellt, digi-talt, ekonomiskt och/eller sexuellt våld. Fler kvinnor än män (11,3 respektive 8,4 procent) angav att de under pandemin har varit utsatta för någon form av våld i hemmet. Kvinnor angav i synnerhet mer utsatthet för psykiskt våld såsom kränkningar, hån, nedvärderingar eller förödmjukelser samt exempelvis digitalt våld och sex utan samtycke. Utsattheten för våld i hem-met skiljer sig starkt mellan olika åldersgrupper, oavsett kön, och andelen ut-satta 16–24 åringar var fem gånger större än bland 65–84-åringar (16,4 re-spektive 3,3 procent) [75].

Resultaten från Brås rapport visar också att andelen utsatta för någon form av våld i hemmet är större bland de som under pandemin var hemma mer än vanligt tillsammans med sin eller sina sammanboende, jämfört med övriga (11,7 respektive 8,4 procent). Vidare visar resultaten att en tredjedel av de som utsatts för psykiskt våld upplevde en ökning av detta våld under pande-min jämfört med tidigare, medan 13 procent uppger en minskning. Runt hälften av de utsatta uppger att de blivit utsatta för detta i samma utsträck-ning som före pandemin [75].

Sammanfattningsvis rapporterar Brå att självrapporterat våld i hemmet i vid bemärkelse (där potentiella förövare inkluderar partner, föräldrar, syskon,

barn och andra vuxna som man bor ihop med) i större utsträckning har drabbat kvinnor, personer i de yngre åldersgrupperna och de som vistats hemma med sin eller sina sammanboende mer än vanligt. Slutligen konstaterar Brå att resultaten antagligen är en underskattning och att pandemin kan ha försvårat för utsatta personer att ge svar som motsvarar deras verkliga utsatthet eftersom både de och förövaren har varit mera hemma än vanligt [75].

Dödligt våld och misshandelsbrott

Under 2021 konstaterades 19 fall av dödligt våld där offer och förövare hade en parrelation vid tidpunkten för brottet eller tidigare, motsvarande 17 procent av samtliga fall av dödligt våld det året, vilket var något högre jämfört med 2020 (17 fall, motsvarande 14 procent). Av dessa 19 fall gällde 15 dödligt våld mot kvinnor, där offret och förövaren var eller hade varit i en parrelation. Detta motsvarar nästan två tredjedelar (63 procent) av samtliga fall av dödligt våld mot kvinnor under året. Resterande 4 fall av dödligt våld i en parrelation gällde män, vilket motsvarade 4 procent av samtliga fall av dödligt våld mot män 2021 [76].

Under 2022 anmäldes 58 973 misshandelsbrott mot vuxna, vilket var en ökning med 2 procent jämfört med 2021. I hälften av fallen var brottsoffren kvinnor och i hälften var de män. Antalet anmälda misshandelsbrott mot kvinnor uppgick till 28 819, vilket var ungefär i nivå med antalet anmälda brott under 2021. Antalet anmälda misshandelsbrott mot män uppgick till 30 154, vilket var en ökning med 5 procent jämfört med 2021. En stor majoritet (79 procent) av misshandelsbrotten mot kvinnor begicks av närstående och andra bekanta gärningspersoner. För anmälda misshandelsbrott mot män var motsvarande andel 60 procent (tabell 18) [23].

Tabell 18. Anmälda misshandelsbrott mot vuxna uppdelat efter relation mellan brottsoffer och gärningsperson 2022

Antal och andel (%) misshandelsbrott totalt och efter kön och relation* mellan brottsoffer och gärningsperson, preliminär statistik 2022.

	Misshandel mot person ≥18 år		Misshandel mot kvinnor ≥18 år		Misshandel mot män ≥18 år	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Bekant med offret	35 563	60	22 890	79	12 673	42
Obekant med offret	23 410	40	5 929	21	17 481	58
Totalt	58 973	100	28 819	100	30 154	100

*Sedan 2019 är statistiken indelad i fyra relationstyper: närstående genom parrelation, närstående genom släktskap/familj, annan slags relation och obekant med offret. Under det första halvåret 2022 ändrades polisens sätt att registrera misshandelsbrott på, så statistiken på den lägsta detaljnivån är behäftad med osäkerhet. Därför redovisas här endast misshandel av bekant, som omfattar samtliga tre relationstyper, och misshandel av obekant.

Källa: Brottsförebyggande rådet.

Sexuellt våld

År 2022 anmäldes totalt 24 180 sexualbrott, vilket var en minskning med 10 procent (-2 616 brott) i jämförelse med 2021. Sexualbrotten omfattar flera olika typer av gärningar, av vilka anmälda våldtäkter och anmälningar om sexuellt ofredande tillsammans utgör merparten (80 procent) [23].

År 2022 anmäldes 4 979 våldtäkter mot vuxna. De anmälda våldtäkterna mot kvinnor minskade med 11 procent (- 560 brott) jämfört med året innan, samtidigt som de anmälda våldtäktsbrotten mot män ökade med 3 procent (+ 8 brott). Relationsmönstret skiljer sig åt mellan könen. Andelen våldtäkter som begåtts av en närstående genom parrelation var nästan dubbelt så stor sett till brotten mot kvinnor som de mot män (33 procent respektive 18 procent). Vid våldtäkterna mot män var det i stället vanligare med obekant gärningsperson (41 procent), medan detta gällde för 26 procent av våldtäkterna mot kvinnor (tabell 19) [23].

Tabell 19. Anmälda våldtäkter mot vuxna uppdelat efter relation mellan brottsoffer och gärningsperson 2022

Antal och andel (%) anmälda våldtäkter mot vuxna, totalt och efter kön och relation* mellan brottsoffer och gärningsperson, preliminär statistik 2022.

	Våldtäkt mot vuxen (≥18 år)		Våldtäkt mot kvinna (≥18 år)		Våldtäkt mot man (≥18 år)	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Närstående genom parrelation	1 599	32	1 548	33	51	18
Närstående genom släktskap/familj	111	2	97	2	14	5
Annan sorts relation eller bekantskap	1 924	39	1 820	39	104	36
Obekant med offret	1 345	27	1 227	26	118	41
Totalt	4 979	100	4 692	100	287	100

* Sedan 2019 indelas våldtäktsbrotten mot vuxna efter fyra typer av relation mellan brottsoffret och gärningspersonen: närstående genom parrelation, närstående genom släktskap/familjerelation, annan sorts relation eller bekantskap samt obekanta.

Källa: Brottsförebyggande rådet.

Enligt NTU 2022 är utsatthet för sexualbrott betydligt vanligare bland kvinnor än bland män (7,5 respektive 1,1 procent). Sett till båda könen är utsattheten störst i åldersgruppen 20–24 år, där 28,5 procent av kvinnorna och 3,2 procent av männen uppger att de utsatts [31].

Prostitution och människohandel

Antalet personer med erfarenhet av att sälja sex i Sverige har legat relativt konstant över tid, enligt en omfattningskartläggning som Jämställdhetsmyndigheten genomförde 2021. Resultatet av kartläggningen visar att drygt 1 procent av befolkningen i åldern 16–84 år uppger att de någon gång har tagit emot ersättning för sex, med en något större andel bland kvinnor än män (1,5 respektive 1 procent). Det är vanligare att homo- eller bisexuella och transpersoner tar emot ersättning för sex jämfört med heterosexuella 7 procent, oavsett kön [29, 77].

Människohandel för sexuella ändamål

De flesta kvinnor som utnyttjas i prostitution och som säljer sexuella tjänster i Sverige kommer inte från Sverige, enligt Polisens årliga lägesrapport om människohandel för sexuella och andra ändamål [78].

Internet är den dominerande arenan för prostitution och den används till allt ifrån att förbereda brott, inhämta information om lämpliga marknader och kartlägga och rekrytera offer till att annonsera sexuella tjänster. De arenor där polisen har påträffat kvinnor i prostitution är massagesalonger och i lägenheter och hotell. Under den senaste femtonårsperioden ses en kraftig ökning av antalet massagesalonger där prostitution pågått. Fler sexköp genomförs också i andrahandslägenheter än på hotell [78].

Risk för exploatering i samband med stora flyktingströmmar

Under våren 2022 kom ett stort antal ukrainska flyktingar till Sverige, främst kvinnor och barn, för att söka skydd från Rysslands krig mot Ukraina.⁶⁰ Risken för att människor exploateras i prostitution och människohandel ökar vid stora flyktingströmmar. Jämställdhetsmyndigheten fick därför i uppdrag att förstärka sitt arbete mot prostitution och människohandel. I en lägesanalys som presenterades i maj 2022, inom ramen för detta uppdrag, varnade myndigheten för att det fanns särskilt stor risk för exploatering. Det uppgavs också att Migrationsverket hade cirka 40 ärenden med indikation på människohandel eller människoexploatering, samtidigt som Polisen hade cirka 20 anmälningar om människohandel som kan kopplas till människor som flytt från Ukraina eller som är strandsatta i Sverige sedan före kriget. Flera civilsamhällesorganisationer befarar att de ökade levnadskostnaderna och de relativt låga ersättningar som flyktingarna får genom massflyktsdirektivet kan bidra till att utsattheten ökar [79].

Redan innan kriget bröt ut befann sig ukrainska kvinnor i prostitution i Sverige, och krigets utbrott innebär en större försörjningsbörda för kvinnorna gentemot sina familjer i Ukraina. Stödorganisationer vittnar om att situationen i Ukraina gör arbetet med att motivera dem till att lämna prostitutionen ännu svårare [79].

Socialtjänstens arbete inom området våld i nära relationer

Socialstyrelsens öppna jämförelser 2022 – våld i nära relationer

Socialtjänsten har en viktig roll i att erbjuda hjälp och stöd till våldsutsatta.⁶¹ Covid-19-pandemin har inneburit en stor påfrestning för samhället, och det har funnits en oro för att redan utsatta grupper blivit än mer utsatta. Resultaten från 2022 års öppna jämförelser av socialtjänstens arbete med våld i nära relationer visar dock på en positiv utveckling för vissa indikatorer. Allt fler

⁶⁰ I september hade ca 47 000 personer ansökt om tillfälligt uppehållstillstånd enligt massflyktningsdirektivet.

⁶¹ Se 5 kap. 11 § SoL.

kommuner erbjuder stödsamtal till vuxna våldsutövare för att våldsutövandet ska upphöra. Totalt 80 procent av kommunerna erbjuder stödsamtal *med* biståndsbeslut till våldsutövande kvinnor och 79 procent till våldsutövande män. Det är en ökning med 6 respektive 5 procentenheter från föregående år, men totalt en ökning med 16 respektive 17 procentenheter sedan 2019 [80].

Totalt 65 procent av kommunerna erbjuder stödsamtal *utan* biståndsbeslut till våldsutövande kvinnor, och 66 procent av kommunerna till våldsutövande män. Det är en ökning med 4 procentenheter från föregående år, och totalt en ökning på 10 respektive 9 procentenheter sedan 2019.

Allt fler kommuner har en aktuell, skriftlig och på ledningsnivå beslutad rutin för hur handläggare ska säkra skolgången för barn i skyddat boende. År 2022 var andelen 28 procent av kommunerna, vilket är en ökning med 4 procentenheter från föregående år, och med 12 procentenheter sedan 2016.

För att kunna genomföra utredningar av god kvalitet är det viktigt att handläggare har kunskap om våld i nära relationer, till exempel om olika former av våld och våldets konsekvenser, och har kompetensen att göra riskbedömningar. Årets resultat på riksnivå visar att de flesta av kommunerna har utbildat handläggare i ämnet om våld i nära relationer under det senaste året. Det är 93 procent av kommunerna som genomfört utbildning till handläggare som utreder våldsutsatta vuxna, och 88 procent har utbildat handläggare som utreder barn som har utsatts för eller bevittnat våld [80].

Kompetensinsatser för att utveckla socialtjänstens arbete mot våld i nära relationer

Socialstyrelsen hade 2020–2022 i uppdrag från regeringen att fördela medel som stöd för socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete mot våld i nära relationer, sexuellt våld och hedersrelaterat våld och förtryck samt arbetet med vuxna och barn i prostitution och människohandel för sexuella ändamål.⁶²

I delredovisningen av 2020 års utvecklingsmedel, stimulansmedel och kompetensstöd återrapporterades ökad kunskap om våld i nära relationer och kännedomen om standardiserade bedömnings- eller samtalsmetoder, vilket har gett verksamheterna bättre möjligheter att följa regelverken. Vidare finns det tecken på att fler män med en våldsproblematik som söker hjälp, genom att man stärkt insatser för att nå våldsutövare och förebygga återfall i våldsbrott.

Under 2020 använde de flesta kommunerna (243 stycken) utvecklingsmedel till kompetenshöjande insatser för att utveckla verksamheternas möjligheter att följa regelverk, ha tillgång till aktuell kunskap och använda verk samma metoder inom området eller på annat sätt kvalitetsutveckla sitt arbete. Många kommuner har även deltagit i metodutbildningar om standardiserade metoder inom området våld i nära relationer. Förutom FREDA rör det sig framför allt om utbildningar i standardiserade bedömningsmetoder som SARA och PATRIARK, utbildningar i modellen Signs of Safety samt i samtalsmetoderna Motiverande samtal och Trappan.

---

⁶² Myndigheten ska lämna en slutredovisning av uppdraget i dess helhet senast den 30 september 2023. Uppföljning av 2021 och 2022 års medel kommer att redovisas i slutredovisningen år 2023.

Deltagarna i utbildningarna är främst personal från verksamhetsområdena barn- och ungdomsvården, missbruks- och beroende-vården, våld i nära relationer och ekonomiskt bistånd.

Civilsamhällets stöd till våldsutsatta och våldsutövare

I Sverige har 54 statliga myndigheter samt SKR olika uppdrag inom den nationella strategin⁶³ för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor [81]. Socialstyrelsen är en av dessa myndigheter och har bland annat i uppdrag att fördela statsbidrag inom området våld i nära relationer inklusive hedersrelaterat våld och förtryck. Förutom statliga myndigheter, SKR, kommuner och regioner har civilsamhällets organisationer en viktig roll att erbjuda stödinsatser till personer som utsätts för våld och förtryck.

I följande avsnitt redovisas återrangeringar från statsbidrag och uppdrag inom området våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck.

Antalet stödinsatser till hbtqi-personer ökar

Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL) driver sedan många år en nationell brottsofferverksamhet sedan 25 år tillbaka som vänder sig till våldsutsatta hbtqi-personer. Under 2021 erbjöd RFSL stöd till 166 våldsutsatta hbtqi-personer. Det var enligt RFSL en ökning mot året före som var kraftigt påverkat av pandemin [82].

Socialstyrelsen har tidigare år konstaterat att antalet stödsökande till RFSL Stödmottagning har ökat varje år. Stödmottagningen har både tillämpat personliga och digitala stödsamtal [82].

RFSL menar att antalet hatbrott har ökat som anledning till behov av stödinsats. De flesta (85 procent) av de stödsökande tog själva den första kontakten med stödmottagningen. I andra fall var det någon närstående som tog kontakt, och i vissa fall gäller det yrkesverksamma inom exempelvis socialtjänst, RFSL Newcomers och andra avdelningar av RFSL eller RFSL:s asylrättsjurister som tagit den första kontakten å klientens vägnar. Därefter har stödmottagningen upprättat en kontakt med klienten [82].

De vanligaste anledningarna till att kontakta med verksamheten är våld i nära relation och erfarenhet av hatbrott, och anmälningarna till RFSL om hatbrott har också ökat sedan 2020. Dock finns det sällan endast en orsak, och många har en mer komplicerad problematik. Det vanligaste är att personen utsätts för våld i nära relation och riskerar att utsättas för hatbrott [82].

Samtalsstöd och rådgivning till våldsutsatta var den vanligaste insatsen under pandemin

Under 2021 fördelade Socialstyrelsen totalt 98,5 miljoner kronor till 134 kvinno- och tjejjourer.⁶⁴ Merparten av statsbidraget förbrukades och Socialstyrelsen bedömer, utifrån en granskning av återrangeringarna, att statsbidragets syfte har främjats [83].

⁶³ Skrivelse 2016/17:10 Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid.

⁶⁴ Enligt förordning (2015:454) om statsbidrag till kvinno- och tjejjourer.

Socialstyrelsens uppföljning visar att organisationerna, trots covid-19-pandemin, kunde upprätthålla grundläggande stödverksamhet under 2021 genom att erbjuda stödinsatser och andra aktiviteter delvis digitalt. Enligt kvinno- och tjejjourerna var samtalsstöd och rådgivning de vanligaste och viktigaste insatserna under året för att förbättra situationen för de stödsökande och uppnå målen med verksamheten [83].

Efterfrågan på stödinsatser ökade under året, vilket flera jourer kopplade ihop med covid-19-pandemin och dess restriktioner som bidragit till att våldsutsatta kvinnor och flickor har varit extra utsatta. Sammanlagt rapporterade 53 organisationer (drygt 40 procent) att de bedrev riktad verksamhet mot särskilda grupper av våldsutsatta kvinnor eller flickor. I tabell 20 redovisas andelen organisationer som i ganska hög eller hög utsträckning riktade sig mot olika grupper [83].

Tabell 20. Andel jourer som har bedrivit riktad verksamhet mot särskilda grupper av våldsutsatta kvinnor eller flickor under 2021

Flera alternativ möjliga.

Särskilda grupper av våldsutsatta kvinnor eller flickor	Andel kvinno- och tjejjourer som har svarat "ganska hög" eller "hög utsträckning" (N=53)
Våldsutsatta kvinnor/flickor med utländsk bakgrund	74 %
Kvinnor/flickor som drabbats av hedersrelaterat våld	64 %
Våldsutsatta kvinnor över 65 år	21 %
Våldsutsatta kvinnor/flickor med funktionsnedsättning	23 %
Våldsutsatta kvinnor/flickor med missbruksproblematik	23 %

Källa: Organisationernas återrapportering av 2021 års statsbidrag.

Liksom föregående år uppgav jourerna att de till största del hade riktad verksamhet mot kvinnor eller flickor av utländsk bakgrund samt kvinnor och flickor som har drabbats av hedersrelaterat våld (tabell 20). Dessa jourer använde bland annat statsbidraget till att utbilda volontärer och yrkesverksamma inom socialtjänst för att höja kompetensen inom hedersrelaterat våld och förtryck. Några av dem gjorde även utbildningsinsatser gentemot skolor och informationskampanjer till våldsutsatta kvinnor med utländsk bakgrund [83].

Av återrapporteringen framgår också att det fortfarande är få organisationer som arbetar riktat mot våldsutsatta kvinnor med missbruksproblematik, kvinnor med en funktionsnedsättning och äldre kvinnor [83].

Socialstyrelsen bedömer att fördelningen av statsbidraget beaktar barnrättsperspektivet eftersom jourerna i många fall har riktad verksamhet till våldsutsatta kvinnor med medföljande barn. Ett antal jourer har också social verksamhet för att bryta ensamhet och isolering hos stödsökande kvinnor med barn. Flera jourer erbjuder även kvalificerat stöd till barn som är, har varit eller riskerar att bli utsatta för våld i nära relation. Tjejjourernas verksamhet riktar sig till flickor/kvinnor både över och under 18 år, med till exempel tjejgrupper och läger. De besöker också skolor för att jobba förebyggande mot mäns och pojkars våld [83].

Verksamheter som har fått statsbidrag ser en ökning av våldsutövande män som söker hjälp

Under 2020 fördelade Socialstyrelsen cirka 120,5 miljoner kronor i utvecklingsmedel till kommuner, regioner, ideella föreningar och stiftelser samt stimulansmedel till länsstyrelser, Nationellt Centrum för Kvinnofrid (NCK) och Barnafrid: nationellt centrum för kunskap om våld mot barn [84].

Åtterrapporeringarna visar att verksamheterna har sett en ökning av män med en våldsproblematik som söker hjälp, efter att man stärkt insatser för att nå våldsutövare och förebygga återfall i våldsbrott. Socialstyrelsen ser även att det är många verksamheter som har stärkt förmågan att upptäcka och stödja våldsutsatta barn och vuxna. Därtill har medlen i viss mån bidragit till att rikta fokus mot särskilt utsatta grupper, exempelvis personer som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck och våldsutsatta med funktionsnedsättning, och hur bidragsmottagarna ska arbeta för att upptäcka och utreda förekomsten av våld i nära relationer i dessa grupper [84].

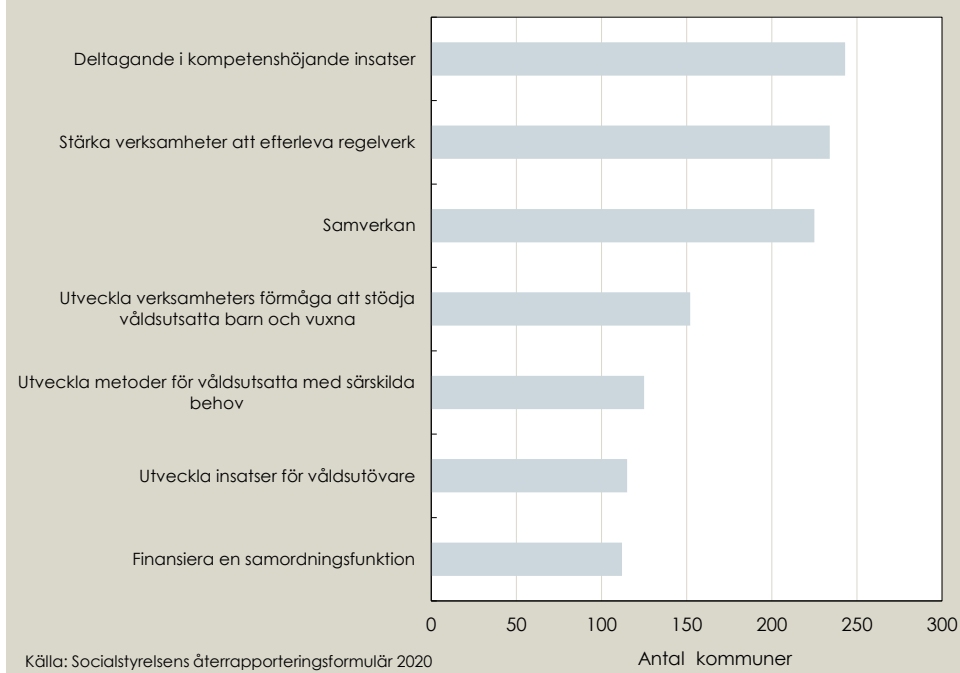
Socialstyrelsen bedömer att det har blivit allt svårare att effektivt sprida kvalitetssäkrad kunskap mellan nationell och lokal och regional nivå, eftersom det tillkommit nya aktörer och målgrupper. Det ställer höga krav på styrning, samordning, prioritering och samsyn i genomförandet. Kompetensstödet behöver spridas i en takt som är hanterbar för de som sprider det och för de som ska ta emot det. Det är också viktigt att beakta att kompetensstödet genomslag i kommuner och regioner beror på dessa organisationers grundläggande förutsättningar. Det finns dock stora utmaningar vad gäller att exempelvis få resurser till strategiskt arbete i kommunerna och till de kommunala nämnder som ansvarar för detta arbete [84].

Socialstyrelsen bedömer att statsbidragets syfte har främjats genom att utvecklingsmedlen har stärkt mottagarnas arbete mot våld i nära relationer. Covid-19-pandemin påverkade dock användningen av statsbidraget under 2020. En del aktiviteter fick ställas in eller planeras om för att alls kunna genomföras; till exempel ökade betydelsen av digitala utbildningar. Sannolikt har det även medfört att fler personer inom kommuner, regioner och organisationer kan delta i utbildningar som arrangerats inom ramen för kompetensstödet [84].

Stor majoritet av kommuner har använt medel för samverkan

Figur 29 nedan visar att utvecklingsmedlen främst användes till att delta i kompetenshöjande insatser, till att utveckla och stärka verksamheter i att efterleva regelverk och till att arbeta med samverkan [84].

Figur 29. Områden som kommuner arbetade med under 2020

Som framgår av figur 29 använde en stor majoritet (225 kommuner) medlen till att arbeta med intern eller extern samverkan, och då framför allt samverkan med andra kommunala verksamheter som arbetar med barn- och ungdomsvården, ekonomiskt bistånd, missbruks- och beroendevård samt våld i nära relationer. Det är även många kommuner som utvecklade den interna samverkan med andra verksamheter inom kommunen, såsom äldreomsorgen, barn- och ungdomsförvaltningen och verksamheter som arbetar med stöd till personer med funktionsnedsättning (enligt LSS). Denna interna samverkan uppges framför allt ha skett genom gemensamma utbildningsinsatser mellan verksamheterna och genom olika former av samverkansgrupper som verksamheterna deltagit i.

Vad gäller samverkan med externa aktörer och/eller kommunövergripande samverkan har kommunerna främst samarbetat med polisen, ideella organisationer, Barnahus och andra kommuner. Samverkan med andra kommuner har framför allt skett genom samverkan om insatser för våldsutövare. Andra exempel är:

- överenskommelser och upparbeta rutiner för samverkan med andra kommuner, så att behoven hos våldsutsatta vuxna och barn kan tillgodoses när insatsen genomförs utanför kommunen
- samverkan om boende till stöd för våldsutsatta med särskilda behov
- kommunövergripande samarbete för att ordna varaktigt boende åt vuxna och barn som vistas i skyddat boende
- kommun- och myndighetsgemensamma resurscentrum för barn och vuxna som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck [84].

De flesta våldsutövare som ringde till stödtelefonen hade inte tidigare sökt hjälp

Socialstyrelsen har haft i uppdrag att följa upp arbetet *Välj att sluta*, en stödtelefon för yrkesverksamma och för ej frihetsberövade personer som har utövat eller riskerar att utöva våld mot närstående. Stödtelefonen *Välj att sluta* riktades tidigare endast till invånare i Stockholms och Skåne län, men är sedan januari 2021 en nationell stödtelefon som bedrivs av Länsstyrelsen Stockholm. Målet för stödtelefonen är att de personer med en våldsproblematik som ringer till stödtelefonen ska ta kontakt med en behandlingsverksamhet och börja i behandling [85].

Uppföljningen visar att man tog emot 331 samtal under perioden 22 mars–1 november 2021, varav cirka hälften kom från personer som utövar våld i en nära relation. Merparten av våldsutövarna som ringde, 82 procent, var män. Av dem som ringde hade 78 procent inte tidigare sökt hjälp för sitt våldsbeteende, vilket är en ökning från 56 procent i förra uppföljningen 2020.

Stödtelefonen tog emot 153 samtal från personer som rapporterade om eget våldsutövande i en nära relation. Hur många personer som ringt går inte att säga eftersom samtalen är anonyma och en individ kan ha ringt flera gånger. Samtalen kom främst från storstadsregionerna. Under uppföljningsperioden tog *Välj att sluta* emot samtal från 20 av 21 län i Sverige.

Den vanligaste förekommande våldstypen som rapporteras är psykiskt våld, (58 procent), följt av fysiskt våld (19 procent) och materiellt våld (10 procent). Närmare hälften av dem som rapporterade om psykiskt våld uppgav att det handlade om grovt psykiskt våld (48 procent). Det är vanligt med båda formerna: Cirka 70 procent av dem som rapporterade om fysiskt våld uppgav att de också utövat psykiskt våld.

Våldet som beskrevs i samtalen var i de allra flesta fall riktat mot en partner (93 procent). Knappt en fjärdedel av våldsutövarna rapporterade om våld mot barn (23 procent).

Den nationella kartläggningen av stödlinjens specialiserade verksamheter visade en brist på behandlingsverksamheter och en stor variation i tillgången till behandling, beroende på var i Sverige man bor.

Andelen yrkesverksamma som hör av sig till stödtelefonen är fortfarande låg, men den ökade under 2021 från 4 procent till 7 procent jämfört med föregående uppföljning.

Slutligen bedömer Socialstyrelsen att telefonsamtal från anhöriga till personer som utövar våld mot närstående också är en målgrupp som stödtelefonen skulle kunna rikta sig mer mot [85].

Våldsbejakande extremism

Den våldsbejakande extremismen har blivit bredare och mer internetbaserad

Enligt Säkerhetspolisens årsrapport har den våldsbejakande extremismen på senare år blivit allt mer internetbaserad, både globalt och i Sverige, med vir-

tuella gemenskaper i stället för fysiska. Digitala plattformar skapar mötesplatser för radikaliserings och rekrytering. Våldsbejakande extremister använder internet och sociala medier för att sprida hatbudskap, manualer för vapentillverkning och direkta uppmaningar till att utföra attentat. Denna utveckling har lett till att den våldsbejakande extremismen har blivit bredare och nya aktörer syns ständigt i Säkerhetspolisens informationsflöde. Den gemensamma nämnaren för dessa är en svag tilltro till demokratin och en misstro mot samhällsinstitutioner och deras företrädare [86].

Nya ideologiska konstellationer uppstod exempelvis i kölvattnet av covid-19-pandemin, där protesterna mot vaccinpass innebar en ny rekryteringsyta för den rasideologiska extremhögern och radikaliserade delar av den konspiratoriska miljön [87].

Pandemin har bidragit till att konspirationsteorier har blivit mer normaliserade och når och mobiliserar allt fler, menar Säkerhetspolisen, som är oroad över samhällsutvecklingen. Sympatier som innebär ett minskat förtroende för demokratin, staten och dess företrädare har förstärkts och riskerar att bli en inkörsport till våldsbejakande extremism [86].

De som vill ha en annan typ av samhälle uttrycker avsikter om att begå attentat, grova våldsbrott och hot mot politiker och myndighetsföreträdare, enligt Säkerhetspolisen, men också hetsa, hata och underblåsa misstron mot samhället och de som företräder det. Det görs bland annat genom att sprida desinformation och konspirationsteorier, det vill säga osann eller förvanskad information, för att få stöd eller rekrytera sympatisörer, med syftet att få igenom sina ambitioner [86].

Ett aktuellt exempel är de felaktiga uppgifter, de rykten och den förvanskade information som under en längre tid har spridits om svensk socialtjänst, och i synnerhet LVU, på bland annat på Youtube och Tiktok. Desinformationskampanjer som denna syftar till att sprida rädsla, skapa splittring och vilseleda. Enligt Myndigheten för psykologiskt försvar är de som sprider vidare de felaktiga budskapen i hög grad personer som bekänner sig till våldsbejakande eller islamistiska rörelser [88].

Digitala plattformar underlättar också när det gäller att locka allt fler unga och minderåriga till extremistiska miljöer. Flera attentat och andra våldshandlingar som är inspirerade av våldsbejakande högerextremism har planerats av minderåriga gärningsmän som radikaliserats online. Utanförskap, bristande framtidstro och psykisk ohälsa är faktorer som kan göra unga personer mer mottagliga för propaganda och våldsbejakande budskap [86].

Kvinnohat förenar många våldsbejakande miljöer

En ny forskningsöversikt om kopplingen mellan män, maskulinitet och våldsbejakande extremism visar att våldsbejakande extremistiska grupper kan ha mycket skilda uppfattningar i en mängd olika politiska och ideologiska frågor, men många har mycket lika föreställningar om maskulinitet. Det innebär ofta en konservativ hållning när det gäller män och deras plats i samhället. De olika miljöerna domineras av män, och grupperna betonar essentiella skillnader mellan könen, är oftast antifeministiska, och använder våld för att hävda manlig status. Misogyni – kvinnohat – är en central komponent i många våldsbejakande extremistiska miljöer [89].

Vidare visar forskningsöversikten att många våldsbejakande extrema miljöer förenas i tron på att världen behöver en ”remaskulinisering”, det vill säga en återupprättad manlighet, att kvinnors sexualitet behöver kontrolleras och att mäns makt och överhöghet i både det offentliga och det privata behöver återinföras. Det finns ett samband mellan politiskt våld och våld i nära relationer, eftersom det inte är ovanligt att våldsbejakande extremister uppmanar till eller accepterar våld mot kvinnor, eller att de har en historia av att utöva sådant våld [89].

Allt fler kommuner tar fram lokala lägesbilder för att motverka våldsbejakande extremism

En undersökning gjord av Segerstedtinstitutet på uppdrag av SKR, visar att kommunerna under de senaste åren har utvecklat och förstärkt det systematiskt förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism jämfört med tidigare år [90]. Antalet kommuner med planer för att motverka våldsbejakande extremism i Sverige har ökat med runt 25 procent sedan föregående analys (då 127 planer som innefattar 134 kommuner kunde identifieras). Enligt studien har nu minst 147 kommuner en handlingsplan.

Antalet kommuner som arbetar med kommunala lägesbilder har också ökat sedan föregående översyn och uppgår nu till 138 kommuner. Enligt studien har kommunerna olika metoder för att ta fram lägesbilder, men den vanligaste metoden tycks vara att det görs regelbunden incidentrapportering genom standardiserade formulär där kommunens verksamheter, näringslivets representanter och polisen rapporterar in sådant som glaskross, aktiviteter bland ungdomsgrupper, klotter och extremistisk aktivitet till den lokala samordnaren. Lägesbilder sammanställs kvartals- eller månadsvis, och tätare om aktivitet uppmärksammas. Däremellan har man ofta veckovisa samtal och möten mellan aktörer.

Det viktiga i kommunernas förebyggande arbete är dock inte formen i sig – lägesbild, handlingsplan eller andra metoder – utan att de insatser som görs är lokalt anpassade och fungerar. Genom att regelbundet utvärdera läget får kommuner aktuella indikationer på hur eventuella problem utvecklas, vilket gör det lättare att ta fram av handlingsplaner som är anpassade efter lokala omständigheter, resurser och behov [90].

Vägledning för att hantera oro för våldsbejakande extremism hos barn och ungdomar

Rädda Barnen har tagit fram en vägledning som sätter fokus på hur vuxna (anhöriga, yrkesverksamma och barn- och ungdomsledare i föreningslivet) kan bemöta och prata med barn och ungdomar som ger uttryck för hat och radikaliserings, och som riskerar att dras in i våldsbejakande miljöer [91]. Vägledningen tar bland annat upp hur det kan gå till när barn och ungdomar lockas in i hatiska och våldsbejakande miljöer via nätet, till exempel genom ”grooming” – ett verktyg som vanligtvis används av vuxna för att ta kontakt med barn och ungdomar i sexuellt syfte, men som även används för att dra in dem i våldsbejakande extremism.

Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden

Sammanfattande iakttagelser

- Bristen på bostäder är fortsatt påtaglig i landet och 72 procent av kommunerna bedömde i början av 2022 att de hade underskott på bostäder.
- Under 2022 ökade antalet personer med skulder hos Kronofogden marginellt jämfört med tidigare år. Däremot ökade det totala skuldbeloppet med 7,4 procent.
- Under 2022 lämnades 6 263 ansökningar om avhysningar till Kronofogden varav 2 523 genomfördes, motsvarande siffror för 2021 var 6 324 ansökningar och 2 560 genomförda. Andelen avhysningar som faktiskt genomfördes i förhållande till antalet ansökningar var 40 procent under både 2021 och 2022.
- Under 2022 var det 575 barn som berördes av en genomförd avhysning. Det är det högsta antalet sedan 2011, då totalt 663 barn berördes av en genomförd avhysning. Under 2021 var motsvarande antal 572 barn.
- Av de genomförda avhysningarna 2022 rörde 248 personer som var i åldern 65 år och äldre, det motsvarar ca 10 procent.
- Fler kommuner uppger att de har en skriftlig överenskommelse med hyresvärdar om hur de ska samverka i enskilda ärenden som rör personer som riskerar att bli, eller är, utan bostad. Andelen har ökat från 30 procent 2018 till 38 procent 2022.
- Ungefär 12 procent av kommunerna uppger att de hösten 2022 erbjöd boende och stöd enligt modellen Bostad först till personer i hemlöshet. 49 kommuner ansökte om statsbidrag under 2022 för att starta verksamhet enligt modellen.

I detta kapitel ges en lägesbild utifrån de uppgifter och data som finns tillgängliga om personer som riskerar att bli eller redan är hemlösa, och kommunernas åtgärder för att förebygga och motverka hemlöshet. För att förebygga och motverka befintlig hemlöshet behövs stöd och insatser på både individuell och strukturell nivå. Riskfaktorerna är många både för enskilda och på gruppnivå. Att få tillträde på bostadsmarknaden försvåras bland annat av att ha blivit utsatt för våld i nära relation, ha en låg eller osäker inkomst och av att ha skulder och betalningsanmärkningar.

Under 2022 noteras bland annat ett fortsatt underskott på bostäder, en marginell ökning av antalet barn som berörts av en avhysning och ett stort intresse från kommunerna att börja arbeta med modellen Bostad först.⁶⁵

---

⁶⁵ Läs mer om Bostad först här: Nationella riktlinjer för vård och stöd vid missbruk och beroende - Stöd för styrning och ledning. Stockholm: Socialstyrelsen; 2019.

Bostadsbrist och utestängning från bostadsmarknaden

Underskott på bostäder i kommuner

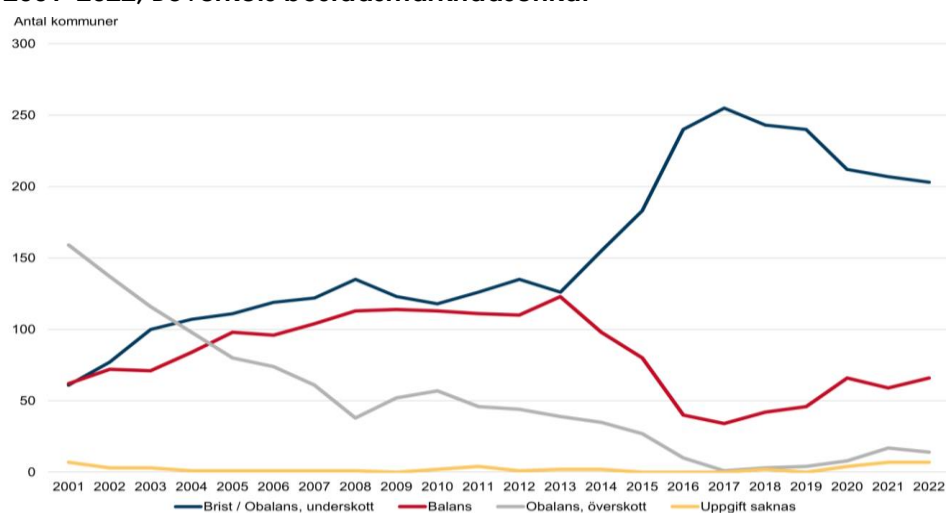
Det är fortfarande bostadsbrist i landet. Det var 72 procent av kommunerna⁶⁶ som uppgav att de hade underskott på bostadsmarknaden som helhet, i början av 2022 [92]. Efterfrågan på bostäder är fortfarande störst i centralorterna, 81 procent av kommunerna⁶⁷ uppger att det är underskott på bostäder där. En tredjedel⁶⁸ av kommunerna menar att det finns för få bostäder med rimliga boendekostnader. Sammantaget uppger 60 procent av kommunerna att det finns ett ”stort behov” av hyresrätter de närmaste tre åren och 31 procent att det finns ett ”litet behov” av hyresrätter.⁶⁹ Hälften av kommunerna ser att det finns ett stort behov av bostadsrätter under de kommande tre åren [93].

Underskottet på bostäder är som störst i och runt landets större städer. Över 90 procent av kommunerna i storstadsregionerna och alla högskolekommuner med fler än 75 000 invånare uppger att de har underskott på bostäder [94]. I dessa kommuner bor drygt 60 procent av landets befolkning [95].

Underskott på bostäder trots ökat byggande

Jämfört med hur bostadsläget såg ut för 20 år sedan är antalet kommuner som bedömer att de har underskott fortfarande på en hög nivå. Samtidigt är antalet kommuner som anger att de har balans eller överskott på bostadsmarknaden relativt lågt. De senaste åren har bostadsbyggandet ökat, vilket också avspeglas i kommunernas bedömningar av bostadsläget. Störst underskott på bostäder rapporterade kommunerna 2017 (figur 30).

Figur 30. Kommuners bedömning av bostadsmarknadsläget som helhet 2001–2022, Boverkets bostadsmarknadsenkät

I enkäten använde Boverket begreppet "brist" i stället för "underskott" t.o.m. 2013. Ändringen till "underskott" kan möjligen ha en marginell påverkan på svarsfördelningen.

Källa: Bostadsmarknadsenkäten 2002–2022, Boverket. Illustration: Boverket

⁶⁶ 204 kommuner av de 285 som svarade på Boverkets bostadsmarknadsenkät, i början av 2022.

⁶⁷ 229 av 283 som besvarade frågan i Boverkets bostadsmarknadsenkät.

⁶⁸ 93 av 285 kommuner, Boverkets bostadsmarknadsenkät.

⁶⁹ 170 av 281 kommuner ser ett stort behov av hyresrätter och 88 kommuner ett litet behov.

Underskott på bostäder påverkar ofta de grupper som av olika skäl har en svag ställning på bostadsmarknaden, exempelvis personer som är nya på bostadsmarknaden och hushåll med svag ekonomi. Att få tillgång till de bostäder som faktiskt finns på bostadsmarknaden är också svårare för dessa grupper.

Grupper som har det svårare på bostadsmarknaden

Cirka 60 000 hushåll i landet var både trångbodda och hade samtidigt svårt att få sin ekonomi att gå ihop under 2020, enligt Boverket⁷⁰. Dessa hushåll har små möjligheter att själva påverka sin boendesituation. Andelen hushåll som bor trångbott har ökat sedan 2012, från 9,2 procent till 9,7 procent, medan andelen som har en ansträngd boendeeconomisk situation har minskat från 6,5 procent 2012 till 5,1 procent 2020, enligt Boverkets beräkningar [96]. Trångboddhet och hushåll med ansträngd boendeekonomi är vanligast i storstäderna,⁷¹ även andelen hushåll som både har ansträngd boendeekonomi och är trångbodda är störst där. Nästan 16 procent av hushållen i storstäderna är trångbodda och drygt 7 procent av hushållen har ansträngd boendeekonomi. I storstäderna har 2 procent av alla hushåll både en ansträngd hushållsekonomi och trångbodda, i riket är motsvarande andel 1,3 procent.

Det finns skillnader på lokal och regional nivå, exempelvis har Skåne högst andel personer med ansträngd boendeekonomi 6 procent, vilket kan jämföras med Halland och Norrbotten där 3,6 respektive 3,9 procent av hushållen har ansträngd boendeekonomi [97].

Avhysningar och hushåll med skulder

Skulder

Personer med så stora skulder att de inte kan betala tillbaka inom en överskådlig tid, kan ansöka om skuldsanering hos Kronofogden.

Under 2022 ansökte 25 658 personer om skuldsanering, vilket är en minskning med 2 417 personer jämfört med 2021 [98].

Skulderna ökar hos Kronofogden

Efter en nedgång 2021 ökar återigen antalet personer med skulder hos Kronofogden. Vid årsskiftet 2022–2023 var 393 781 personer registrerade hos Kronofogden vilket är en ökning med 0,7 procent jämfört med föregående år [99].

Skuldbeloppen ökade med 7,4 procent jämfört med 2021, något som enligt Kronofogden delvis kan förklaras av att räntekostnader ökar totalskulden [100].

Andelen personer med skulder varierar i landets kommuner - från lägst knappt 0,8 procent i Lomma till högst, 9,1 procent i Ljusnarsberg [101].

Antalet unga vuxna i åldern 18–25 år med skulder hos Kronofogden var 30 549 vid årsskiftet 2022/2023. Det är en minskning med cirka 10 700 personer jämfört med 2013 [99]. Även om antalet unga personer som är skuldsatta sjunkit så ökar skuldbeloppen även i denna åldersgrupp. Bland unga

⁷⁰ Boverket beräknar olika mått på bostadsbrist, *trångboddhet* utifrån antal personer i bostaden och *ansträngd boendeekonomi* utifrån att den disponibla inkomsten inte räcker till att täcka en baskonsumtion, se Beskrivning av måtten i Boverkets underlag på bedömning av bostadsbrist [Öppna data – Bedömning av bostadsbrist - Boverket](#)

⁷¹ Stockholm, Göteborg och Malmö.

kvinnor har skulderna ökat mest, även om unga män står för 73 procent av det totala skuldbeloppet. Det sammanlagda skuldbeloppet för unga kvinnor har ökat 80 procent på tio år, medan det för unga män har ökat med 25 procent under samma period [102].

Kronofogden redovisar också statistik om skuldsatta hushåll med barn. Under 2022 var det 7,9 procent av alla barn i landet som levde i ett hushåll där minst en förälder hade skulder hos Kronofogden, eller där en skuldsanering pågick. Andelen och antalet barn i denna situation har minskat lite de senaste åren, året innan, 2021, var andelen 8,1 procent och 2020 var den 8,4 procent [103].

Andelen barn i denna situation varierar mycket mellan olika kommuner, under 2022 var andelen från 1,6 procent av barnen i en kommun upp till 20,7 procent [103].

Avhysningar

Under 2022 lämnades 6 263 ansökningar om avhysningar till Kronofogden varav 2 523 genomfördes. Motsvarande siffror för 2021 var 6 324 ansökningar och 2 560 genomförda avhysningar. Andelen avhysningar som faktiskt genomförts i förhållande till antalet ansökningar var 40 procent under både 2021 och 2022. Av de genomförda avhysningarna rörde 248 (ca 10 procent) personer 65 år och äldre [104].

Män är i majoritet bland de som blir avhysta, under 2022 var fördelningen 1 712 män och 811 kvinnor [104].

Barn som drabbas av avhysningar

Under 2022 berördes 575 barn av en verkställd avhysning. Detta är det högsta antalet på elva år, 2011 berördes totalt 663 barn av en avhysning. Under 2021 var motsvarande antal 572 barn. Sammanlagt genomfördes 304 avhysningar under 2022 där barn var berörda [104].

I cirka 90 procent av de ärenden där barn berörts av en genomförd avhysning var orsaken hyresskuld [104].

Av de ansökningar om avhysning som berörde barn och som *inte* verkställdes under 2022 hade 65 procent ett kommunalt bostadsbolag (allmännyttan) som hyresvärd och 33 procent hyrde av privat hyresvärd [104].

För genomförda avhysningar var motsvarande andel 52 procent i kommunalt bostadsbolag (allmännyttan) och 45 procent privat hyresvärd. Det innebär att det var vanligare att en avhysning kunde undvikas bland de hushåll med barn som hade lägenheter i allmännyttan, jämfört med privata hyresvärdar [104].

Kommunernas åtgärder mot hemlöshet

Särskilda boendelösningar

Socialtjänsten får till stora delar möta personer som inte kommer in på den ordinarie bostadsmarknaden och har fått ett stort ansvar för bostadssociala frågor. Under 2022 uppgav 240 kommuner att de hyr ut lägenheter i andra hand, med biståndsbeslut enligt socialtjänstlagen till personer som inte har

blivit godkända på den ordinarie bostadsmarknaden. Det är en liten minskning jämfört med 2021 då 249 kommuner uppgav att de hyrde ut bostäder på detta sätt [105].

Sammanlagt 32 kommuner uppger att de *inte* har lägenheter som hyrs ut med biståndsbeslut enligt socialtjänstlagen. Två av tre av dessa kommuner är mindre med färre än 25 000 invånare. Antalet kommuner som inte har uthyrning på detta har nästan fördubblats jämfört med 2021 [105].

Sammantaget uppger kommunerna att de har cirka 17 500 lägenheter för andrahandsuthyrning som beviljats med stöd av socialtjänstlagen, i början av 2022. Även antalet lägenheter som hyrs ut med denna typ av sociala kontrakt verkar minska jämfört med tidigare år, enligt Boverket. I början uppgav kommunerna att de sammanlagt hade 19 594 lägenheter med särskilda villkor och 2020 var motsvarande antal lägenheter 20 580 [105].⁷²

Om de kommunala andrahandslägenheterna och kommunernas övriga inrapporterade andrahandsuthyrning läggs samman så hamnar totalsumman på drygt 24 360. Det innebär att den samlade sekundära bostadsmarknadens storlek minskar jämfört med föregående år då motsvarande siffra var 26 000 lägenheter [105].

Motverka hemlöshet i kommunen

Att kommunerna har huvudansvaret för bostadsförsörjningen i landet framgår av lagen (2000:1383) om kommunernas bostadsförsörjningsansvar (bostadsförsörjningslagen), som ger kommunen bostadsförsörjningsansvar för sina invånare. Kommunerna kan motverka hemlöshet bland annat genom att underlätta för ekonomiskt svagare hushåll att få tillträde till hyreslägenheter. Ett sätt för kommunerna att påverka är att ha överenskommelse med kommunala bostadsbolag om att sänka kraven på de bostadssökande, exempelvis att godkänna försörjningsstöd och etableringsersättning som inkomst. En av fyra kommuner uppgav att de kommit överens om att sänka kraven med allmännyttiga bostadsföretag eller att det fanns i ägardirektiv, 4 procent av kommunerna hade överenskommelse med privata hyresvärdar [106].⁷³

Socialtjänstens arbete för att motverka hemlöshet

Planera och samverka

Samarbete mellan socialtjänsten och kommunens bostadsplanerande instanser kan bidra till att identifiera invånarnas behov av och tillgång på olika typer av bostäder [107, 108]. Resultat från en lokal hemlöshetskartläggning kan vara ett av flera underlag för kommunens planering och bostadsförsörjning. Resultaten kan också användas i uppföljning inom socialtjänsten och kommunen [107]. Även i regeringens nationella hemlöshetsstrategi för arbetet 2022–2026 betonas att bättre kunskap om hemlöshetens omfattning och karaktär behövs. I strategins fjärde mål som lyder ”Det sociala perspektivet i

⁷² Det är dock enligt Boverket lite osäkert i vilken utsträckning lägenheter som hyrs ut i andra hand används till målgrupper med socialt biståndsbeslut eller till nyanlända. En del kommuner för ingen statistik alls över vilka av dessa kontraktssinnehavare som inte är godkända på bostadsmarknaden, och vilka som har fått hjälp med ett hyreskontrakt på andra grunder. En förklaring till minskningen kan vara att boendelösningar som avsåg kommunanvisade nyanlända slogs ihop med de bostadslösningar som definieras som sociala andrahandskontrakt. Se <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/bostadsmarknad/olika-grupper/hemlosa/kommunernas-boendelosningar/besokt-20221018>.

⁷³ 73 kommuner med allmännytta och 13 kommuner med privata hyresvärdar.

samhällsplaneringen ska stärkas” lyfts även att socialnämndens kunskap om levnadsförhållandena i kommunen behöver få större utrymme i kommunernas samhällsplanering [109].

Det är 27 procent av kommunerna som 2022 uppger att de kartlagt personer som befinner sig i en hemlöshetsituation⁷⁴ någon gång under de senaste två åren. Det gäller personer som kommit i kontakt med eller varit aktuella inom socialtjänstens verksamheter. Andelen kommuner som uppger att de gjort en sådan kartläggning är lägre än 2020.⁷⁵ Att kartlägga hemlösheten är fortfarande vanligare i kommuner med många invånare, där antalet personer i hemlöshet är fler och behovet av olika insatser därmed är större [110].

Uppsökande arbete riktat till personer i hemlöshet

Andelen kommuner som uppger att de bedriver uppsökande arbete riktat till personer i akut hemlöshet⁷⁶ minskade 2022. Ungefär en av fem kommuner, 22 procent, bedrev denna form av uppsökande arbete 2022. Andelen har minskat de senaste åtta åren, från 31 procent år 2016. Den största minskningen har dock skett sedan 2020, då var det 27 procent av kommunerna som bedrev uppsökande arbete riktat till akut hemlösa. Under de senaste två åren har även annan form av uppsökande arbete riktat till vuxna minskat. Det gäller både uppsökande arbete riktat till personer som riskerar att förlora sitt boende och till personer med psykiska funktionsnedsättningar. Uppsökande till personer som riskerar förlora sitt boende var 56 procent 2022 och 62 procent precis före pandemin 2020. Uppsökande till personer med psykiska funktionsnedsättningar var 2022 25 procent, jämfört med 32 procent 2020 [61, 110]. Detta kan naturligtvis vara en konsekvens av pandemin och agerandet för att minimera smittspridning. Det finns därför anledning att följa utvecklingen, för att se om det uppsökande arbetet ökar igen.

Motverka akut hemlöshet

Socialstyrelsen har enligt regeringens beslut haft i uppdrag att från 2018 till och med 2021 årligen fördela 25 miljoner kronor till tio kommuner för att förstärka kommunernas arbete med att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden.⁷⁷

Slutredovisningen av statsbidraget visar att störst fokus har lagts på insatser för de som befinner sig i akut hemlöshet, följt av insatser för att förebygga akut hemlöshet [111].

Insatserna har avsett att öka kommunens tillgänglighet för personer som befinner sig i akut hemlöshet, att stärka samverkan kring målgruppen både inom kommunen och med externa aktörer samt att stärka kommunens vråkningsförebyggande arbete. Sammanlagt bedömer nio av tio kommuner att syftet med satsningen har uppnåtts i hög grad i den egna kommunen [111].

⁷⁴ I kartläggningen ska personer ingå som är i *akut hemlöshet* eller som bor i någon av kommunens *långsiktiga boendelösningar*, t.ex. lägenhet med socialt kontrakt.

⁷⁵ 2020 uppgav 39 procent av kommunerna att de genomfört en sådan lokal hemlöshetskartläggning.

⁷⁶ Med akut hemlöshet avser Socialstyrelsen personer som är hänvisade till akutboende, härbärke, jourboende, skyddade boende eller motsvarande. Här ingår också personer som sover i offentliga lokaler, utomhus eller i trappuppgångar, tält, bilar eller motsvarande.

⁷⁷ Urvalet baserades på de kommuner som hade flest personer i akut hemlöshet 2017.

Fler har rutiner för att förebygga avhysningar

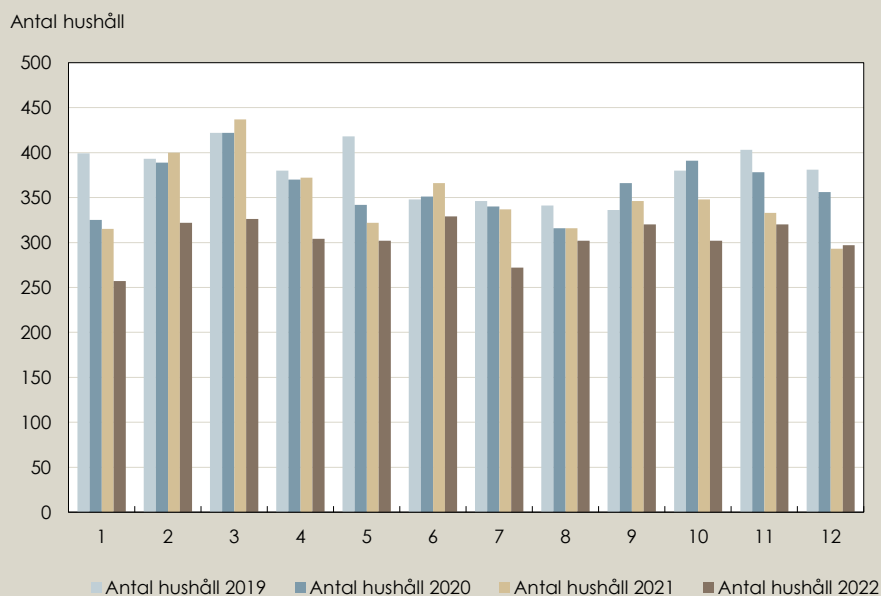
Den vanligaste orsaken till att hyresvärdar ansöker om avhysning hos Kronofogden är obetalda hyror. De flesta ansökningar om avhysning som kommer till Kronofogden leder inte till att en avhysning genomförs, men ändå blir både vuxna och barn avhysta på grund av hyresskuld.⁷⁸

Socialtjänsten, vanligen verksamheten för ekonomiskt bistånd, får information från hyresvärderna när ett hushåll har en hyresskuld. Av landets kommuner uppgav 27 procent att de har en aktuell och beslutad rutin för att förhindra att barnfamiljer blir avhysta. Rutinen innehåller både att socialtjänsten söker upp alla barnfamiljer med hyresskulder och att de följer upp att skulden regleras. Andelen kommuner som har denna rutin har nu ökat, under flera år tidigare har andelen varit runt 20 procent [110].

Konsekvenserna av att sakna en fast bostad kan vara både annorlunda och mer omfattande för ett barn än för en vuxen. Hemlöshetsituationen i sig kan också bidra till att barnfamiljer får andra sociala problem, vilket motiverar att ta individuell hänsyn inte minst till barnens behov och situation vid utredning och bedömning av insatser, till exempel ekonomiskt bistånd [112, 113].

Vid hyresskulder kan socialtjänsten utreda möjligheten att bevilja ekonomiskt bistånd för att undanröja ett avhysningshot. Under 2022 var det färre hushåll som fick ekonomiskt bistånd för hyresskuld, jämfört med tidigare år (figur 31). Den genomsnittliga utbetalda summan har däremot ökat lite de senaste två åren. Ungefär 9 000 kr var det genomsnittliga biståndet per hushåll under förra året och 2021. Det är ungefär 1 000 kronor mer än den genomsnittliga utbetalda summan per hushåll var under 2019 och 2020.

Figur 31. Antal hushåll som fått ekonomiskt bistånd för hyresskulder per månad 2019, 2020, 2021 och 2022, riket.

Källa: Socialstyrelsens statistik ekonomiskt bistånd 2019, 2020, 2021 och 2022.

⁷⁸ Specialbeställd statistik om avhysningar från Kronofogden.

Att socialtjänsten tidigt söker upp och får kontakt med hyresgäster med hyresskulder underlättar i det avhysningsförebyggande arbetet, särskilt när barn är inblandade. Tillsammans med ett nära samarbete med hyresvärdar och Kronofogden samt med psykiatrin och beroendevården bidrar det till att förebygga avhysningar [107].

Fler samverkar med hyresvärdar i enskilda ärenden

Fler kommuner hade 2022 en aktuell överenskommelse om hur socialtjänsten och hyresvärdar ska samverka i enskilda ärenden som rör personer som riskerar att bli, eller är, utan bostad. De senaste åren har allt fler kommuner uppgett att de har en sådan skriftlig överenskommelse, från 30 procent 2018 till 38 procent 2022. Samverkan med allmännyttan och privata hyresvärdar underlättas när de gemensamt tar fram mål, rollfördelning, mandat och ansvarsfördelning. Det kan exempelvis handla om socialtjänstens förebyggande arbete tillsammans med bovärdar eller störningsjour [110].

Socialtjänstens boendeinsatser

De boendeinsatser som kan beviljas via socialtjänsten varierar och kan exempelvis vara ett akut eller tillfälligt boende, institution eller stödboende, kortsiktigt boende upp till tre månader eller långsiktigt boende. Socialstyrelsen samlar sedan oktober 2020 inte in uppgifter om socialtjänstens insatser avseende boende, bl.a. för att kvalitén försämrats, varför statistik om boendeinsatser inte kan redovisas här.

Bostad först

Långsiktiga boendelösningar som ett sätt att minska hemlöshet är att föredra framför akuta och kortvariga boendelösningar.⁷⁹ Bostad först är en sådan långsiktig insats som i större grad löser enskilda personers hemlöshet än andra boendeinsatser. Under de senaste tio åren har ungefär samma andel, 1 av 5 kommuner, uppgett att de kan erbjuda bostad först till personer som är hemlösa och som har missbruks- eller beroendeproblem och/eller psykisk sjukdom [110].

I syfte att få en korrekt baslinje inför att statsbidrag för Bostad först utlystes 2022 undersökte Socialstyrelsen hur många kommuner som faktiskt erbjuder insats enligt Bostad först eller en lokal variant av Bostad först. Resultatet visade att det snarare är ungefär 12 procent av kommunerna som erbjuder insatsen.

Totalt ansökte 74 kommuner om statsbidrag för Bostad först under 2022 varav 49 kommuner sökte för att starta verksamhet med Bostad först. För 2023 har 105 kommuner ansökt om statsbidrag för att förbereda, starta, utöka eller utveckla verksamhet med Bostad först [114, 115].

---

⁷⁹ Se mer i tidigare avsnitt under rubriken "Motverka akut hemlöshet".

Referenser

1. Sveriges kommuner och Regioner (SKR). Kommungruppsindelning 2017. 2017.
2. Arbetskraftsbarometern 2022 - Vilka utbildningar ger jobb? Statistiska centralbyrån; 2022.
3. Arbetsgivarnas bedömning av hur antalet anställda kommer att förändras efter antal år framåt och utbildning. Uttag från Statistikdatabasen. Arbetskraftsbarometern, Statistiska centralbyrån.
4. Prognoser för behovet av högskoleutbildade. Diarienummer: 51- 00199-21. Universitetskanslerämbetet; 2022.
5. Öppna jämförelser 2022 – Social barn- och ungdomsvård. Faktablad Art.nr: 2022-6-7930. Stockholm: Socialstyrelsen; 2022.
6. Socialchefsrapporten 2022 - Attraktiv och efterfrågad. Vision; 2022.
7. Ska vi hålla budget eller följa lagen? En rapport om hur verksamheter och arbetsmiljö inom socialt arbete kan utvecklas med rätt resurser och organisation. Vision; 2022.
8. ”Har du familj...?” -En rapport om utsatthet för hot, personangrepp och våld i socialt arbete. Vision; 2021.
9. Socialsekreterare i utsatta områden. Sammanställning. Sveriges Socionomers Riksförbund (SSR); 2021.
10. Sveriges kommuner och Regioner (SKR). Ekonomirapporten december 2022; 2022.
11. Socialstyrelsen. Effekter av covid-19 på anmälningar gällande barn till socialtjänsten; 2021.
12. Vård- och omsorgsanalys. Under rådande omständigheter: Konsekvenser av covid-19 försocialtjänstens individ- och familjeomsorg; 2021.
13. Sveriges kommuner och Regioner (SKR). Ekonomirapporten maj 2022; 2022.
14. Socialdepartementet. Artikel från Socialdepartementet: Riksnormen för 2023 fastställd. Hämtad 2022-12-10 från: <https://www.regeringen.se/artiklar/2022/11/riksnormen-for-2023-faststalld/>. 2022.
15. Statistik om socialtjänstinsatser till barn och unga 2021. Faktablad. Art.nr: 2022-9-8096. Stockholm: Socialstyrelsen; 2022.
16. Öppna jämförelser 2022 – placerade barns utbildning och hälsa. Faktablad Art.nr: 2022-12-8299. Stockholm: Socialstyrelsen; 2022.
17. Veckostatistik inkomna ansökningar om asyl. Migrationsverket. Hämtad 2023-03-09 från: <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik/Asyl.html>.
18. EU har aktiverat massflyktsdirektivet. Nyhetsarkiv. Migrationsverket. Hämtad 2022-12-07 från: <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Pressrum/Nyhetsarkiv/Nyhetsarkiv-2022/2022-03-04-EU-har-aktiverat-massflyktsdirektivet.html>.
19. Anmälningar om barn som far illa eller misstänks fara illa 2021. Uppföljning och analys av utvecklingen. Stockholm: Socialstyrelsen; 2022.

20. E-hälsa och välfärdsteknik i kommunerna 2022. Uppföljning av den digitala utvecklingen i socialtjänsten och den kommunala hälso- och sjukvården. Stockholm: Socialstyrelsen; 2022.
21. SIP för barn och unga. Sveriges kommuner och regioner (SKR). Hämtad 2023-02-07 från: <https://www.uppdragpsyiskhalsa.se/sip/sip-for-barn/>.
22. Situationen för nationella minoriteter inom den sociala barn och ungdomsvården 2021. Stockholm: Socialstyrelsen; 2022.
23. Kriminalstatistik 2022 - Anmälda brott, preliminär statistik. Stockholm: Brottsförebyggande rådet; 2022.
24. Skolundersökningen om brott 2021 - Om utsatthet för och delaktighet i brott. Stockholm: Brottsförebyggande rådet; 2021.
25. Unga, sex och internet efter metoo - om ungdomars sexualitet och utsatthet för sexuella övergrepp och sexuell exploatering i Sverige 2020/2021. Svedin, Landberg och Jonsson. Stiftelsen allmänna barnhuset; 2021.
26. Ungdomar intagna på SiS särskilda ungdomshem under 2020 - En tabellsammanställning av ADAD inskrivningsintervju. Stockholm: Statens institutionsstyrelse; 2020.
27. Alla tittade men ingen såg. En granskande rapport om tillgången till skydd, stöd och rättvisa för barn som utsätts för kommersiell sexuell exploatering. Child10, Ellencentret och Novahuset 2022. Hämtad 2022-12-08 från: https://child10.org/wp-content/uploads/2022/06/Alla-tittade-men-ingen-sag_OKSE.pdf.
28. Människohandel för sexuella och andra ändamål. Lägesrapport 21. Polismyndigheten rapport för 2019.
29. Prostitution och människohandel. Slutredovisning av uppdrag att stärka arbetet mot att barn och unga respektive vuxna utnyttjas i prostitution och människohandel, samt kartlägga omfattningen av prostitution och människohandel. Jämställdhetsmyndigheten. Rapport 2021:23.
30. Skolundersökningen om brott 2021, Om utsatthet för och delaktighet i brott. Rapport 2022:5. Brottsförebyggande rådet; 2022.
31. Nationella trygghetsundersökningen 2022, Om utsatthet, otrygghet och förtroende. Brottsförebyggande rådet; 2022.
32. Skjutningar i kriminella miljöer - en intervjustudie. Rapport 2019:3. Brottsförebyggande rådet; 2019.
33. Barns rättigheter i skottlinjen- om gängkriminalitet och barns uppväxtvillkor; Rapport 2022. Bris; 2022.
34. Platsens betydelse - Om den socioekonomiska boendesegregationens utveckling i Sverige; årsrapport 2022. Delmos; 2022.
35. Bedöma risk och behov för barn och unga som begår brott eller har annat normbrytande beteende. Kunskapsstöd för socialtjänsten. Stockholm: Socialstyrelsen; 2020.
36. Skadeverkningar av ANDTS. Folkhälsomyndigheten. Hämtad 2023-02-06 från: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/andts/utveckling-inom-andts-anvandning-och-ohalsa/skadeverkningar/>.
37. Forskning om konsekvenser. Socialstyrelsen. Hämtad 2023-02-06 från: <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/barn-och-unga/barn-som-anhoriga/forskning-om-konsekvenser/>.
38. Alkoholkonsumtionen i Sverige 2001–2021, CAN Rapport 212, Björn Trolldal, Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN); 2022.

39. Folkhälsomyndigheten. Alkohol, riskkonsumtion [Internet]. Stockholm: Folkhälsomyndigheten; 2022. Hämtad 2022-11-16 från: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/fu-alkohol>. Hämtad från:
40. Den europeiska webbundersökningen om narkotika 2021
Användningsmönster, köpvanor och upplevelser av narkotika bland personer med ett aktuellt bruk i Sverige – FoHM Rapport 2022. Stockholm: Folkhälsomyndigheten 2022.
41. Folkhälsomyndigheten. Cannabisanvändning. Stockholm: Folkhälsomyndigheten; 2022. Hämtad 2022-11-16 från: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/fu-cannabisanvandning>.
42. Folkhälsomyndigheten. Så här används dopningsmedel i Sverige. Stockholm: Folkhälsomyndigheten; 2022. Hämtad 2022-11-18 från: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/andts/utveckling-inom-andts-anvandning-och-ohalsa/anvandning/dopningsmedel-och-dess-anvandning/sa-har-anvands-dopningsmedel-i-sverige/>.
43. Folkhälsomyndigheten. Vuxnas bruk av tobaks- och nikotinprodukter. Stockholm: Folkhälsomyndigheten; 2022. Hämtad 2022-11-18 från: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/andts/utveckling-inom-andts-anvandning-och-ohalsa/anvandning/tobaks--och-nikotinprodukters-utveckling/vuxnas-bruk-av-tobaks--och-nikotinprodukter/>.
44. Folkhälsomyndigheten. Ungas bruk av tobaks- och nikotinprodukter. Stockholm: Folkhälsomyndigheten; 2022. Hämtad 2022-11-18 från: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/andts/utveckling-inom-andts-anvandning-och-ohalsa/anvandning/tobaks--och-nikotinprodukters-utveckling/ungas-bruk-av-tobaks--och-nikotinprodukter/>.
45. CAN:s nationella skolundersökning 2022. Ungas erfarenheter av alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel. CAN Rapport 215. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN); 2022.
46. Guttormsson U & Gripe I (2022). Lustgas bland unga 2022. Kortfakta 01. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.
47. Statistik över spelproblem i Sverige. spelprevention.se.
Folkhälsomyndigheten. Hämtad 2022-11-22 från: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/spelprevention/statistik/spelproblem/>.
48. Rapport om spelvanor online. Stockholm: Spelinspektionen; 2022.
49. Spelproblem påverkar både spelare och närstående negativt. Stockholm: Folkhälsomyndigheten; 2018. Hämtad 2022-11-22 från: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publikationer-och-material/publikationsarkiv/s/spelproblem-paverkar-bade-spelaren-och-narstaende-negativt/>.
50. CAN:s nationella skolundersökning 2021. Ungas erfarenheter av alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel. CAN Rapport 205. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN); 2021.
51. Riskspelande och samband – Olika typer av spel om pengar och erfarenheter av alkohol, narkotika och tobak hos unga. Johan Svensson & Martina Zetterqvist, CAN Fokusrapport 15, Stockholm: Centralförbundet för alkohol och narkotikaupplysning (CAN); 2022.

52. Ansvar för behandling och stödinsatser. Kunskapsguiden. Socialstyrelsen. Hämtad 2022-02-09 från: <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/missbruk-och-beroende/behandling-och-stodinsatser-vid-missbruk-och-beroende/ansvar-for-behandling-och-stodinsatser/>.
53. Öppna jämförelser 2022 - Missbruks- och beroendevården. Stockholm: Socialstyrelsen; 2022.
54. Nationella riktlinjer för vård och stöd vid missbruk och beroende - Stöd för styrning och ledning. Stockholm: Socialstyrelsen; 2019.
55. Statistik om insatser till vuxna personer med missbruk och beroende 2021. Faktablad Art.nr: 2022-5-7890. Stockholm: Socialstyrelsen 2022.
56. Patientregistret. Socialstyrelsen.
57. Antalet som valt att stänga av sig via Spelpaus.se fortsätter att öka. Spelinspektionen; 2022. Hämtad 2022-11-30 från: <https://www.spelinspektionen.se/om-oss/statistik/statistiknytt/antalet-som-valt-att-stanga-av-sig-spelpaus.se-fortsatter-att-oka/>.
58. Årsrapport 2021. Stödlinjen för spelare och anhöriga. Hämtad 2022-11-30 från: https://api.stodlinjen.se/uploads/Stodlinjen_arsrapport_2021_reviderad_220912_c595160712.pdf.
59. Öppna jämförelser 2022 – Missbruks- och beroendevården. Faktablad Art.nr: 2022-6-7925. Stockholm: Socialstyrelsen; 2022.
60. Öppna jämförelser 2021- Missbruks- och beroendevården. Stockholm: Socialstyrelsen; 2021.
61. Öppna jämförelser socialtjänst 2022 – Stöd till personer med psykisk funktionsnedsättning - Socialpsykiatri. Stockholm: Socialstyrelsen; 2022.
62. Rekordmånga vill ha skuldsanering och Ansökan om Skuldsanering: Vem ansöker om skuldsanering och varför? Kronofogden; 2021. Hämtad 2021-10-13 från: <https://www.kronofogden.se/om-kronofogden/nyheter-och-press/pressmeddelanden/2021-09-14-rekordmanga-vill-ha-skuldsanering>
63. Krav på alkoholpolicy i idrottsföreningar? En kartläggning av Sveriges kommuner. Stockholm: Centralförbundet för alkohol och narkotika (CAN); 2022.
64. Individ- och familjeomsorg - Lägesrapport 2021. Stockholm: Socialstyrelsen; 2021.
65. Ekonomiskt bistånd - Handbok för socialtjänsten, Stockholm: Socialstyrelsen; 2021.
66. Instruktion för registrering av ekonomiskt bistånd – För handläggare av och ansvariga för ekonomiskt bistånd. Stockholm: Socialstyrelsen; 2017.
67. Öppna jämförelser av ekonomiskt bistånd 2022 – registerdata t.o.m. 2021. Socialstyrelsen; 2022.
68. Arbetsökande med ekonomiskt bistånd. Arbetsförmedlingen; 2021.
69. Stark återhämtning under 2021 men fortsatt hög långtidsarbetslöshet. Arbetsförmedlingen; 2022. Hämtad 2022-10-05 från <https://arbetsformedlingen.se/om-oss/press/pressmeddelanden?id=542CB95854E2B522>.
70. Perspektiv på långtidsarbetslösheten 2022 – En deskriptiv analys. Arbetsförmedlingen; 2022.

71. SBU. Effekter av arbetsmarknadsinsatser för personer med varaktigt försörjningsstöd. SBU utvärderar 351. Stockholm: Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU); 2022.
72. Effekter av arbetsmarknadsinsatser för personer långvarigt sjukskrivna på grund av depression, ångest eller stressreaktion. SBU Utvärderar 352. Stockholm: Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU); 2022.
73. Individ- och familjeomsorg - Lägesrapport 2022. Stockholm: Socialstyrelsen; 2022.
74. FIA – förutsättningar inför arbete. Manual till bedömningsmetoden. Stockholm: Socialstyrelsen; 2017.
75. Utsatthet för pandemirelaterade bedrägerier och våld i hemmet under 2020. Resultat från NTU 2021 tilläggsmodul. Kortanalys 2/2022. Brottsförebyggande rådet (Brå), 2022.
76. Kriminalstatistik 2021. Konstaterade fall av dödligt våld - En granskning av anmält dödligt våld 2021. Brottsförebyggande rådet (Brå) 2022.
77. Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) i Sverige 2017 – Resultat från befolkningsundersökningen SRHR 2017. Folkhälsomyndigheten; 2019.
78. Människohandel för sexuella och andra ändamål. Lägesrapport 22. Polismyndigheten rapport för 2020. Polismyndigheten, Nationella operativa avdelningen; 2021.
79. Lägesanalys 2. Nationella samordningen mot prostitution och människohandel. 2022/127. Jämställdhetsmyndigheten; 2022.
80. Öppna jämförelser 2022 – Våld i nära relationer. Faktablad, Art.nr: 2022-0-7933. Stockholm: Socialstyrelsen; 2022.
81. Myndigheternas uppdrag att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Jämställdhetsmyndigheten; 2022. Hämtad 2022-12-01 från: <https://jamstalldhetsmyndigheten.se/myndigheternas-uppdrag-att-forebygga-och-bekampa-mans-vald-mot-kvinnor/?goal=&agency=&startingPoint=&finished=false&isoLang=sv-SE&limit=10&page=0>.
82. Redovisning av 2021 års statsbidrag för att utveckla brottsofferverksamhet riktad till hbtqi-personer (S2019/04465, S2020/09593). 2022-06-14 Dnr: 9.1-589/2021, Socialstyrelsen.
83. Redovisning av 2021 års statsbidrag till kvinno- och tjejjourer (2015:454). Dnr 9.1-28993/2021. Socialstyrelsen, 2022.
84. Delredovisning av uppdraget att fördela utvecklingsmedel och ge kompetensstöd för arbete mot våld i nära relationer. Redovisning av 2020 års utvecklingsmedel och stimulansmedel samt kompetensstöd. Stockholm: Socialstyrelsen; 2021.
85. Stödtelefon för våldsutövare och yrkesverksamma. Slutrapport, Dnr 5.7-10544/2022. Stockholm: Socialstyrelsen; 2022.
86. Säkerhetspolisens årsbok 2021. Säkerhetspolisen; 2022.
87. Svensk rasideologisk miljö 2021. Fakta, analys och trender. Stockholm: Expo; 2022.
88. Extremistkampanj mot socialtjänsten tillbaka – ”Kommer inte försvinna” (Intervju med Mikael Östlund från Myndigheten för psykologiskt försvar ur Dagens Samhälle 28 november 2022): Hämtad 2023-01-02 från: <https://www.dagensamhalle.se/samhalle-och-valfard/socialtjanst/extremistkampanj-mot-socialtjansten-tillbaka-kommer-inte-forsvinna/>.

89. Män, maskulinitet och våldsbejakande extremism. En kunskapsöversikt. Stockholm: Center mot våldsbejakande extremism; 2022.
90. Vi har en plan – kommunala handlingsplaner mot våldsbejakande extremism och lägesbilder 2022. Stockholm: Sveriges kommuner och regioner (SKR); 2022.
91. Växa upp utan hat. Att prata med barn och unga om extremism. Stockholm: Rädda Barnen; 2022.
92. Bostadsmarknadsenkäten 2022. Boverket; 2022. Hämtad 2022-10-05 från:
<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/bostadsmarknad/bostadsmarknaden/bostadsmarknadsenkaten/>
93. Öppen data, BME 2022 - Läget på bostadsmarknaden och bostadsbyggandet. Boverket; 2022. Hämtad 2023-02-09 från:
<https://www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/oppna-data/bostadsmarknadsenkaten/>
94. Läget på bostadsmarknaden i riket. Boverket; 2022. Hämtad 2022-10-05 från:
<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/bostadsmarknad/bostadsmarknaden/bostadsmarknadsenkaten/region-kommun/riket/>
95. Bostadsmarknaden i regioner och kommuner. Boverket; 2022. Hämtad 2022-10-05 från:
<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/bostadsmarknad/bostadsmarknaden/bostadsmarknadsenkaten/region-kommun/>
96. Nya underlag med mått på bostadsbristen ska underlätta kommunernas arbete med bostadsförsörjningen. Boverket; 2022. Hämtad 2022-10-17 från: <https://www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/nyheter/nya-underlag-med-matt-pa-bostadsbristen-ska-underlatta-kommunernas-arbete-med-bostadsforsorjningen/>
97. Öppna data – Bedömning av bostadsbrist. Boverket; 2022. Hämtad 2022-10-17 från: <https://www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/oppna-data/bedomning-av-bostadsbrist/>
98. Specialbeställd statistik från Kronofogden, e-post från Tom Lundström 2023-02-07.
99. Statistik om antal skuldsatta. Kronofogden. Hämtad 2022-02-17 från: <https://kronofogden.se/om-kronofogden/statistik/statistik-om-antal-skuldsatta>.
100. Kronofogden, pressmeddelande Skulderna ökar hos Kronofogden, 26 januari 2023.
101. Skulderna ökar hos Kronofogden. Hämtad 2023-02-07 från:
<https://kronofogden.se/om-kronofogden/nyheter-och-press/pressmeddelanden/2023-01-26-skulderna-okar-hos-kronofogden>.
102. Skuldsättning bland unga vuxna. Kronofogden; 2022. Hämtad 2023-02-09 från: <https://kronofogden.se/om-kronofogden/analyser/skuldsattning-bland-unga-vuxna>.
103. Statistik om antal skuldsatta. Statistik antal barn i hushåll med skulder och/eller skuldsanering 2020-2022. Kronofogden; 2023. Hämtad 2023-02-09 från: <https://kronofogden.se/om-kronofogden/statistik/statistik-om-antal-skuldsatta>.
104. Specialbeställd statistik från Kronofogden, e-post från Davor Vuleta 2023-02-07.
105. Kommunernas särskilda boendelösningar. Boverket; 2022. Hämtad 2022-11-08 från:

- <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/bostadsmarknad/olika-grupper/hemlosa/kommunernas-boendelosningar/>
106. Öppna data - Boverkets bostadsmarknadsenkät. Boverket; 2022. Hämtad 2022-10-28 från: <https://www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/oppna-data/bostadsmarknadsenkaten/>
  107. Förebygga och motverka hemlöshet - Analys och förslag för fortsatt arbete inom socialtjänsten. Stockholm: Socialstyrelsen; 2021.
  108. Boendelösningar för hemlösa personer - en kunskapsöversikt. En systematisk kartläggning av internationellt publicerade effektutvärderingar. Stockholm: Socialstyrelsen; 2009.
  109. Regeringens strategi för att motverka hemlöshet 2022–2026, Regeringskansliet; 2022. Hämtad 2023-02-09 från: <https://www.regeringen.se/49f6a3/contentassets/5a5f795a1db144ec8dfe36cd60114ed7/regeringens-strategi-for-att-motverka-hemloshet-2022-2026.pdf>.
  110. Öppna jämförelser 2022 – Motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden. Stockholm: Socialstyrelsen; 2022.
  111. Redovisning av 2018–2021 års statsbidrag att förstärka kommunernas arbete med att motverka hemlöshet (S2017/070302/RS)). Dnr 9.2–39135/2020. Socialstyrelsen; 2022.
  112. Näsman, E. Barns perspektiv och perspektiv på barn som informanter. Vräkning och hemlöshet – drabbar också barn. Slutbetänkande av Utredningen om vräkning och hemlöshet bland barnfamiljer. Bil 4, (SOU 2005:88).
  113. Björkhagen Thuresson, A. (red) Hemlösa barns vardagsliv i Malmö: utifrån ett barnrättsperspektiv. Malmö universitet; 2019.
  114. PM Beslutsunderlag, Statsbidrag till kommuner 2022 för att stärka arbetet med att motverka hemlöshet enligt metoden Bostad först Socialstyrelsen; 2022.
  115. Fördelning av statsbidrag för 2022 till kommuner för att stärka arbetet med att motverka hemlöshet. Dnr 9.1-24106/2022. Socialstyrelsen; 2022.

Bilaga 1. Kompletterande kostnadstabell

I denna bilaga redovisas kostnadsuppgifter som kompletterar de uppgifter i löpande priser som redogörs i kapitlet *Kostnader för individ- och familjeomsorg*.

Tabell AX. Kostnader för individ- och familjeomsorg 2017–2021

Miljarder kronor i löpande priser

	Miljarder kronor					Förändring 2017–2021
	2017	2018	2019	2020	2021	Miljarder kronor (%)
Individ- och familjeomsorg totalt	45,7	48,6	50,5	52,4	53,8	8,2 (17,9 %)
Årlig förändring	5,2%	6,4%	3,9%	3,7%	2,8%	0,0 (-45,9 %)
Insatser till barn och unga	20,6	22,1	23,1	24,3	25,6	5,0 (24,5 %)
Familjehemsvård	6,8	7,6	8,0	8,4	8,7	1,9 (28,7 %)
Institutionsvård/HVB	7,5	7,9	8,3	8,9	9,6	2,1 (28,7 %)
Öppna insatser	6,3	6,6	6,8	7,0	7,2	0,9 (14,9 %)
varav						
Individuell behovsprövad öppen vård	4,0	4,2	4,2	4,4	4,5	0,5 (12,3 %)
Övriga öppna insatser	2,3	2,5	2,5	2,6	2,8	0,5 (19,4 %)
Ekonomiskt bistånd	13,7	14,2	14,8	15,4	15,3	1,6 (12,0 %)
Utbetalt ekonomiskt bistånd	10,7	11,2	11,6	12,0	11,7	1,0 (9,0 %)
Verksamhetens kostnader	3,0	3,0	3,2	3,5	3,7	0,7 (22,6 %)
Insatser till vuxna med missbruk/beroende	7,8	8,2	8,4	8,4	8,6	0,8 (10,7 %)
Institutionsvård	3,2	3,4	3,3	3,3	3,4	0,2 (5,0 %)
Familjehemsvård	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	-0,1 (-27,8 %)
Öppna insatser	4,4	4,6	4,9	4,9	5,1	0,7 (16,9 %)
Varav						
Bistånd som avser boende	2,4	2,6	2,7	2,8	2,9	0,4 (17,6 %)
Individuellt behovsprövade insatser	1,1	1,2	1,3	1,3	1,4	0,2 (20,0 %)
Övriga öppna insatser	0,8	0,9	0,9	0,8	0,9	0,1 (10,6 %)
Övriga insatser till vuxna	2,7	3,1	3,2	3,2	3,2	0,5 (17,5 %)
Familjerätt och familjerådgivning	0,9	1,0	1,0	1,0	1,1	0,2 (18,6 %)

Källa: Kommunernas räkenskapsammandrag 2017–2021, Statistiska centralbyrån

Definition kommungruppsindelning

- A. Storstäder och storstadsnära kommuner:
  - A1. Storstäder - kommuner med minst 200 000 invånare varav minst 200 000 invånare i den största tätorten.
  - A2. Pendlingskommun nära storstad - kommuner där minst 40 procent av nattbefolkningen pendlar till arbete i en storstad eller storstadsnära kommun.

- B. Större städer och kommuner nära större stad:
  - B3. Större stad - kommuner med minst 50 000 invånare varav minst 40 000 invånare i den största tätorten.
  - B4. Pendlingskommun nära större stad - kommuner där minst 40 procent av nattbefolkningen pendlar till arbete i en större stad.
  - B5. Lågpendlingskommun nära större stad - kommuner där mindre än 40 procent av nattbefolkningen pendlar till arbete i en större stad.

- C. Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner:
  - C6. Mindre stad/tätort - kommuner med minst 15 000 men mindre än 40 000 invånare i den största tätorten.
  - C7. Pendlingskommun nära mindre stad/tätort - kommuner där minst 30 procent av nattbefolkningen pendlar till arbete i annan mindre ort och/eller där minst 30 procent av den sysselsatta dagbefolkningen bor i annan kommun.
  - C8. Landsbygdskommun - kommuner med mindre än 15 000 invånare i den största tätorten, lågt pendlingsmönster (mindre än 30 procent).
  - C9. Landsbygdskommun med besöksnäring - landsbygdskommun med minst två kriterier för besöksnäring, det vill säga antal gäsnätter, omsättning inom detaljhandel/ hotell/ restaurang i förhållande till invånarantalet.

Källa: SKR 2017 [1]

Individ- och familjeomsorg – Lägesrapport 2023
(artikelnr 2023-3-8462) kan beställas från
Socialstyrelsens publikationsservice
www.socialstyrelsen.se/publikationer
E-post: publikationsservice@socialstyrelsen.se

Publikationen kan även laddas ner från
www.socialstyrelsen.se